

Archeologie českých zemí

**2. Počátky Slovanů – původ a migrace, časně slovanské období,
avarské a franské vlivy.**

Prameny

(Etnogeneze: řec. ethnos - národ, genesis - původ,
vznik)

- **Slované** – etnikum indoevropského původu, jehož etnogenezi dokládají prameny:
- **Lingvistické** – glottochronologie: metoda historické jazykovědy zaměřená na zjištění doby oddělení jazyků od společného základu
  - a) hydronyma, oronyma (názvy řek, hor)
  - b) jazykové výpůjčky od sousedních etnik
- **Historické** – zprávy řeckých, římských, byzantských a ruských autorů
- **Archeologické** – hmotné a duchovní projevy Slovanů v období 5/6. – 10. stol.
- **Antropologicko-genetické** – analýzy DNA
- **Etnografické** – národopisné paralely
- **Kulturně-historické, antropologické** – životní styl, náboženství, architektura, vojenství aj.

Prameny

(Etnogeneze: řec. ethnos - národ, genesis - původ,
vznik)

- **Slované** – etnikum indoevropského původu, jehož etnogenezi dokládají prameny:
- **Lingvistické** – glottochronologie: metoda historické jazykovědy zaměřená na zjištění doby oddělení jazyků od společného základu
  - a) hydronyma, oronyma (názvy řek, hor)
  - b) jazykové výpůjčky od sousedních etnik
- **Historické** – zprávy řeckých, římských, byzantských a ruských autorů
- **Archeologické** – hmotné a duchovní projevy Slovanů v období 5/6. – 10. stol.
- **Antropologicko-genetické** – analýzy DNA
- **Etnografické** – národopisné paralely
- **Kulturně-historické, antropologické** – životní styl, náboženství, architektura, vojenství aj.

Slované

- Etnicky, kulturně a jazykově náleží k **indoevropské jazykové rodině** (Indogermanische Sprachfamilie)
1813 – Thomas Young: označení skupiny jazyků, které se společně vyvíjely z předpokládaného **indoevropského prajazyka** v oblastech Eurasie: od Bajkalského jezera po Podněstří
- **Nostratická teorie** – z lat. noster (náš), také boreální hypotéza
1903: dánský lingvista **Holger Pedersen**, později: Aharon Dolgopolski a V. M. Illič-Svityč
– předpokládá existenci společné jazykové rodiny, jako základu, z něhož vzniklo:
šest jazykových prarodin:
  1. indoevropská
  2. severohamitská
  3. kartvelská (jihokavkazské)
  4. uralská
  5. altajská
  6. drávidská

Indoevropská pravlast

- **Dezintegrace** – k rozpadu indoevropského jazykového kontinua došlo v neolitu, kdy předkové Indoevropanů migrovali z Předního východu do oblasti severobalkánsko–západoukrajinské, odkud se indoevropské dialekty rozšířily do Podunají
- **Domestikace koně, využití kola a vozu** – **2. tis. př. n. l.:** v eneolitu expanze Indoevropanů ze severopontské stepní oblasti urychlila mobilita
  - kůň: nejstarší doklady zjištěny na lokalitě Derevejka na Dněpru
kultura Srednij Stog: 4200 – 3500 př. n. l.
- **Nejstarší doklad indoevropského jazyka** – obsahují texty z Ebly z pol. 3. tis. př. n. l.
  - uvádí město *Ha-zu-wa-an*, odpovídající starochetitskému *Haššuwa* („královské“) na horním Eufratu
  - 1. pol. 3. tis. př. n. l.: předkové **Hetitů (Chetitů)**, doložených v Anatolii

Indoevropská jazyková skupina

- **Dezintegrace** – slovanské etnikum se vyčlenilo v závěrečné fázi

1. fáze: oddělil se jazyk – chetitský
– indo-iránský

2. fáze – arménský
– řecký
– trácký
– italický
– keltský, ilyrský
– germánský
– baltoslovanský

3. fáze – baltština
– slovanština

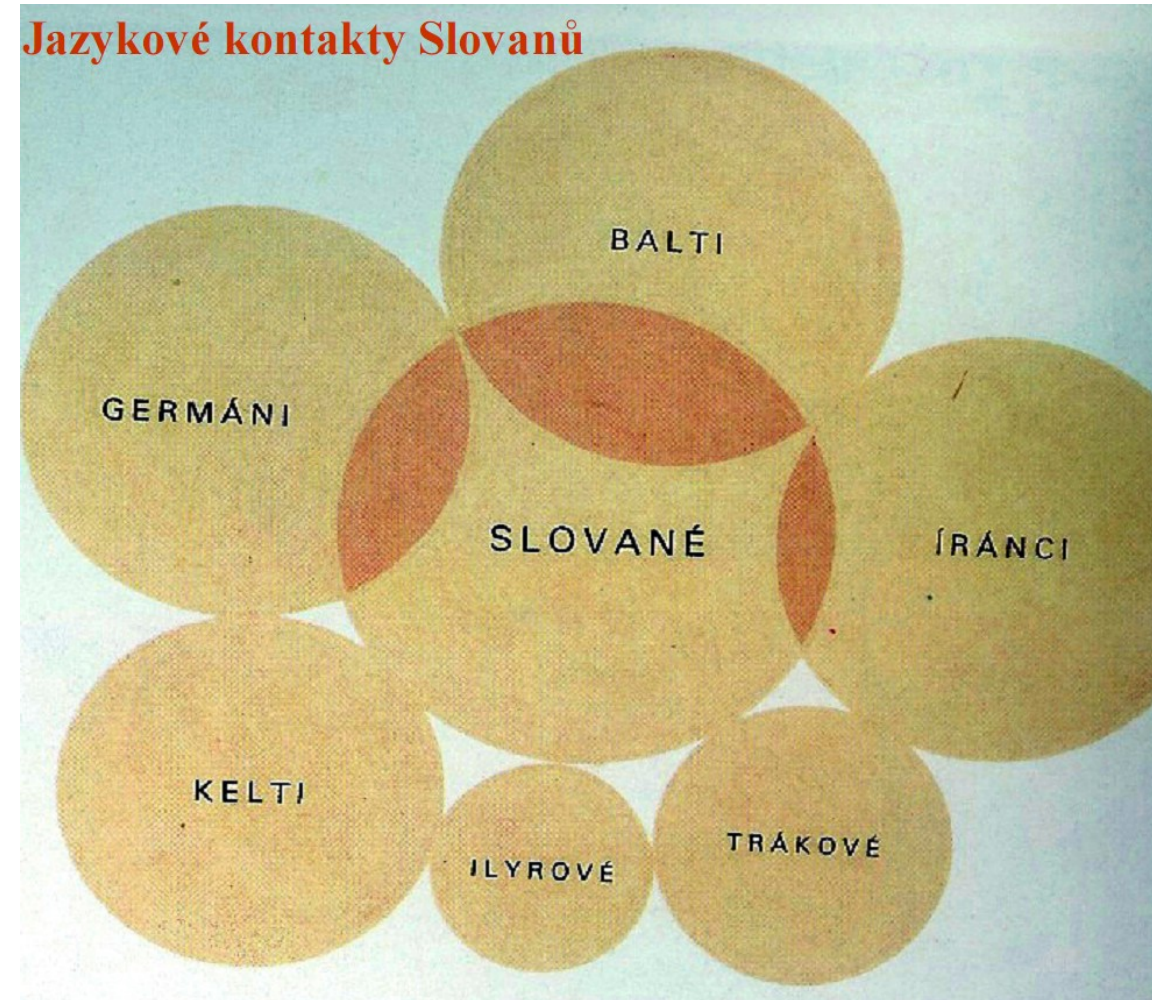

Jazykové skupiny

- **3./2. tis. př. n. l.** – „**starší časová vrstva**“: v **eneolitu** dochází k rozpadu západního jazykového okruhu na 4 okruhy kmenových dialektů:
  - západoevropský (protokeltský)
  - středoevropský (protovenetský)
  - východoevropský (protobaltský)
  - protobalkánský
- **2./1. tis.** – „**mladší časová vrstva**“: v **době bronzové** vznikla jazyková skupina:
  - keltská
  - germánská
  - románská
  - slovanská

Rozpad indoevropské jazykové jednoty

- **Před zlomem letopočtu** – slovanské jazyky se vyvinuly ze společného prajazyka: **praslovanštiny**
- **Horace Lunt** – harvardský filolog
  - před 8. stol. nelze existenci slovanské jazykové jednoty dokázat
- **Slovanské etnikum** – zformováno v sousedství:
  - Germánů** – na západě
  - Sarmatů (Íránci)** – na východě
  - Baltů** – na severu
  - Keltů, Tráků, Ilyrů** – na jihu

Slovanská pravlast a její lokalizace

- **Slovanská pravlast** – území, kde proběhla etnogeneze Slovanů
  - prostor, kde došlo ke „vzniku“ slovanského etnika se měnil v souvislosti s expanzí.
- **Ilyrsko-balkánská teorie** – balkánský či naddunajský původ (podle Nestora)
- **Teorie o asijském původu** – původní sídla hledána ve střední Asii
- **Maloasijská teorie** – modifikovaná balkánské teorie (překonána)
  - oživena německým slavistou Heinrichem Kunstmannem
- **Tzv. Evropská teorie** – vznik v Evropě mimo Balkán
  - sídla Praslovanů byla hledána v Německu nebo v západním Polsku (romantismus)

- **Název Slované** – není zcela jasný
  - etnonymum **Slověne** se odvozuje od praslovanského **sluti** (tj. slouti, tj. být proslulý), označující lidi proslulé svým jazykem (tj. mluvící jasně, srozumitelně)
  - **Slověninъ, Slověne:** „lid patřící Slověnovi“ (podle Horace Lundta)
  - název **Sclavenes:** používali byzantští autoři pro různé skupiny obyvatelstva sídlící za Dunajem na sever od Byzance
  - **poč. 6. stol.:** prvně Slované zmiňuje Pseudo-Caesarius Nazianus v díle Dialogi
- **Název Němec (něмьсь)** – označoval němého člověka, který neumí mluvit slovanským jazykem (tj. cizince)
  - Němci označovali Slované termínem Wenden (Winden)

Vývoj praslovanštiny

- **Baltoslovanská jazyková jednota:** 2. pol. 2. tis. př. n. l.
- **Praslovanská jednota:** konec 2. tis. př. n. l. – 0. n. l.
- **Rozdělení Slovanů:** 2. – 5. stol. (západní, východní a jižní)
- **Nářeční štěpení praslovanštiny:** 5./6. – 8./10. stol. (formování samostatných slovanských jazyků)

- **Praslovanština** – původně jeden jazyk (lingua franca), který se rozchodem Slovanů rozdělil na samostatné skupiny, dokládající vznik jednotlivých slovanských kmenů
  - **Omeljan Josypovič Pritsak: 1983:** ukrajinský profesor historie na Harvardské univerzitě praslovanština fungovala jako společný komunikační jazyk (lingua franca), jehož největší jednoty bylo dosaženo ve 2. pol. 8. stol. (750–800)
8. stol.: slovanská etnická identita (nářeční štěpení)

- **Staroslověnština** – jazyk vytvořený Konstantinem a Metodějem (církevní slovanština východního ortodoxního kultu)
- **Národní jazyky** – ustavily se po zaujetí nových sídel a po vzniku prvních slovanských států v 9. – 10. stol.
  - plně se rozlišily na přelomu 12./13. století (v dnešní podobě)

Historické prameny

- **Konec 1. a 2. stol.** – antičtí autoři uvádí **Venety** či **Venedy**: termín později používaný pro označení Slovanů
- **Plínius Starší (23/24 – 79 n. l.)** – námořní důstojník a velitel válečného loďstva
  - Naturalis historia (cca 77 n. l.): jako první užívá etnonymum **Venedi** či **Veneti**
- **Publius Cornelius Tacitus (cca 56 – 120 n. l.)** – Germania (98 n. l.): popisoval země za hranicemi římského impéria
  - Venety umístil na severovýchodní hranici
- **Klaudius Ptolemaios z Alexandrie (2. pol. 2. stol.)** – řecký astronom, matematik a geograf
  - Geografiké hyfegésis: Veneti jako jeden ze sarmatských kmenů východně od dolní Visly
- **Tabula Peutingeriana (3. stol. n. l.)** – mapa nazvaná podle jejího bývalého majitele Konráda Peuntigera
  - zachycuje Venady v Sarmatiae v Dácii a Venedi u Bastarnských Alp (Karpát)

Prokopios Caesareje

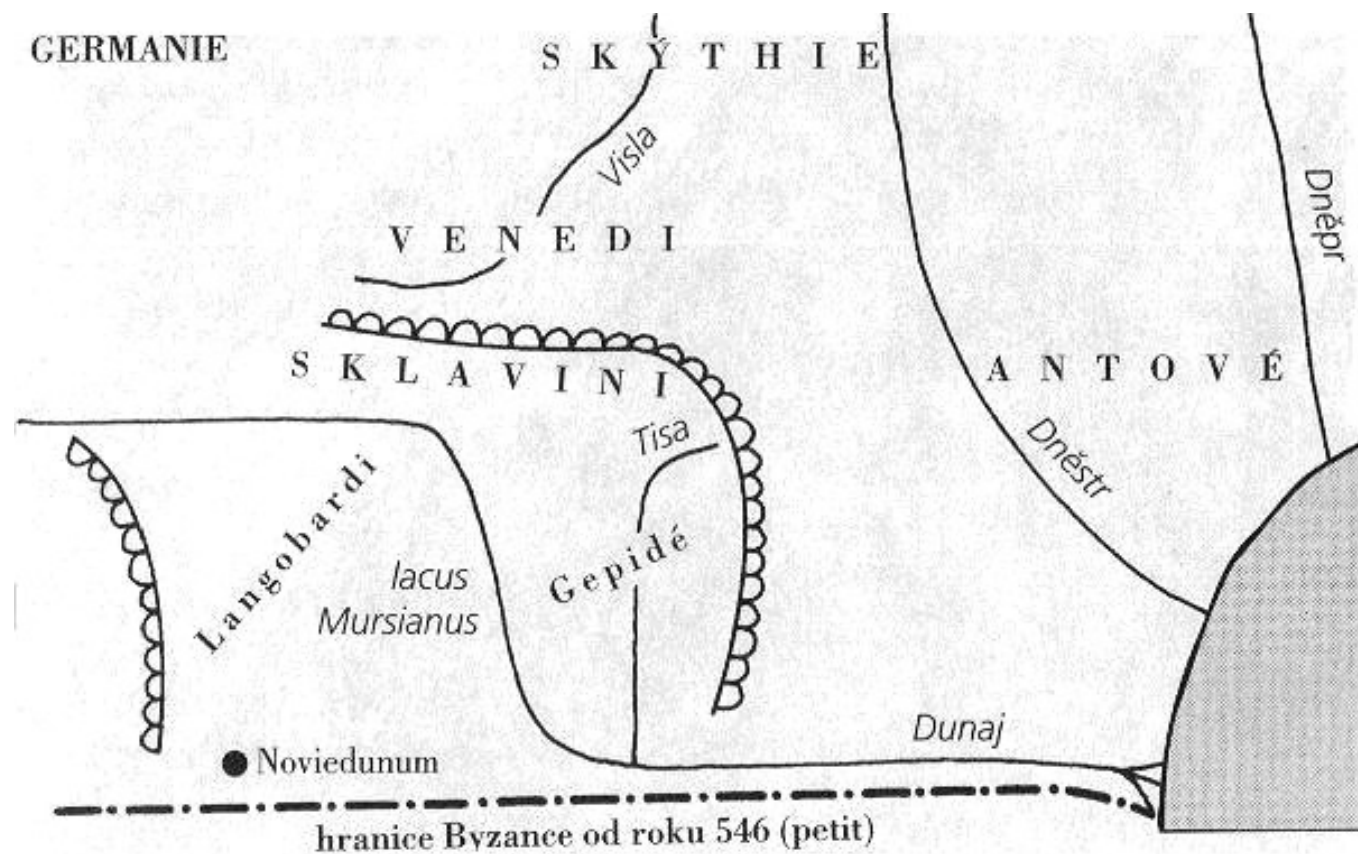
(cca 500 – cca 565 n. l.)

- Byzantský historik a člen družiny vojevůdce Belisara, který se účastnil bojů Byzance s germánskými Góty
- **De bello Gothico** – v díle O válce Gótské dokládá přítomnost slovanských kmenů na středním Dunaji
  - 512: zpráva o Herulech, kteří po porážce od Langobardů (494 – 509) táhli ze středního Podunají přes ...„území všech slovanských kmenů“
- **537** – popsal obléhání Říma a zmínil se o Hunech, Slovanech a Antech, kteří sídlili za řekou Istros (Dunaj)
- **548** – ...když slovanské vojsko překročilo Dunaj, zabíjeli a brali do otroctví všechny dospělé muže, kteří jim padli do rukou a loupili majetek...

Jordanes († 552)

- Římský historik germánského původu, působící jako notář gótského krále Guntikise v římských službách na Dunaji (žil v Byzanci).
- **De origine actibusque Getarum** – spis O původu a dějinách Gótů vychází z římské tradice dělící svět severních barbarů na Germánii a Skýthii, jejichž hranice byla od přelomu 1 a 2. stol. vytyčována severně od Carnunta (dnešní Petronell u Bratislavy).
  - čerpal z **Dějin Gótů od** dvorního historika gótských králů **Cassiodora (526 - 533 n. l.)**
  - **Venety, Sklavíny a Anty** lokalizoval k pramenům Visly
- **Omeljan Josypovič Pritsak** – Jordanovy Venety, Anty a Sklavíny nechápal jako názvy různých geografických skupin Slovanů, ale jako označení válečných oddílů složených z bojovníků různého etnického, lokálního i jazykového původu, které Avaři využívali k ochraně pohraničních oblastí mezi říšemi nomádů a říšemi založenými na usedlém způsobu života (Byzanc, Frankové).

- ...“od pramenů Visly podél severního svahu Karpat se usídlil národ **Venetů**“, které považuje za nadřizené Antům a Sklavínům.
- Jinde říká, že Veneti jsou „zrozeni z jednoho rodu a přijali tři jména: Veneti, Sklaveni a Antové“ .
- **Sklavíni** – sídlí od města Noviedunum (dnes Isakča v dunajské deltě) a Mursinaského jezera (dnešní Osjek v ústí Drávy do Dunaje) až k Dněstru a na sever až k Visle.
  - podle popisu sídlili uvnitř Karpatské kotliny, ale na sever od Langobardů a Gepidů (Morava, Slovensko a Podkarpatská Rus).
- **Antové** – ...„kteří jsou z nich nejsilnější“... obsadili území od Dněstru k Dněpru.

Anti	Typ Peňkovka
Sklaveni	pražsko-korčakovský typ
Veneti	typ Koločín

Barbarští historikové

Martin z Dumia (Bragy)

- narodil se 510/520 v jižní Pannonii (Szombathely) odkud odešel kolem roku 536 do Portugalska
- v r. 570 se stal arcibiskupem v Braze
- uvádí, že v Panonii byli dříve Slované než Avari

Jan z Efesu

- syrský historik ve své kronice popisuje události let 575 – 585, kdy došlo k invazi Slovanů na Balkán
- Slované označuje jako prokletý národ kvůli loupeživým výpravám za Dunaj (proti Východořímské říši)

Teofylakt Simokrates

- byzantský pisář z 1. pol. 7. stol. ve své Historii popisuje nájezdy Avarů a Slovanů na Byzanc

Pověst vremennych let

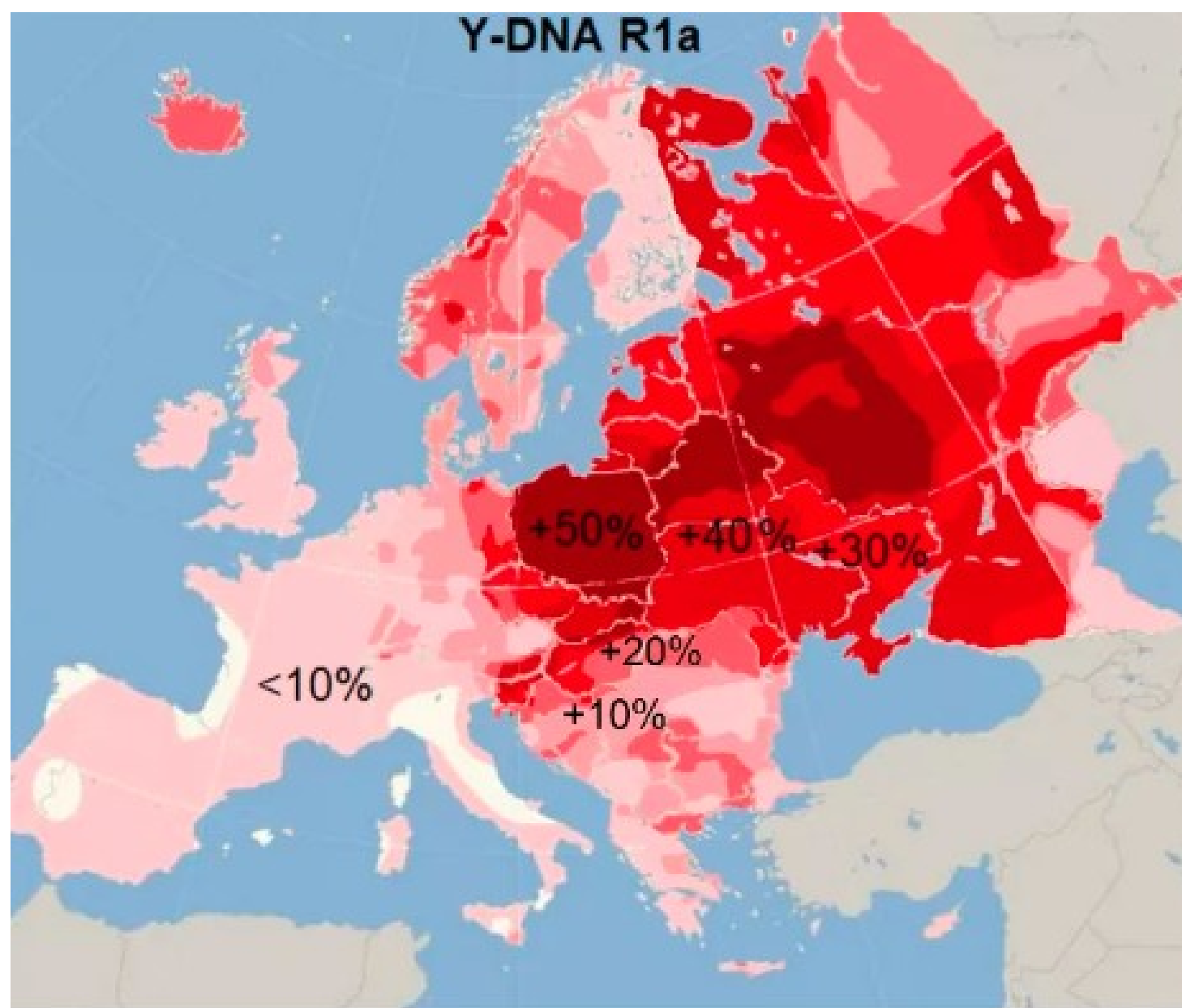
- **1113** – nejstarší výklad etnogeneze Slovanů
  - sepsal **mnich Nestor** z kyjevo-pečerského kláštera
  - za pravlast Slovanů považuje Panonii, odkud se měly jednotlivé slovanské kmeny rozsídlit do východní, jihovýchodní a střední Evropy
  - líčí legendární vyprávění o rozptýlení národů po stavbě věže v zemi Sennar:

„...Slované kdysi žili v Podunají, ...„kde nyní je uherská a bulharská země, odtud se pak rozešli do svých sídel mezi Labem, Dunajem a Dněprem...“

„...po mnoha letech se Slované usadili na Dunaji, kde nyní je země uherská a bulharská. A tito Slované se rozešli po zemi a nazvali se jmény podle toho, kde se usadili, na kterém místě. Tak například jedni, když přišli, usadili se na řece jménem Morava, i nazvali se Moravany a jiní se nazvali Čechy.“

Genetické výzkumy

- Geny indoevropanů: okolo 4 tis. př. n. l. (kurganové kultury)
- **Haploskupina R1** – mužská Y-DNA: dědí se pouze z otce na syna, pohlavní chromozom Y (vznik: 13 000 až 7 600)
- **ČR: R1a: 34% = 1/3 potomci Slovanů:** převažuje u východoevropanů, přes stř. a již. Asii – ve 2. tis. př. n. l.
indo-íránské jazyky (sanskrt, perština: tzv. Árvové (Írán = Árjan = Persie)
- **R1b: 22% = 1/5 potomci Keltů a Germánů:** převažuje v západní Evropě (A, Š, F, Benelux, I)
spojována kentumovými jazyky (keltské-galské a germánské)
- Geny lovců mamutů: (30 – 25 tis. př. n. l.)
  - **Haploskupina U** = **10%** dnešních Čechů (mitochondriální mDNA: dědí se z matky na dceru)
  - **Haploskupina I** = cca **20%** dnešních Čechů (mužská Y-DNA)
- Geny neolitických zemědělců z Předního východu:
  - **Haploskupina G2a** = **6%** dnešních Čechů (mužská Y-DNA; Ötzi: 5300 př.n.l., horské oblasti)
- **Haploskupina E1b1b** = **8%** dnešních Čechů (mužská Y-DNA (již E až sev. Af.; měl ji i Hitler)

Čím tmavší červená barva, tím větší je dnes v populaci zastoupení slovanské DNA haploskupiny R1a.

Antropologie, etnografie, kulturní

historie

- **Antropologie** – analýza ukázala na jednotu slovanské populace, i když nelze hovořit o homogenosti antropologického typu
  - průměrný věk: východní Slované: 36 – 40 let
    - západní Slované: 32 – 41 let
    - jižní Slované: 42 – 47,5 let
  - u nás: doložena příbuznost mezi populací velkomoravských center a starších pohřebišť s litými bronzami, typickými pro „avarsko-slovanské“ jízdní družiny
- **Etnografie** – dnes má pro slovanskou archeologii spíše okrajový význam
  - **Pavel Josef Šafařík: 1836-7:** Slovanské starožitnosti
    - památky písemné, archeologické numismatické, národopisné a folklorní
  - **Lubor Niederle: 1902-25:** Slovanské starožitnosti
    - navázal na Šafaříka (historie, archeologie, etnografie, antropologie aj. obory)
- **Kulturní historie** – jednotou slovanské kultury se zabýval A. V. Arcichovski a J. Eisner
  - vypovídací možnosti hmotných pramenů pro poznání širších kulturně-historických souvislostí

Teorie o původu Slovanů

- 1 . Autochtonní** – vychází ze slavinity a předchozích středoevropských kultur a jejich sídelní kontinuity
- předchůdce Slovanů hledá v lužické kultuře: odmítnuto
  - sídla mezi Dněprem, Dněstrem, Odrou a Labem již před dobou stěhování národů

Josef Kostrzewski: Praslowiańszczyzna wczesniosredniowieczna. Poznań 1956.

Zagadnienie ciągłości zaludnienia ziem polskich w pradziejach. Poznań 1961.

- další zastánci: Witold Henesel, Lech Lecjajewicz, Jan Žak

Teorie biologické kontinuity – dlouhý sídelní vývoj na jednom místě od neolitu (rolník neopouští půdu)

- antropologie nepotvrdila diskontinuitu osídlení

Janusz Piontek, Janusz Dąbrowski – antropologové proti příchodu z východní pravlasti

- vyloučili jakékoli biologické změny u východních i západních Slovanů

- **2. Aloctonní** – výchozí oblast: lesostepní pásmo mezi Dněprem a Dněstrem (střední Podněpří a poříčí Pripjatě)
  - příbuznost časněslovanského pražského typu s typem Korčak
  - pronikání do střední a jižní Evropy koncem doby stěhování národů (5. – 6. stol.)
  - 2 badatelské přístupy:

a) **polská (krakovská) škola:**

Michał Parczewski: Początki kultury wczesnosłowiańskiej w Polsce. Poznań 1988 (2002).

Praojczyzna Słowian w ujęciu źródłoznawczym, In: Cien Swiatowida, A. Kokowski (red.), Lublin 2002.

– stol.: jv. Polsko, jz. Ukrajina, Moldávie, jv. Rumunsko

– podloží: Praha-Korčak a Peňkovka

Kazimír Godłowski: Z badań nad rozprzestrzenianiem się Słowian. Kraków 1979.

Spór o Słowian. In: Parczewski, M. (edd.) Pierwotne siedziby Słowian, Kraków 2000.

– mezi raně slovanskými kulturami a pozdě římskými neexistovala kontinuita

– časně slovanské kultury (Praha-Korčak) se zformovaly během 5. stol. východně od karpatského oblouku až po pripjaťské bažiny a levobřeží středního Dněpru

Stanislaw Tabaczyński – v otázce původu Slovanů archeologické prameny neumožňují jakékoli závěry

b) **ruská škola:** Slovanů umísťovali daleko na východ

– **Pjotr N. Tretiakov, Borys A. Rybakov**

Archeologické kultury spojované s počátky slovanské etnogeneze

- Ztotožnění s konkrétní archeolog. kulturou a prokázání její etnické kontinuity na území pokládaném za **slovanskou pravlast** je problematické (pro starší období 2. tis. př. n. l. je čistě spekulativní).
- **Převorská kultura:** 2. stol. př. n. l. – 5. stol. n. l. (Przeworsk v Malopolsku)
  - etnicky smíšená s prvky germánskými (Vandalové, Lugiové) a baltoslovanskými
  - spojovaná s Venedy; dnes je připisována Gótům
- **Zarubiněcká kultura:** 3. – 2. (5.) stol. př. n. l. (Zarubyńcy na Ukrajině)
  - baltská či slovanská (lokální varianta k. převorské s podílem germánských Bastarnů)
  - střední a horní Podněpří a pripjaťské Polesí (dnešní jižní a západní Bělorusko)
- **Čerňachovská kultura:** 2. – 5. stol. n. l. (Černjachiv u Kyjeva)
  - na genezi se podílelo několik etnických skupin (elementy trácké, převorské, zarubiněcké a zvláště východopomořské (Gótské)
  - zanikla po r. 375 v důsledku hunské expanze

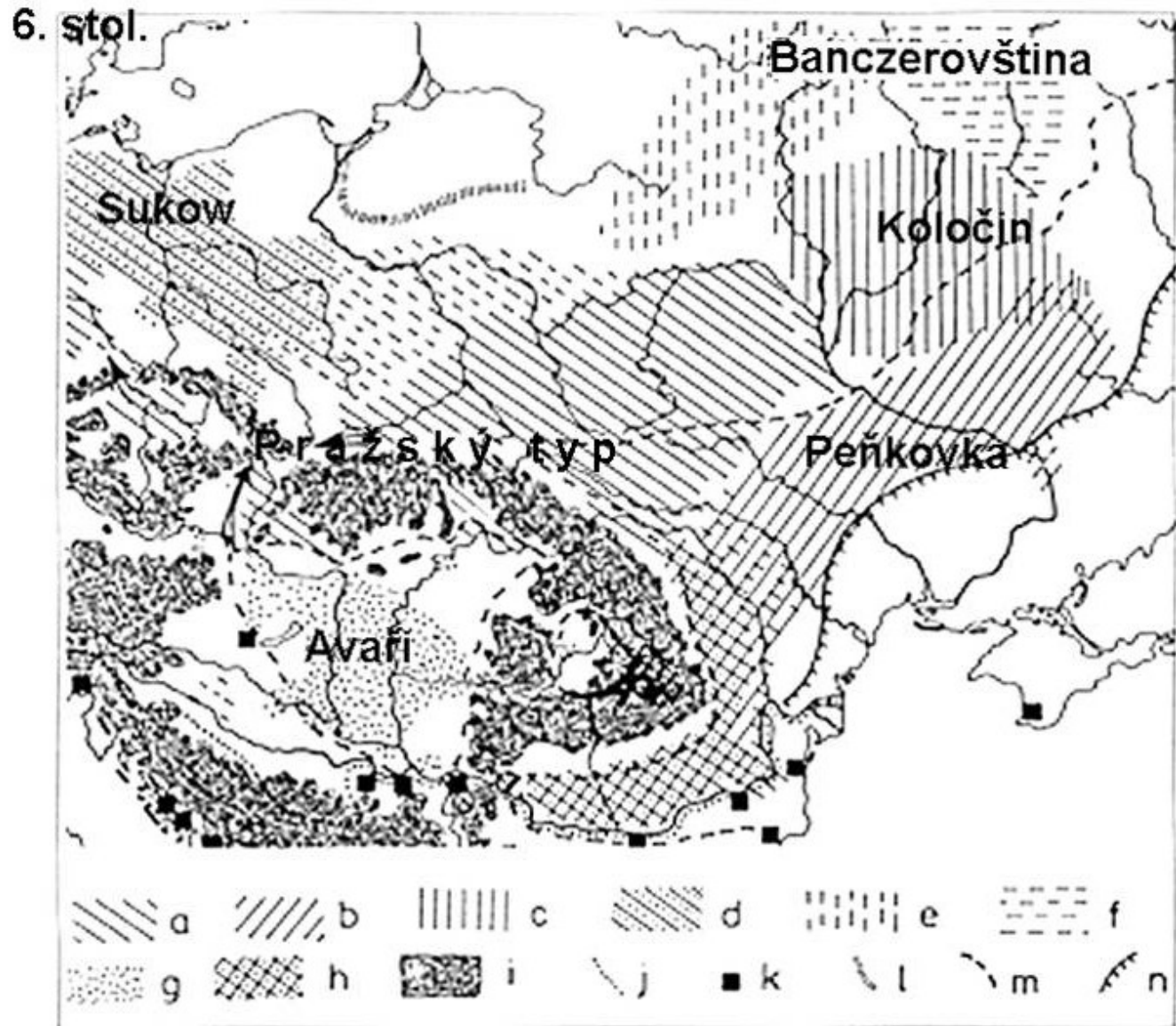
Problematika pozdně římského a slovanského osídlení

- **Územní** – převorská a čerňachovská přesahuje oblast osídlenou Venedy
  - zarubiněcká ji nedosahuje (prostor slovanské etnogeneze)
- **Časový** – převorská a zarubiněcká končí dříve, než se Slované archeologicky projeví
  - (sídlení hiát cca 100 let, není vyloučeno, že Slované v tomto prostoru ještě nebyli)
- **Etnický** – na integračním procesu se zřejmě všechny tři kultury s pozdně římskými tradicemi podílely
  - žádná nebyla čistě (pra)slovanská
  - Venedi v době stěhování národů tvořili organizační složku neslovanského osídlení mezi Odrou a středním Dněprem, která později splynula se zemědělským obyvatelstvem
- **Jazykový** – po zániku těchto kultur na přelomu 4. a 5. stol. se dovršuje kulturní a jazyková integrace Slovanů

Nejstarší časně slovanská keramika

Typ Praha-Korčák

- Vznik: konec 5. stol.
6. stol. – ztotožňován se Sklavíny
- 2 okruhy (varianty):
  1. západní: **Pražský typ** (podle nálezů Praha-hrad)
Čechy, Morava, Slovensko,
Polsko, sv. Maďarsko,
Dol. Rakousko, Posálí (stř. Ň)
  2. východní: **Korčácký typ** (podle Korčák u Žiromiru)
do povodí Pripjati a stř. Bugu a
jižního Dněstru

Slovanská pravlast a její lokalizace

- **Josef Dobrovský** – pravlast: horní Odra, Visla, Morava a Labe později ji přesunul k dolní Volze (1810)
- **Lubor Niederle** – pravlast ležela na sever od Karpat mezi Vislou a Dněprem (rozšíření na Z k Odře, na V za Dněpr)
  - Slovany vyhnalo kruté podnebí, které způsobilo nízkou civilizační úroveň (Slov. starožitnosti, 1902-25)
- **Josef Rostafiński**: O pierwotnych siedzibach i gospodarstwie Słowian w przedhistorycznych czasach, Kraków 1908 .
  - pravlast: střední pás Rusi, kde neroste buk, který je germánského jazykového původu
  - tzv. **buková teorie**: oblast na Z vymezená hranici buku, tisu a modřínu, na S hranicí habru
buk se od neolitu nevyskytuje ve východní Evropě od linie Bug – Oděsa
- **Ivan Borkovský** – pravlast hledal v Čechách (pražský typ)
- **Josip Korošec** – slovinský badatel, pravlast kladl do Panonie
- **Josef Poulík**: Jižní Morava, země dávných Slovanů, Brno 1948-50.
  - slovanskou pravlast kladl mezi Labe a Dněpr
  - původní sídla hledal v Zakarpatí mezi Vislou a Dněprem

- **Jan Filip** – podobně jako Kostrzewski hájil slavinitu lužické kultury
- **Jaroslav Böhm** – slovanskou kulturu připsal neznámému slovanskému kmeni
- **Kazimierz Mosziński:** Kultura ludowa Słowian, Warszawa 1929.
  - pravlast v Podněpří: (ústředí: severní přítoky Pripjatě a na západ od stř. Dněpru)
- **Vjačeslav Vsevolodovič Ivanov** – filolog a indoeuropeista, glottalická teorie indoeurospkých spoluhlásek
  - indoeurospká pravlast: oblast Arménské vysočiny a Urmijského jezera
  - zabýval se chetitštinou a sanskrtem („linva franca“ v jižní Asii)
- **Tadeusz Lehr-Splawin’ski:** O pochodzeniu i praojczyźnie Slowian, Poznań 1946.
  - rozpad indoeurospkého jazyka: poč. 2. tis. př. n. l.
  - rozpad baltoslovanské jednoty: 1500 – 1300 př. n. l.
  - rozpad původní slovanské jednoty: 2. – 4. stol.
  - slovanská pravlast: mezi Odrou a Dněprem
  - Venety spojoval s lužickou kulturou (definoval Venetskou teorii)

- **Valentin Vladimirovič Sedov:** Praischožděnie i rannaja istorija Slavjan, Moskva 1979.
  - původ Slovanů v kultuře překrytých popelnic (mezi Odrou a Vislou (5.–2. stol. př. n. l.)
- **Zdeněk Váňa:** Poznámky k etnogenezi a diferenciaci Slovanů z hlediska poznatků archeologie a jazykovědy, PA 61, 1980, 225-237.
  - odmítl hledat Slovany v pozdně římských kulturách (2.- 4. stol.)
  - jako kulturně-etnický celek se Slované zformovali na konci doby římské ve sféře balto-germánsko-iránské mezi středním Dněstrem. Pripjatí, horní Vislou a Odrou
- **Johanna Nichols** – slavistka z Kalifornské univerzity v Berkley, odmítla migrační model slovanské expanze z důvodu populačního nárůstu
- **Witold Manczak:** Zachodnia praojczyzna Słowian, In: Manczak, W. (red.). Praojczyzna Słowian. Zbiór wypowiedzi. Kraków 2001.
  - na základě podobností jazyků umístil Slovany mezi Balty a Slovany
- **Zbigniew Gołąb:** O pochodzeniu Słowian w świetle faktów językowych. Kraków 2004.
  - jádro archaického Slovanstva hledá v oblasti Volyně

- **Florin Curta:** The Making of the Slavs: History and Archeology of the Lower Danube Region, c. 500-800. Cambridge 2001.
  - profesor historie a archeologie na Floridské univerzitě
  - Slované byli konstruktem byzantských historiků (nešlo o etnické Slovany)
  - šlo o akulturaci místní populace pod vlivem východního impéria
- **Paul M. Barford:** Early Slavs: Culture and Society in Early Medieval Eastern Europe. London 2001.
  - studoval na Londýnské univerzitě, působil English Heritage, od 1986 na Varšavské univ.
  - zpochybnil slovanství Sklavínů a Antů (neví se, jestli hovořili „slovanským“ jazykem)
  - šíření kultury s keramikou pražského typu nesouvisí s fyzickým pronikáním, ale přejímáním nového způsobu života
- **Sebastian Brather** Archäologie der westlichen Slawen. Siedlung, Wirtschaft und Gesellschaft im früh- und hochmittelalterlichen Ostmitteleuropa. Berlin-NY 2001.
  - profesor archeologie ve Freiburgu
  - na slovanské expanzi se podílely ozbrojené skupiny i skupiny spojené sociálně

- **Walther Pohl:** Telling the difference: signs of ethnic identity. In: W. Pohl – H. Reimitz eds., *Strategies of Distinction. The Construction of Ethnic Communities. 300–800*, Leiden–Boston–Cologne, 1998, 17–69.
  - Slované se vyčlenili v pol. 6. stol. na základě své identity (společná řeč a kultura)
  - vyšel z Jordanese, píšícím o Gótech, kteří si podmanili Venety, Anty a Sklaviny
  - Veneti: SV karpatského oblouku
Sklavíni: S od dol. Dunaje
Anti: mezi Dněprem a Dněstrem
- **Michał Parczewski:** Podstawy lokalizacji pierwotnych siedzib Słowian. In: P. Kaczanowski – M. Parczewski edd., *Archeologia o początkach Słowian. Materiały z konferencji. Kraków 19–2. listopada 2001, Cracow 2005*, 65–78.
  - slovanskou identitu definoval z hlediska arch. kultury: osídlení, formy staveb, hospodářské aktivita (tech. a technolog. úroveň), společenská struktura, vojenství aj.

- **Andrej Pleterski** – Etnogeneza Slovanov: Obris trenutnega stanja arheoloških raziskav. Ljubljana 1990.
  - slovinský archeolog
  - nejstarší slovanské etnikum se utvářelo splynutím zbytků původního obyvatelstva (germánské przeworské kultury) s cizími příchozími
  - část Venetů odešla před germánskou expanzí na východ až k Dněpru, což vedlo ke vzniku zarubiněcké kultury jako protoslovanské, zatímco ostatní kultury východoevropských smíšených lesů byly baltské.

Kulturní centra v Evropě

- **Latinský (západní) okruh:**

- **395:** rozdělení říše římské mezi syny Theodosia I. Velikého:

- Honorius: **západořímská říše** (395–476) – **476:** Skir Odoakar porazil posledního císaře

- Arkadius: **východořímská/byzantská** (476 až 1453)

- románská, germánská a západoslovanská etnika: latina, centrum: **Řím** (křesťanství)

- sev. Evropa: Skandinávie (doba vendelská a vikingská: 550-1066)

- do **930:** pohanství pak misije: Dánsko (do 1000), Norsko a Island (do 1030), Švédsko (do 1100)

- kolonizovány: Britské ostrovy, Grónsko, Island, sev. Amerika (New Foundland)

- **Byzantsko-slovanský okruh:**

- východní, jihovýchodní a maloasijské národy: staroslověnština nebo řečtina, pravoslaví

- centrum: **Konstantinopol** 324: vybudoval Konstantin Velký na místě řecké osady Byzantion

- **1453:** Východořímská říše dobytá sultánem Mehmedem II. Fátihem

- **Islámský (arabský) okruh:**

- přední Asie, Arabský poloostrov, sev. Afrika: arabština, **622:** odchod Mohameda z Mekky do Medíny

- **Córdobský chalífát:** Arabové po Mohamedově smrti († 632) pronikli na Pyrenejský poloostrov (Andalusie)

- **711:** Gibraltar obsazen vojsky umajjovského chalífy Táríka ibn Zijáda (Džebel al Tarik)

- Guadalete: poraženo vizigótské vojsko

- **732:** Poitiers: francký majordomus Karel Martel porazil muslimská vojska

- **1492:** Grenada: dobytá vojsky Isabely Kastilské a Ferdinanda II. Aragonského

Stěhování národů

2. – 6. stol.

- **Příčiny**
  - **změny klimatu:** chladnější a vlhčí klima, migrace germánských kmenů na jih
  - **populační růst a touha po půdě**
  - **375: vpád Hunů** – tlak z mongolských stepí vyvolal posuny kmenových svazů Germánů a Slovanů na západ
    - rozvrácení severního limitu: invaze do římských provincií: Moesie, Thrákie, Dákie
  - **rozvrat římské říše:** vlastnictví půdy ovládla úzká elitní vrstva (méně než 1% společnosti)
    - Géza Alföldy** – absence skutečné střední vrstvy
      - úpadek hospodářství (měst a řemesel)
      - kolonát: omezení osobní svobody občanů (rolníků)
        - propachtování půdy vedlo k vzrůstu neobdělávaných ploch
- **Germánské kmeny:**
  - Vizigóti (západní Gótové), Ostrogóti (východní Gótové), Vandalové, Langobardi, Frankové, Alamani, Burgundi, Duryňkové, Sasové, Jutové, Anglové
- **Slovanské kmeny:**
  - **východní:** Rusko, Bělorusko, Ukrajina
  - **západní:** Polsko, Pobaltí, Německo, Čechy, Morava, Slovensko
  - **jižní:** Slovinsko, Srbsko, Chorvatsko, Bulharsko, Rumunko, Makedonie, Řecko

A map of the Roman Empire in 510 AD, showing the extent of the empire across Europe, North Africa, and the Middle East. The map is color-coded according to the legend: red for the Republic, purple for the Empire, green for the Eastern Roman Empire, and blue for the Western Roman Empire. A red dot is placed in the Iberian Peninsula, and a red arrow points to the Danube River. The year '- 510' is written in the bottom left corner.

Římská říše (510 př. n. l.-530 n.l.) ■ Republika ■ Říše ■ Východořímská říše ■ Západořímská říše

- **Provincie Germania:**

- **P. C. Tacitus:** ve spise Germania psal, že od Galie ji oddělovaly řeky Rýn a Dunaj
severní hranici obtékal oceán

- **Hranice Germanie a Sklavinie:**

- oddělovala prostor germánský a slovanský
- ve středověku: svět pohanský (barbarský)
svět křesťanský

- 510

- **Hunové** – **2. st.:** vých. Donu a sev. Kavkazu: podrobili Alany, v. Góty, Gepidy, Heruly, Rugie, Skiry, Svéby, Kvády, Burgundy
  - **70. léta 4. stol.:** začali ohrožovat římskou říši včetně barbarů v Podunají
    - záp: uzavřeli s říší foederátní smlouvu (usídlení v Pannonii)
    - vých.: **Attilova říše** – **451:** do Galie (poraženi)
      - **452:** do Itálie
      - **453:** smrt Attily, rozpad říše

- **Gótové** – **1. stol. př. n. l.:** zmiňuje geograf Strabón; pravlast: Pomořansko, sev. Velkopolsko, dolní Visla
  - **3. stol.:** rozdělení: **Ostrogóti:** **pol. 4. stol.:** vytvořili kmenový svaz od Černomoří do Pobaltí
    - 405:** vpadli do Itálie
    - 451:** pod nadvládou Hunů táhli s Attilou do Gallie
    - 455:** zabrali Panonnii
    - 493:** Teodorich zvolán králem říše

  - Vizigóti:** **376:** do Sedmihradska a požádali o usazení v dolnodunajských provinciích
  - 410:** dobyli Řím (hlavní město přeneseno do Raveny)
  - 418:** jako foederati usídlení v Aquitanii (jz. Francie): první germánský stát v Říši
  - 475:** v Hispánii (Španělsku)
  - 711–720:** vizigótský stát ukončily muslimské výboje

Mapka Attilovy říše

	Attilova říše		části území novoperské říše
	západofímská říše		území nepatřící k žádné z uvedených říší
	východofímská říše		

Zdroj: J. Bednaříková, *Stěhování národů*

Kromě Itálie a Sicílie ovládal ostrogótský král Theoderich také Noricum Mediterraneum,

Swien Doherty, Časopis, 1983, s. 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 750, 751, 752, 753, 754, 755, 756, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 763, 764, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 788, 789, 790, 791, 792, 793, 794, 795, 796, 797, 798, 799, 800, 801, 802, 803, 804, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 823, 824, 825, 826, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 835, 836, 837, 838, 839, 840, 841, 842, 843, 844, 845, 846, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 853, 854, 855, 856, 857, 858, 859, 860, 861, 862, 863, 864, 865, 866, 867, 868, 869, 870, 871, 872, 873, 874, 875, 876, 877, 878, 879, 880, 881, 882, 883, 884, 885, 886, 887, 888, 889, 890, 891, 892, 893, 894, 895, 896, 897, 898, 899, 900, 901, 902, 903, 904, 905, 906, 907, 908, 909, 910, 911, 912, 913, 914, 915, 916, 917, 918, 919, 920, 921, 922, 923, 924, 925, 926, 927, 928, 929, 930, 931, 932, 933, 934, 935, 936, 937, 938, 939, 940, 941, 942, 943, 944, 945, 946, 947, 948, 949, 950, 951, 952, 953, 954, 955, 956, 957, 958, 959, 960, 961, 962, 963, 964, 965, 966, 967, 968, 969, 970, 971, 972, 973, 974, 975, 976, 977, 978, 979, 980, 981, 982, 983, 984, 985, 986, 987, 988, 989, 990, 991, 992, 993, 994, 995, 996, 997, 998, 999, 1000.

- Vandalové**
  - **406:** se Svéby (Kvády) překročili Rýn a r. 409 Pyreneje
  - **411:** usadili se v Hispánii, odtud s Alany vyhnání Vizigóty (zůstali jenom Svébové)
  - **429:** vylodili se v severní Africe, kde založili stát
  - **455:** podruhé dobyli Řím (410: poprvé za Alaricha)
  - **533:** vandalský stát zničen Byzancí

- **Burgundi**
  - **poč. 5. stol.:** usadili se na levém (římském) břehu Rýna mezi Wormsem a Špýrem
  - **436/437:** poráženi Huny
  - **443:** císařem Aëtiem usazeni v tzv. Sapaudii (dnešní Savojsko)
  - **poč. 6. stol.:** za krále Sigismunda konvertovali ke katolictví
  - **od 30. let 6. stol.:** součást Franské říše

- **Frankové**
  - **3. stol. n. l.:** **franský kmenový svaz**
  - **5. stol.:** rozdělil se na dvě větve: Franky-Salie (dolní Porýní) a středorýnské Franky
  - platili Římu daně, podléhali římským velitelům, bojovali v římských oddílech
  - **Childerich** (asi 463–481/2): římský foederát (hrob Tournai)
  - **481: Chlodvík** (Chlogion): správce provincie Galie králem Franků
  - **488:** poráženi římským vojevůdcem Aëtiem, když se pokusili rozšířit území k Sommě

• Langobardi

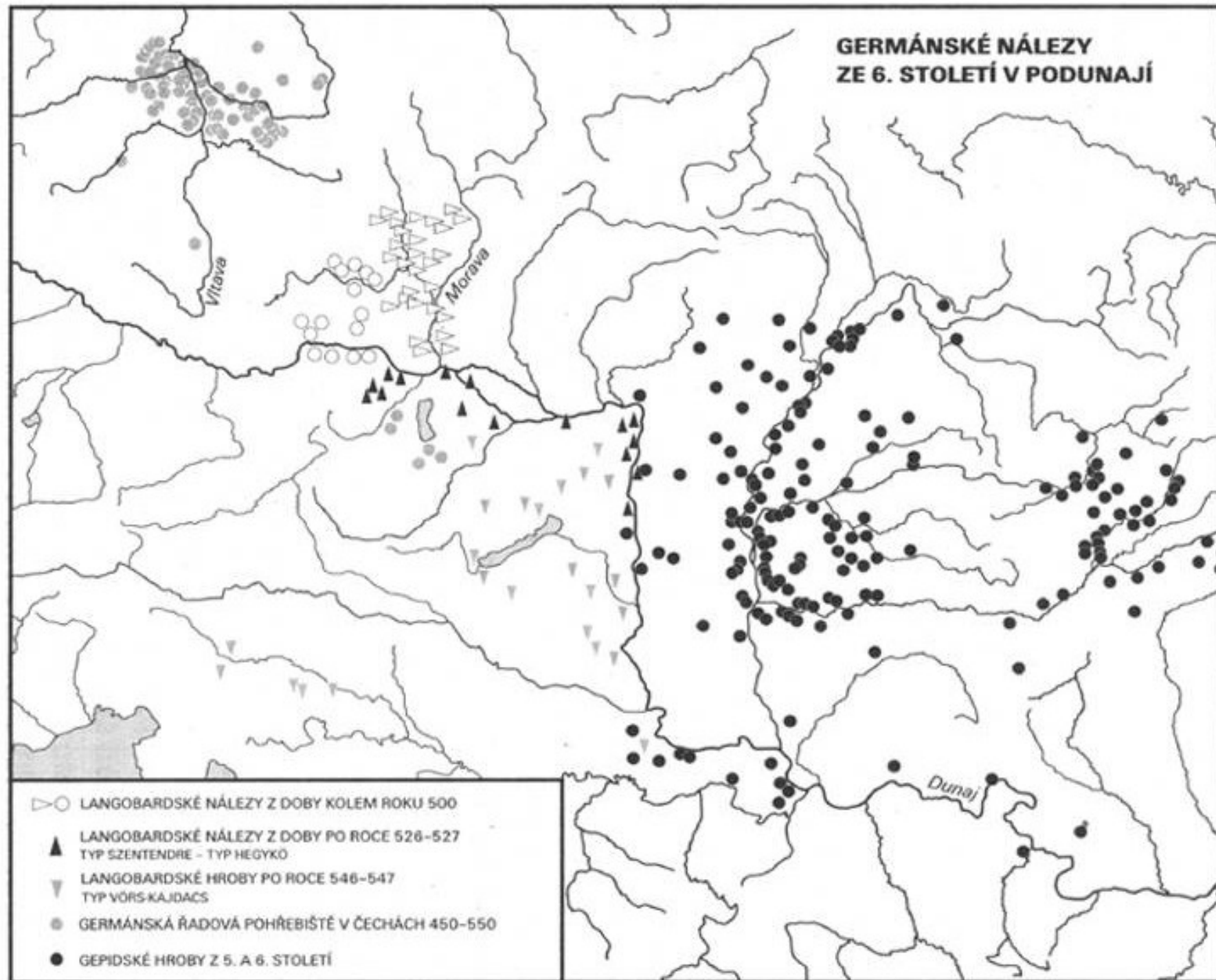

- **489:** odešli z původních sídel do Rugilandu (Weinviertl)
- **494:** porazili Heruly a přesunuli se na území zvané Feld (Moravské pole)
- **poč. 6. stol.:** ovládli jižní Moravu a východní část Dolního Rakouska
  - kultura: merovejská:** v době stěhování národů u západogermánských kmenů
  - pohřebiště:** žárová na Znojemsku, Brněnsku a Hodonínsku, Slovensko jen v Děvínské bráně
  - sídelní objekty:** zahloubené bez pece s kůly v rozích nebo uprostřed kratších stěn
  - keramika:** hrubá v ruce robená
- **526/7:** obsadili severní Panonii, kterou jim později udělil byzantský císař Justinián I. v roce 546/7
  - příčiny:** tlak Slovanů a Avarů
- **pol. 6. stol.:** osídlení se rozšířilo na Brněnsko, záp. Slovensko (Děvínská Brána) a do Maďarska
- **po pol. 6. stol.:** osídlení se stahuje k Dunaji
- **568:** odchází do severní Itálie, kde vytvořili vlastní stát s centrem v Pávii (Lombardie)
- **774:** Langobardská říše zničena Franky

Tejral, J., Morava na sklonku antiky, Praha 1982.

K chronologii spon z langobardských pohřebišť v Podunají. Pravěké a slovanské osídlení Moravy, Brno 1990, 231-50.

**GERMÁNSKÉ NÁLEZY
ZE 6. STOLETÍ V PODUNAJÍ**

- **Mušov-Roviny** – pohřebiště:
- d. římská: 1. – 4. stol. n. l.
- z d. stěhování národů: 1. pol. 6. stol. (DSN)
- cca 80 langobardských hrobů
- 2 mince ostrogótských králů ražené v Raveně
(Theodoricha Velikého a Athalaricha)

kontakty se severní Itálií

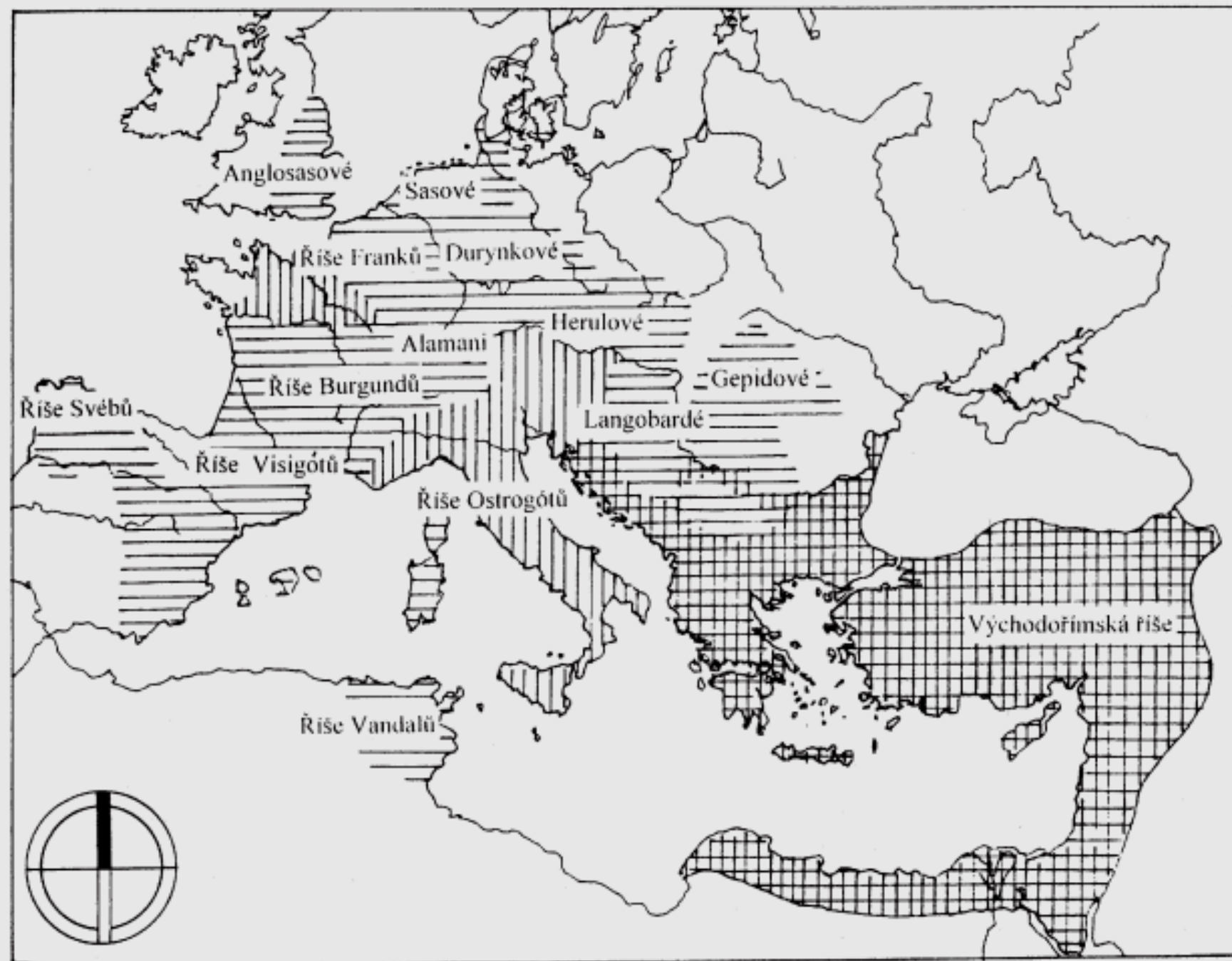

Expanze do střední Evropy

Slovensko

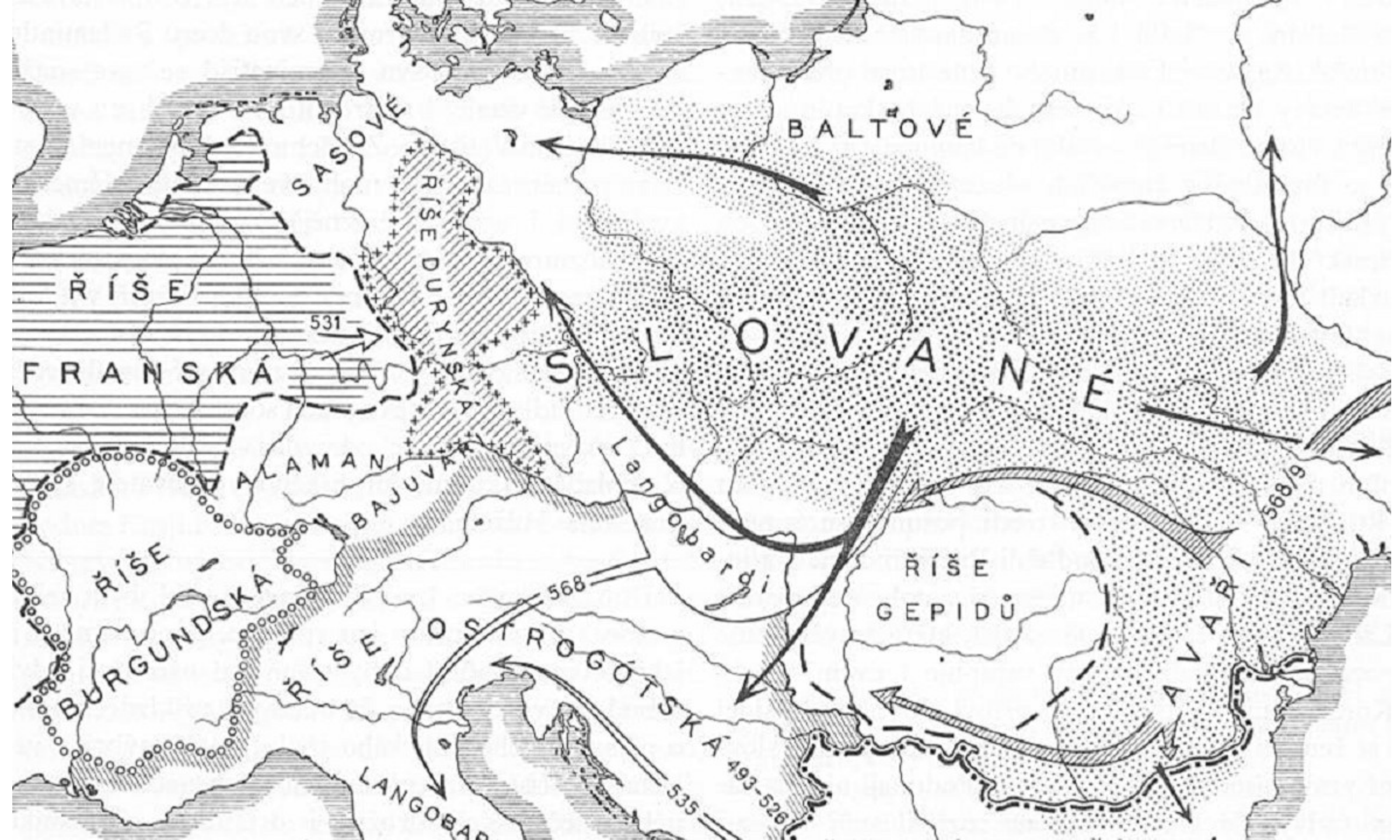
- **535** – první bezpečná zmínka o přítomnosti Slovanů ve středním Podunají
  - zmínka o Hildigisovi, který uprchl ze dvora langobardského krále Wacha (langobardsko-gepidské války)
  - Slované stáli na straně Gepidů proti vojskům byzantského císaře Justiniána I.
- **568** – odchod Langobardů uvolňuje prostor pro Slovaný
  - vystřídání merovejské kultury labsko-germánského okruhu kulturou pražského typu
  - germánský a slovanský kulturní okruh se vzájemně respektoval
- **Kontakty** – dokládají projevy pohřebního ritu, hmotné kultury a přejímání před slovanských zeměpisných názvů
- **Postup** – Slované postupovali z východu do Malopolska a středního Pováží a podél Váhu na jihozápadní Slovensko
- **Nejstarší osídlení:** Záhorská nížina – Pováží (Podunajská nížina) – Nitransko – Poiplí – oblast Košic a Trebišova
  - horské kotliny Váhu a Hronu v Žilině a Sliače

Evropa kolem roku 500 n. l. Podle H. Wolframa 1998.

Slovanská expanze

- **5/6. stol.** – **migrace** završila proces etnogeneze: postup ve směru na:
  1. **západ** – postup **pražského typu**: do stř. a sev. Evropy: Polsko, Morava, Čechy, Německo
  2. **východ** – postup **typu Peňkovka**: za řeku Dněpr
  3. **jih** – postup **typu Korčak**: na Balkán: Rumunsko, Bulharsko, Jugoslávie, Maďarsko, Rakousko
Řecko, Malá Asie

- **První státy:**
  - Západní Slované** – **Sámova říše** (7 stol.)
    - **Velká Morava** (9. stol.)
    - **Český stát** (konec 9. stol.)
    - **Polsko** (10. stol.)

  - Východní Slované** – **Kyjevská Rus** (9. stol.)

  - Jižní Slované** – **Bulharsko** (7. stol.)
    - **Chorvatsko** (9. stol.)
    - **Srbsko** (12. stol.)

Mocenské síly v Evropě

- 1. Slované:** **Sámova říše:** 623/4; 632: Vogastisburk, 805-6: vpády franských vojsk
Velkomoravská říše: raná forma státu: 822 (Moravané ve Frankfurtu) – 907: porážka Maďary
Bulharská říše: 681: založena Asparuchem; 865: Boris I. přijímá křesťanství (1. říše do 1018)
Kyjevská Rus: 860: Rurig (skandinávský Viking) ovládl Novgorod, družiníci **Askold a Dir** Kyjev 864: **biskupství v Kyjevě**
882: **Oleg** ovládl Kyjev (vládl za Rurigova syna **Igora**) 988: za **Vladimíra** křesťanství státní náboženství
- 2. Avaři: Kaganát:** organizace kočovnického typu: 791 poráženi Karlem Velikým
- 3. Byzantská říše:** jv. Evropa: panovníci se snažili obnovit Římské impérium: rozmach za Justiniana I. (527 – 565)
- 4. Franská říše:** celá západní Evropa od Atlantiku po Sasko
Merovejci – **Chlodvík I.** (481-511): sjednotil franské kmeny ve F a Ň , 498/9: přijal křesťanství
Karel Martel (688/89-741): porazil muslimy u Poitiers (732); 751: korunován **Pipin III. Krátký** (714/15-768)
Childerich III. (743-751): Pipinem poslán do kláštera
Karlovcí – **Karel Veliký** (768-814): 768: král, 800: císař
Ludvík Pobožný - syn Karla, 817: zákoník Ordinatio imperii
843 - rozdělení říše: **Lothar, Karel Holý a Ludvík Němec**
Ludvík IV. Dítě († 911) - poslední Karlovec (východoft. ř.)
Sasové – **Jindřich Ptáčník** (919-936): zakladatel saské otonské dyn.
Ota Veliký (936-973): boje proti polabským Slovanům
- 5. Islámský stát:** 8. stol.: část Pyrenejského poloostrova

Franská říše

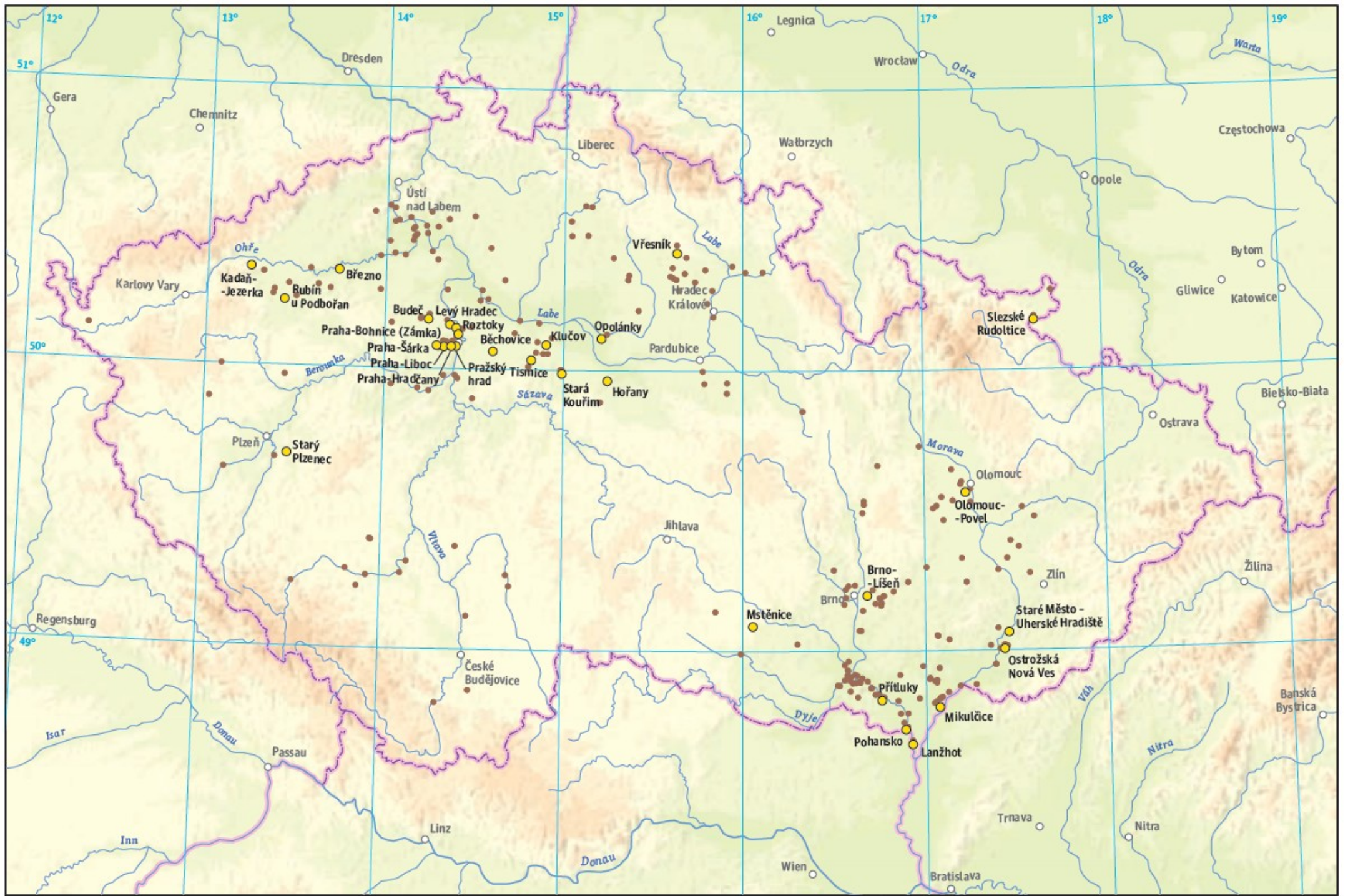
Postup Slovanů

- **5. stol.** – západ: **kultura Praha-Korčak (Sklavíni): Dněpr – horní Dněstr – Bug**
  - rozšíření: od Ukrajiny a Běloruska přes Polsko do východního Německa
Slovensko, Morava, Čechy, Dolní Rakousko, Rumunsko, jižní Řecko
  - jih: **kultura peňkovská (Anti): střední Prut a Dněpr**
  - sv.: **kultura Koločinská (Venedi): horní Dněpr a Desna**
- **3. třetina 5. stol.** – nositelé pražského typu přešli z východní Ukrajiny na Krakovsko
- **poč. 6. stol.** – přes průsmyky Západních Karpat do Pováží (Ponitří)
- **první desetiletí 6. stol.** – z Pováží přes Bílé Karpaty do středního Pomoraví (Olomoucko)
- **po 568** – po odchodu Langobardů osídlili jižní Moravu a Dolní Rakousko
- **konec 6. a poč. 7. stol.** – pronikli do Čech (Poděbradsko, Kolínsko, Pražsko) a postupovali dál do Saska

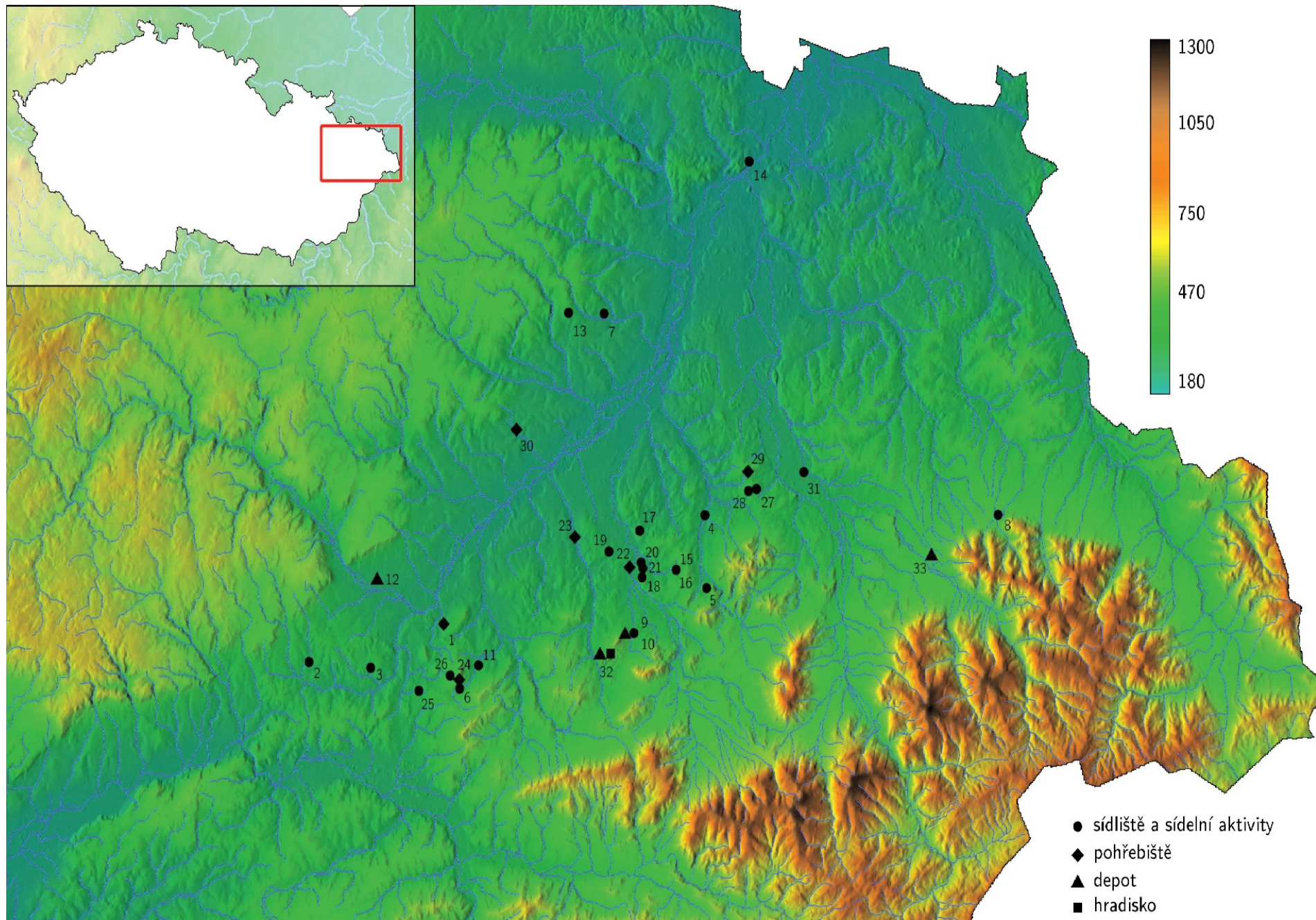

Příchod Slovanů na Moravu

- **5/6. stol** – **Karel Godlowski**: konec germánského osídlení na Slovensku (horní Potisí)
Č + M: germánské osídlení delší: ještě v 1. pol. 6. stol.
  - **Michał Parczewski**: nejstarší časně slovanský horizont ve Slezsku chybí (Siemonia, Pietrowice Wielke)
- **před pol. 6. stol.** – **Zdeněk Klanica**: Počátky slovanského osídlení našich zemí. Praha 1986, 215.
- **30. léta 6. stol.** – **Dušan Třeštík**: Příchod prvních Slovanů do českých zemí v letech 510–535, 1996, ČČH 94, 245–280.
Počátky Přemyslovců. Praha 1997, 38–39, 47–53.
- **20. – 30. léta** – **Luděk Galuška**: Slované doteky předků. O životě na Moravě v 6. – 10. století. Brno 2004, s. 14.
  - první slovanský proud („vlna“) šel přes Malopolsko a karpatskými průsmyky do středního Pováží a přes Bílé Karpaty do středního Pomoraví
  - po průchodu Moravskou bránou se u Přerova rozdělilo na proud směřující:
    - a) podél toku Moravy na střední Moravu a Olomoucko – odtud do Čech
    - b) Pomoravím na Brněnsko a Dyjsko-svratecký úval
- **poč. 6. stol.** – **Jiří Macháček** : průnik od jihu ze středního Podunají k soutoku Moravy a Dyje
- **Osídlení** – od 30./40. let 6. stol., ale intenzivní kolonizace po odchodu Langobardů; počet příchozích: max. 50 tis.

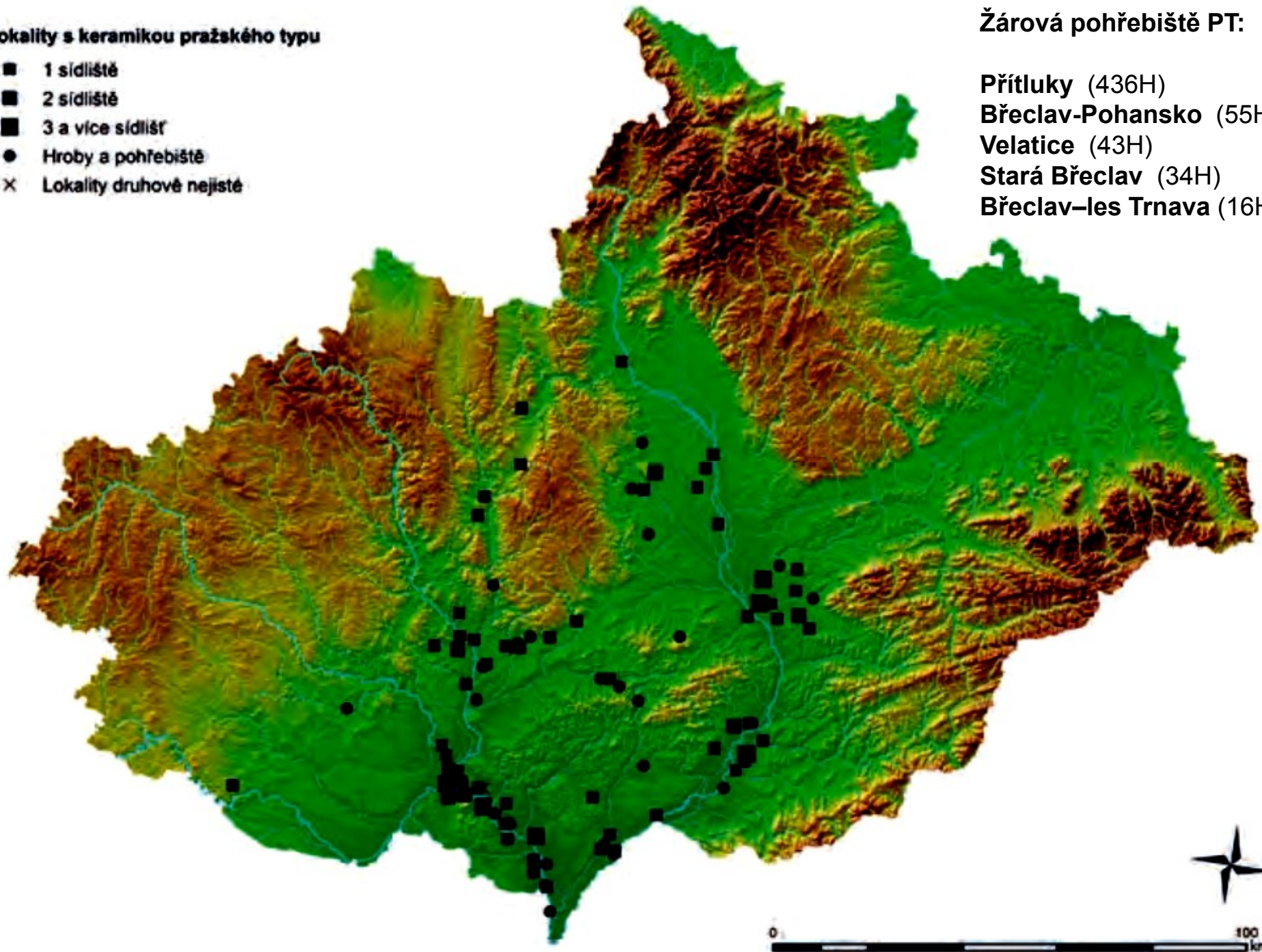

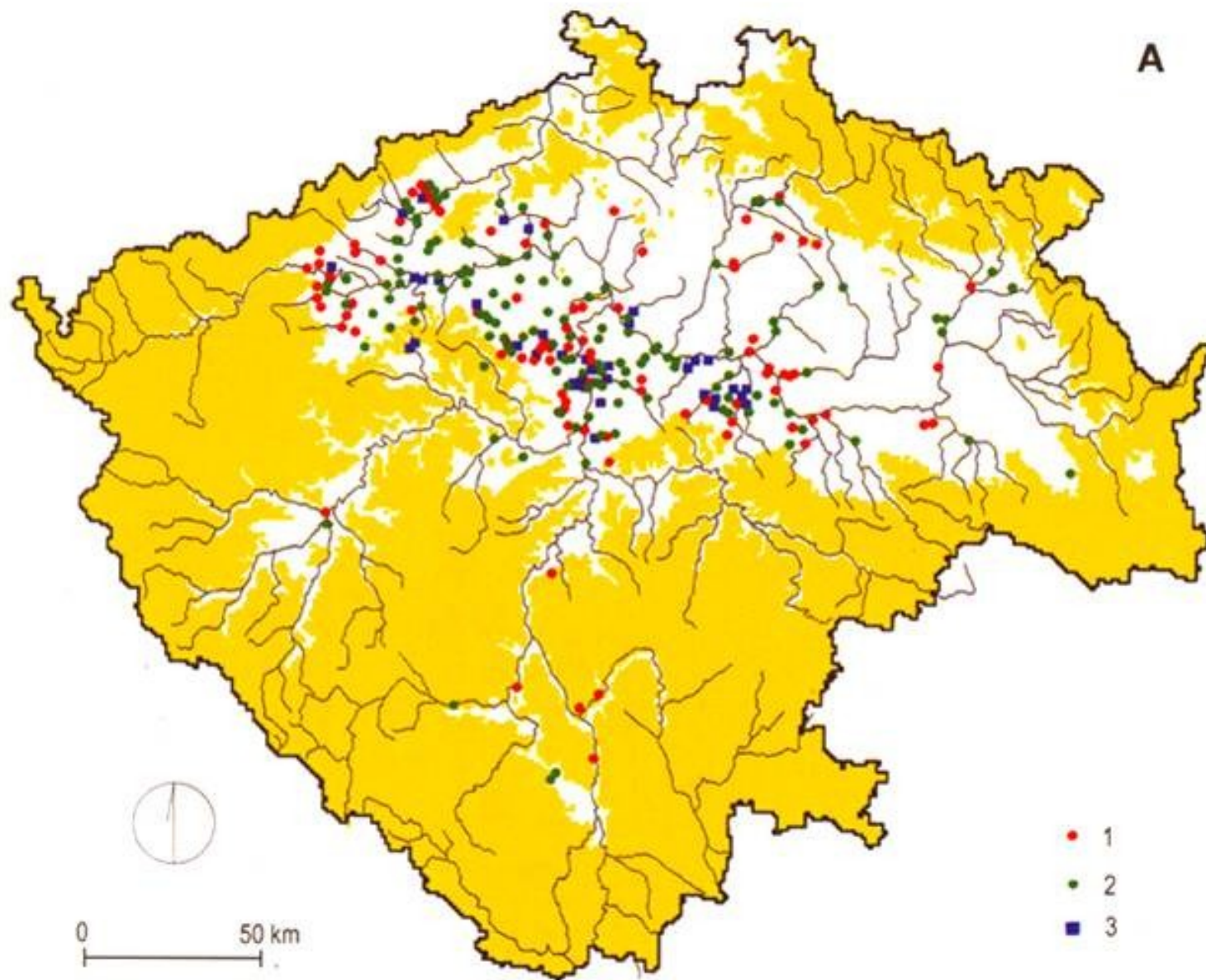
Lokality s keramikou pražského typu

- 1 sídliště
- 2 sídliště
- 3 a více sídlišť
- Hroby a pohřebiště
- × Lokality druhově nejisté

Žárová pohřebiště PT:

- Přítluky (436H)
- Břeclav-Pohansko (55H)
- Velatice (43H)
- Stará Břeclav (34H)
- Břeclav–les Trnava (16H)

Obr. XIV. Přehledná mapa Čech s nálezy období stěhování národů a kultury pražského typu. Žlutě vyznačena plocha nad 400 m n. m. A: Katastry s nálezy období stěhování národů (zelená, 1), kultury pražského typu (červená, 2) a obou období (modrá, 3).

Nejstarší slovanské osídlení

- **Morava** – **úvaly**: Horno- a Dolnomoravský, Dyjskosvatecký: soutok Jihlavy, Svratky a Dyje (k Mor. bráně)
- **Čechy** – osídleny přes Českomoravskou vrchovinu (Jevíčko): **nížiny** v Polabí, Pražská kotlina, Poohří
- **Datování nejstarších staroslovanských památek s keramikou Pražského typu:**

a) podle merovejských artefaktů v slovanských objektech:

Roztoky – mosazná průvlečka a železné nákončí z 6/7. stol.

Určice – bronzové merovejské nákončí z žárového hrobu z 2. pol. 7. stol. (v nádobě s kremací)

Břeclav-Líbivá – korálek merovejského typu z doby kol. r. 600

Přítluky – sídliště + pohřebiště na pravém břehu Dyje (1950-4), keramika 6/7 stol.

– 436 H: popelnicové, jámové, mohyly

– jednosečný sax merovejského typu (36 cm): franská zbraň (výskyt: pol. 5. – poč. 8. st.)

b) pomocí přírodovědných analýz:

Pavlov- Horní pole – největší sídliště na M před pol. 6. stol.; zvířecí kosti z obydlí č 953: C14: 533 až 648 (95,4%)

Suchohrad – jz. Slovensko: uhlíky z kopule pece: C14: kol. r. 420 a 570 (95%) – v KK před příchodem Avarů

Určice

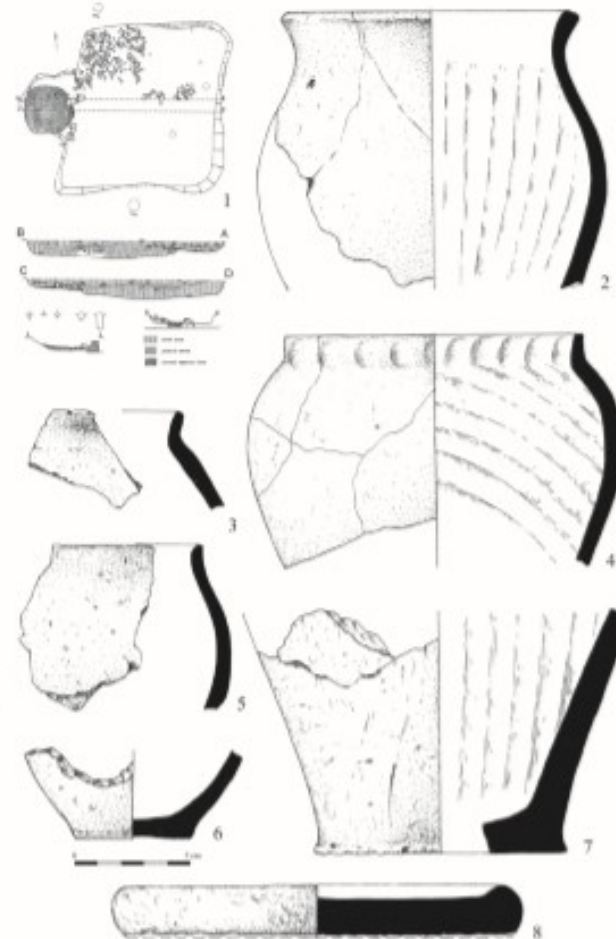

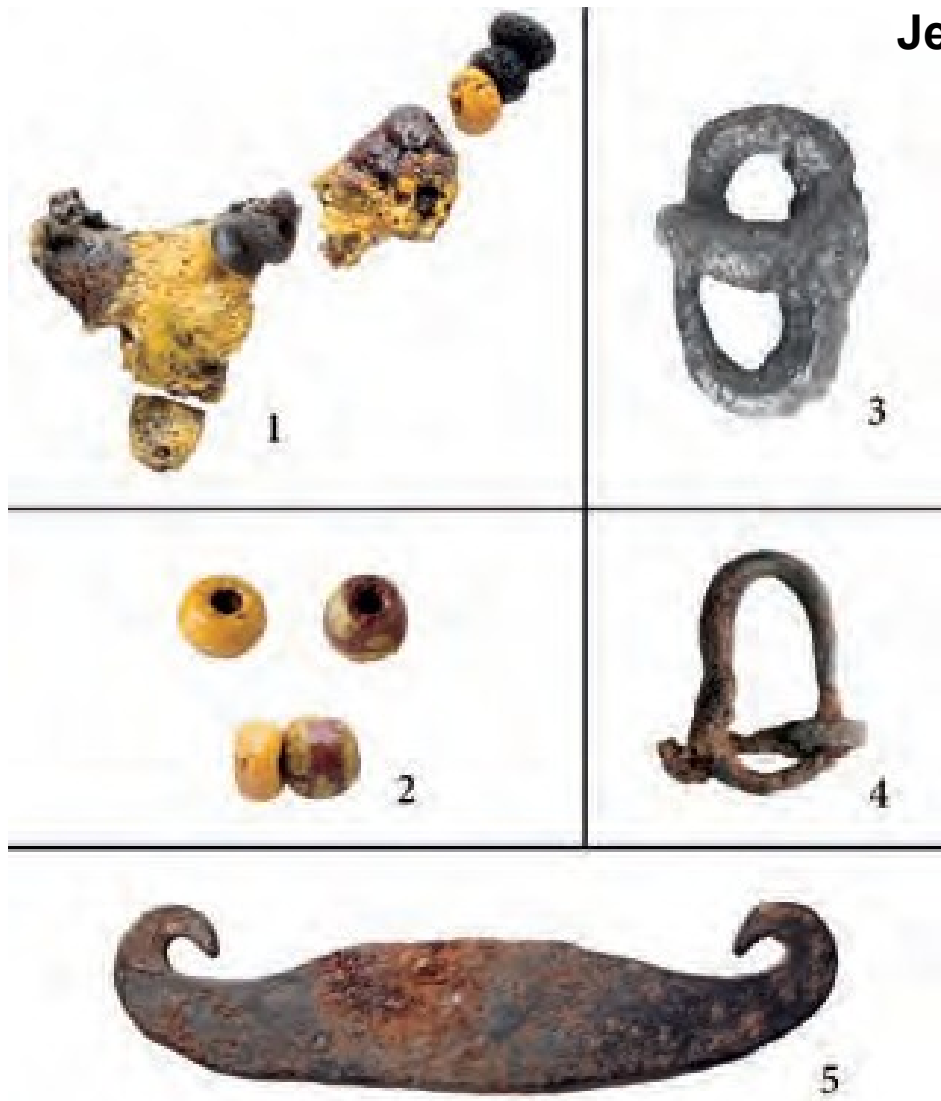
Břeclav-Líbivá

Objekt	Vzorek	C ¹⁴ BP	1 σ (68,2%)	2 σ (95,4%)
953	POZ-21358	1460± 30	582-637	553-648
953	POZ-21546	1465± 30	574-632	551-646
953	POZ-21547	1495± 30	547-602	426-484 (3,1%) 443-452 (1%) 533-643 (91,3%)

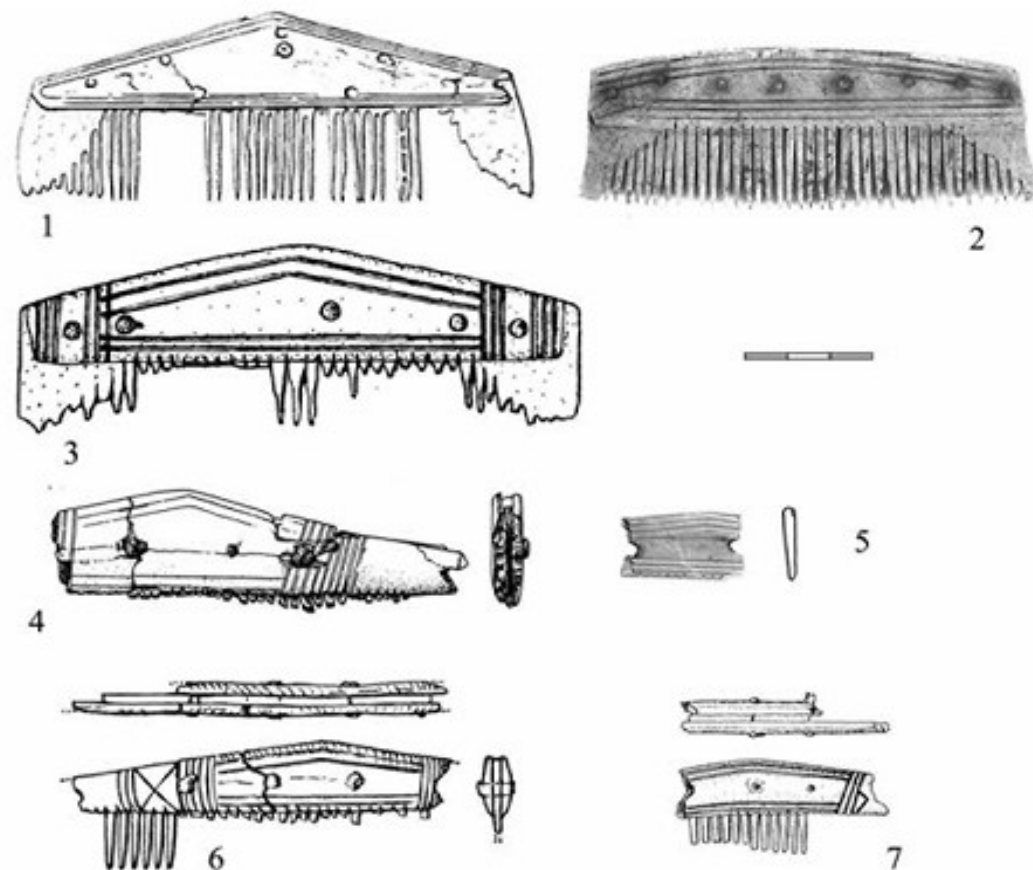
Pavlov-Horní Pole

Jednostranné hřebeny s trojúhelníkovým týlem:

- převzaty z Langobardského prostředí (na Ukrajině chybí)
- vyskytují se v období cca 550 – 650
- výroba doložena v Mutěnicích, Roztokách (4 kusy)

1 – Velatice, korálky (žárový hrob XVI); 2 – Velatice, korálky (H XII); 3 – Příkladky, přezka (H 5/45), 4 – Velatice, přezka (H XXXII); 5 – Velatice, ocílka (H

Obr. 4. Jednostranné hřebeny z Čech: 1–2 germánské lokality, 3–7 napodobeniny 3. třetiny 6. až 1. pol. 7. století. 1 Praha-Podbaba (6. stol., hrob); 2 Hostivice sídlištní obj. Q (6. stol.); 3 Kozly; 4–5 Roztoky obj. 911 a 330; 6 Praha – Horní Počernice, Svěpravice; 7 Stehelčevy dům. Podle Droberjar 2008 (1), Pleinerová 2007 (2), Profantová 2008 (3–5, 7), Vencel – Zadák 1985 (6).

Raněstředověká

keramika

- **Časněslovanská** – starší fáze: **tzv. pražský typ** 1. pol. 6. – pol. 7. stol.
  - rozpoznal: E. Šimek
  - název: Ivan Borkovský na základě výzkumů Pražského hradu
Staroslovanská keramika ve střední Evropě. Praha 1940.
  - nejstarší v ruce robená slovanská keramika, převážně nezdobená
  - 3 základní tvary: hrnce, misky, talíře
  - **první migrační vlna**, podomácká výroba (absence dílen)

- **Starohradištní (předvelkomoravská)** – mladší fáze: **tzv. podunajský typ:**
(keramika podunajského výrobního okruhu)
2. a 3. třetina 7. stol.
  - název: Jan Eisner (Poulikův II. a III. Typ)
  - J. Macháček: **keramika středodunajské kulturní tradice**
  - obtáčená na kruhu, vyhnutý okraj, baňatá výduť, otisk osy kruhu
  - zdobená jednoduchými nebo hřebenovými vlnicemi, rýhami
  - **druhá migrační vlna**

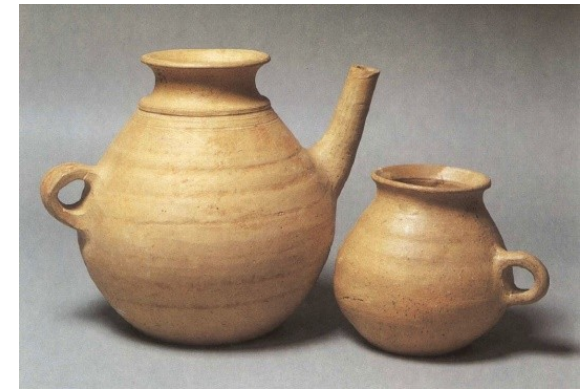

Předvelkomoravská keramika

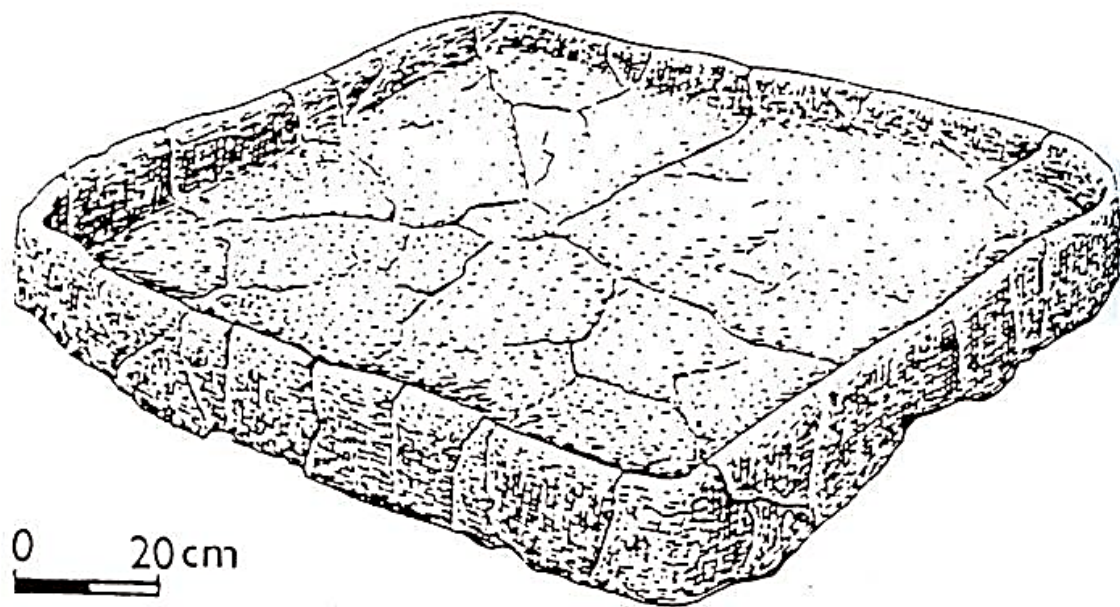
(konec 7. stol. – 8/9. stol.)

- **Mikulčice** – Zdeněk Klanica keramiku rozdělil do 2 základních typů:
  1. typ – hrubý: špatně vypálené hrnce, pásy vlnic, rýh, hřebenové vpichy
  2. typ – jemný: dobře vypálené, krupicová struktura, římsovité okraje
  - vyskytuje se spolu s litými bronzami 7. a 8. stol.
- **Žlutá keramika** – žlutá nebo cihlově červeně vypálená z jemně plavené hlíny
  - D. Bialeková: 8 tvarů (nádoby s výlevkou, džbány, láhve, hrnky, poháry, mísy, čutory, hrnky s kruhovým ouškem)
  - výskyt: Karpatská kotlina, vých. Slovensko, Podunají, již. Morava
    - nomádská keramika (avarská)
- **Keramika potiského typu** – název: J. Eisner
  - jednoduché hrubé hrnce dělané v ruce
  - dol. Dunaj (Chorvatsko – Srbsko – Rumunsko), Potisí, vých. Slov

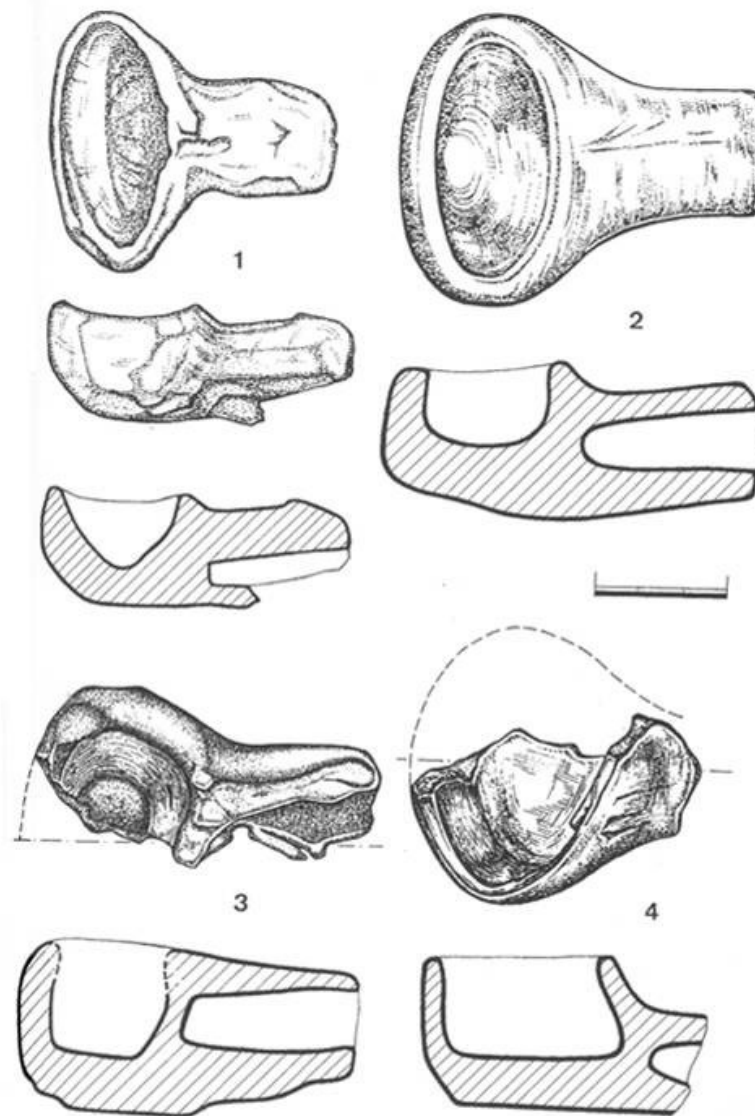

Pražnice

Hliněná pražnice z Klučova (okres Kolín). Podle J. Kudrnáče 1970.

Odlévací pánvičky

Obr. 72. Lící pánvičky kultury pražského typu ze Zymna a z Čech. 1: Kadaň; 2: Zymno; 3: Roztoky, obj. 1034; 4: Roztoky, obj. 1075. Zymno podle Aulicha (1972).

Slovanská sídliště

Prokópios z Caesareie – první zprávy o slovanských zemědělciích:

„Slované žili v bídnych staveních, věci zahrabávali, zakopávali i potraviny, nebyli kočovníci, ale usedlíci, neradi pracovali, kolem chat měli zásoby.“

- **1. Neopevněná** – 6. až 10. stol.: na říčních terasách, ostrožná, nad inundacemi, aj.

Březno u Loun, Roztoky, Mutěnice, Břeclav-Pohansko

– neopevněná (nebyly zjištěny stopy hrazení)

a) **shlukový typ**: hnízdový, rozptýlený (Pohansko)

b) **návesní typ**: půlkruh (Březno, Mutěnice, Přítluky)

c) **řadový typ**: podél vodního toku (Roztoky)

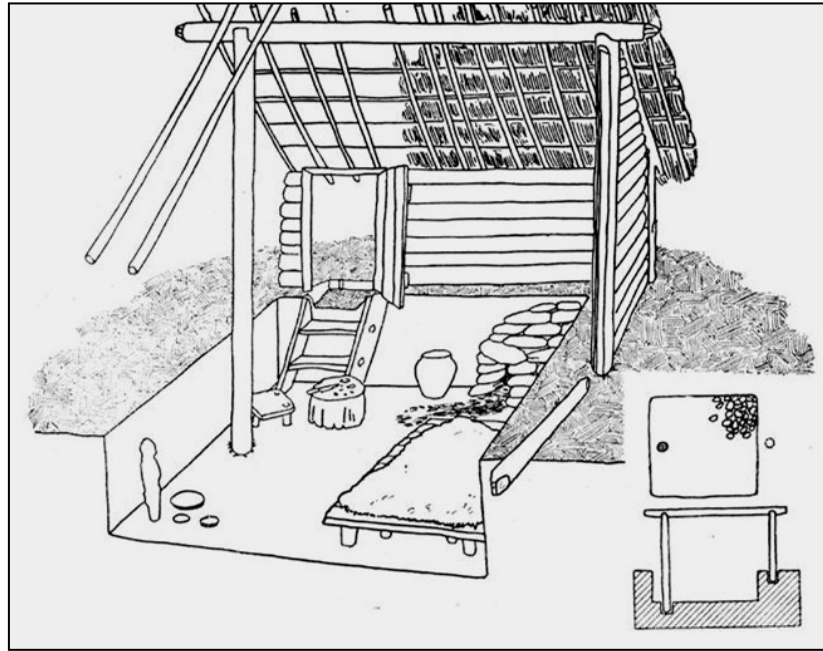
- **2. Opevněná** – a) **hradiska**: od 8. stol.: centra sídelních komor, jízdní družiny: ostruhy, militaria

– b) **dvorce**: samostatné opevněné areály uvnitř hradišť: Budeč, Pohansko

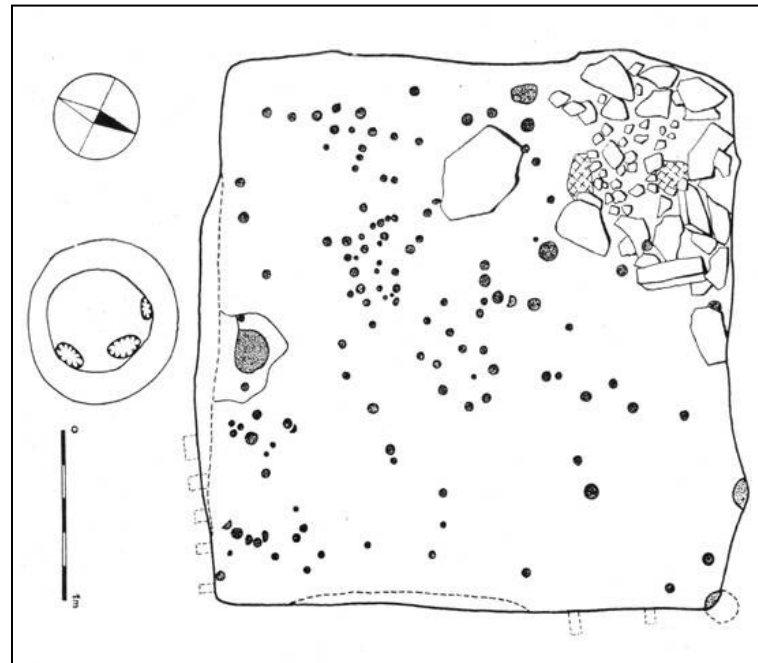
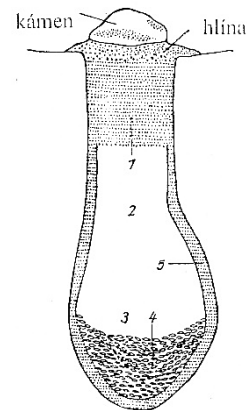

Sídelní objekty:

- Jednoduchá zemnice pravoúhlého půdorysu
- Střecha nesena 2 kůly (sochami)
- Kamenná pec v rohu
- Kolem zásobní objekty (obilní jámy)

Pleinerová, Ivana, Březno: Experiments with Building old slavic Houses and Living in them, PA 72, 1985, 104–176.

• Pohansko u Břeclavi

• Časněslovanská osada:

- sv. předhradí
- **79 objektů**: dispozice shlukového typu

• Keramika:

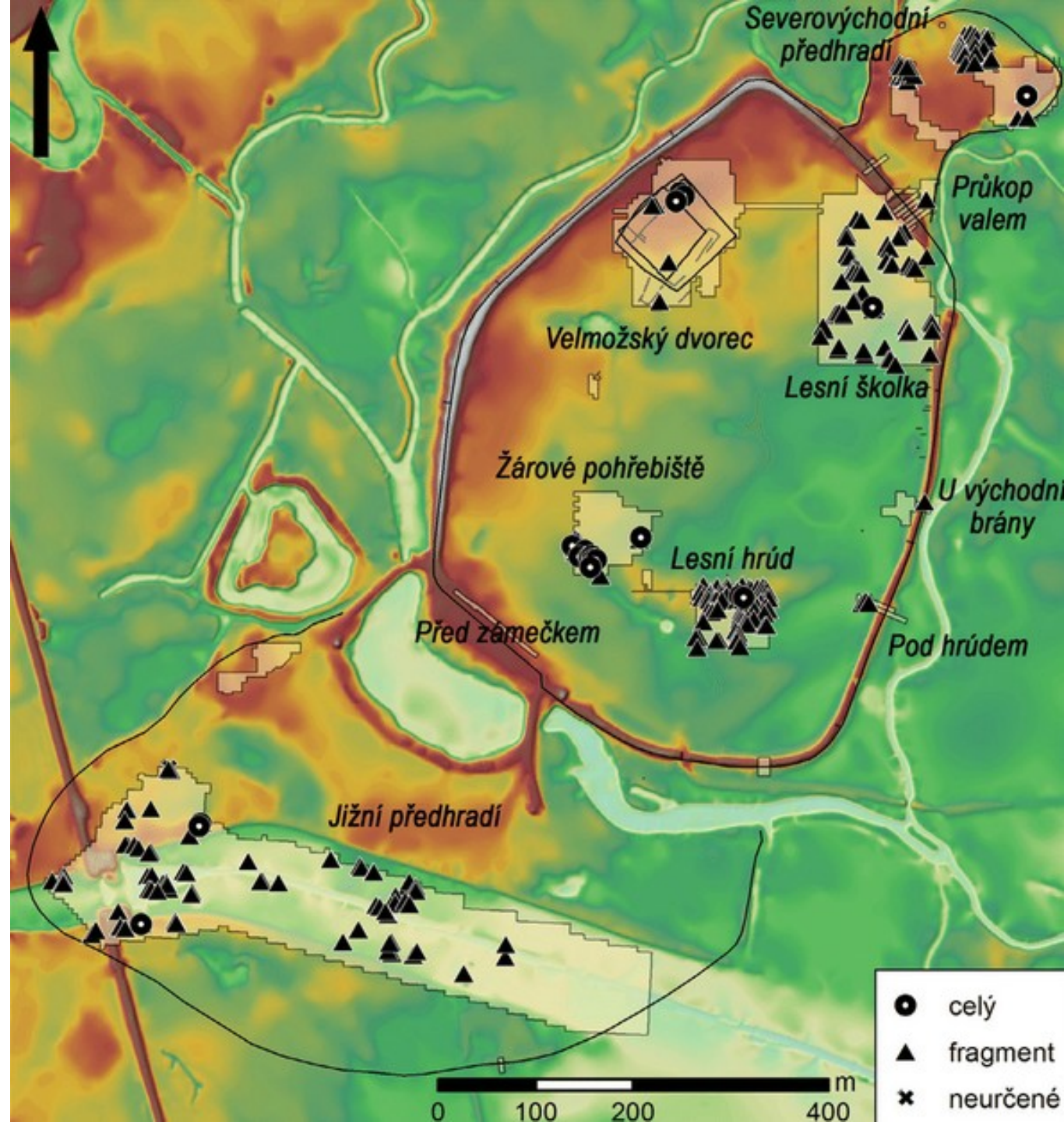
- nezdobený pražský typ (2.pol. 6. stol.)
- smíšená (2.pol.6.-1.pol.7. stol.)
- obtáčená, zdobená středodunajské tradice (2.pol.7-8. stol., tzv- podunajský typ)

- Dvorec správce s kostelem: svobodný alodiální majetek (?)

- 2008: Rorunda (152 kostrových hrobů)

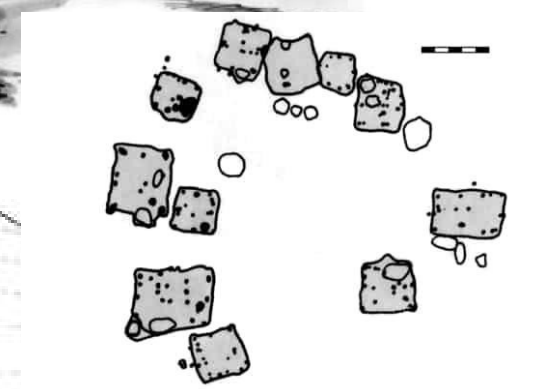
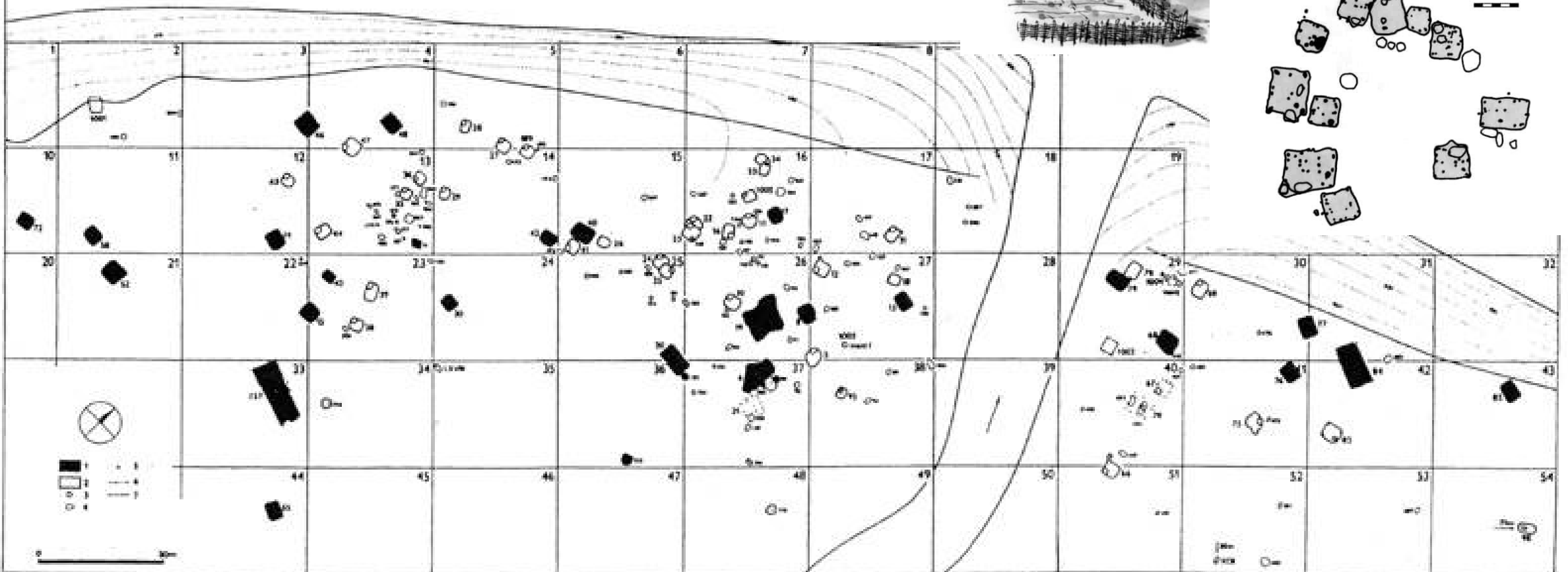
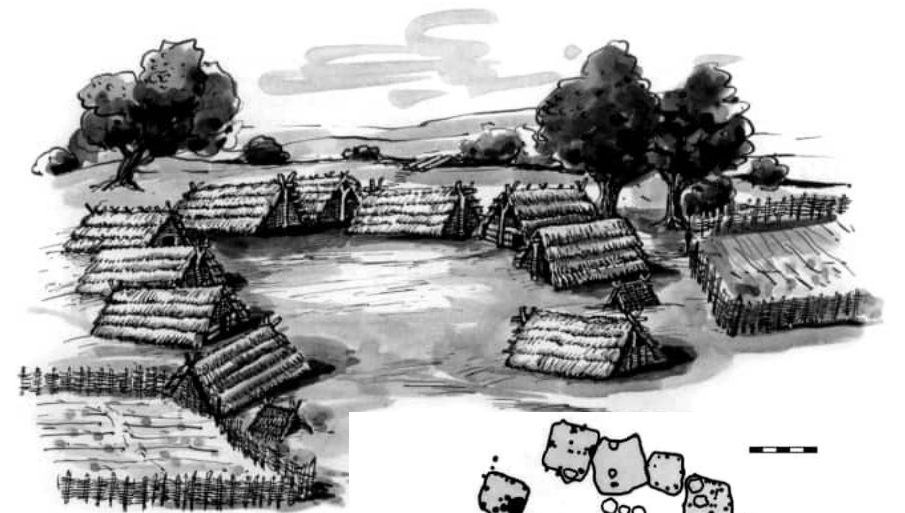
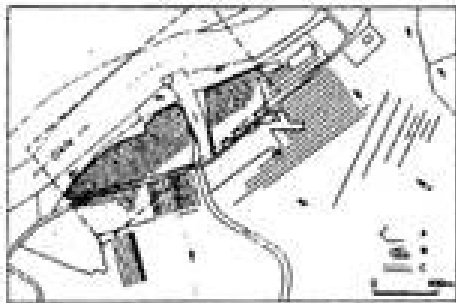
• Pohřebiště:

- před zámečkem
- 55 žárových hrobů

- **I. Pleinerová** – 1968: Zur relativen chronologie der Keramik vom Prager Typus aus grund der Siedlungsgrabung Březno bei Louny, AR XX, 645-666.
  - poprvé provedla relativně chronologické třídění sídlištní keramiky pražského typu z Března u Loun
  - předpokládala kontinuitu germánského a raně slovanského osídlení.

- **Březno u Loun** – sídliště s pražským typem a germánskou keramikou jako dvěma po sobě následujícími fázemi (Kostelec na Hané)
  - vedle sebe zemnice, které se respektují:
    - a) se srubovou konstrukcí (slovanské)
    - b) se šestikůlovou konstrukcí (germánské)

  - zřejmě jde o dva po sobě následující horizonty:
    - a) keramika pražského typu bez výzdoby
    - b) keramika pražského typu s výzdobou

Návesní typ

Březno u Loun

černě vyznačeny objekty germánského sídliště z období stěhování národů

Dessau- Mosigkau

- Časněslovanská lokalita z 6. – 8. stol., jz. Magdeburku

další: Berlin-Marzahn, Brandenburg

- 5 fází osídlení: v každé 7 – 10 domů do kruhu (50 lidí)

- Celkem: 44 zahloubených zemnic

- Kruger, Bruno. Dessau-Mosigkau. Ein Frühslawischer Siedlungsplatz im Mittleren Elbegebiet. Berlin 1967.

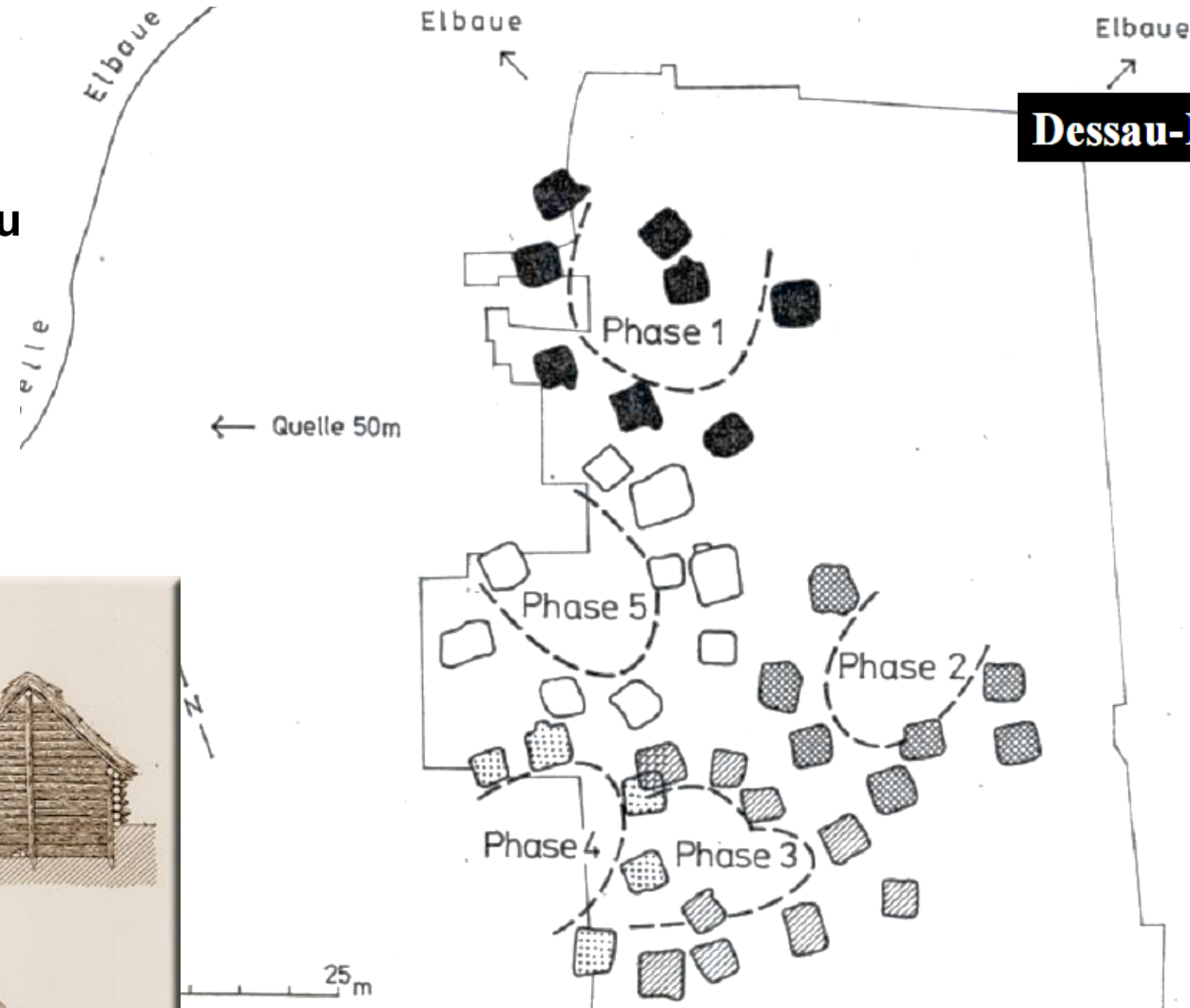
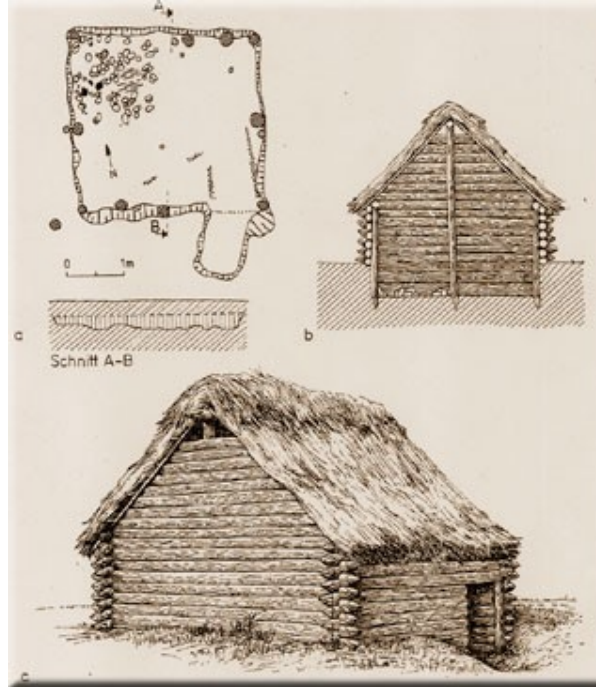
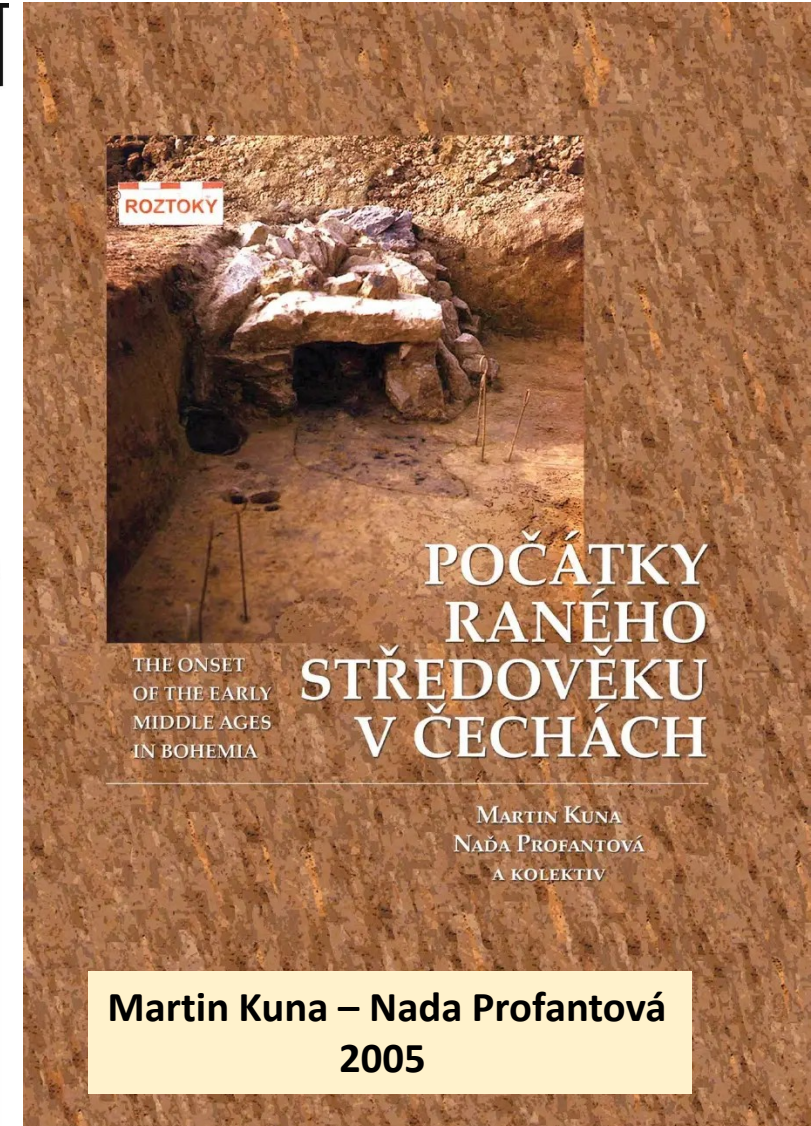
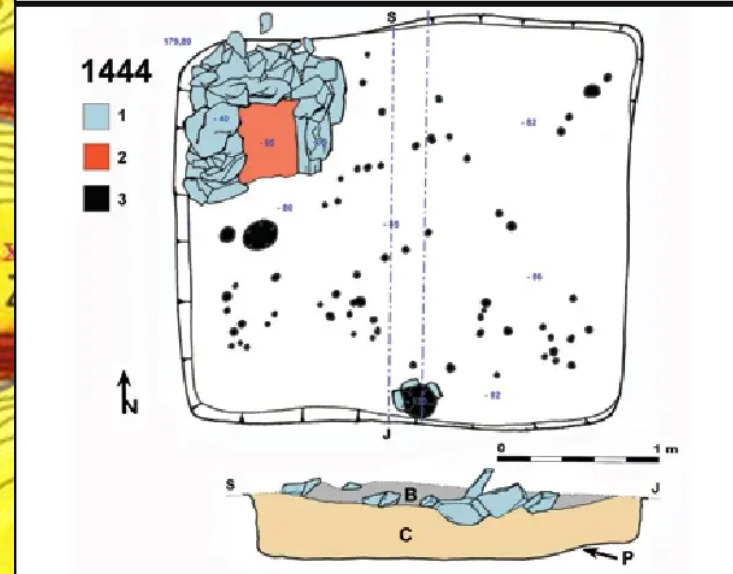
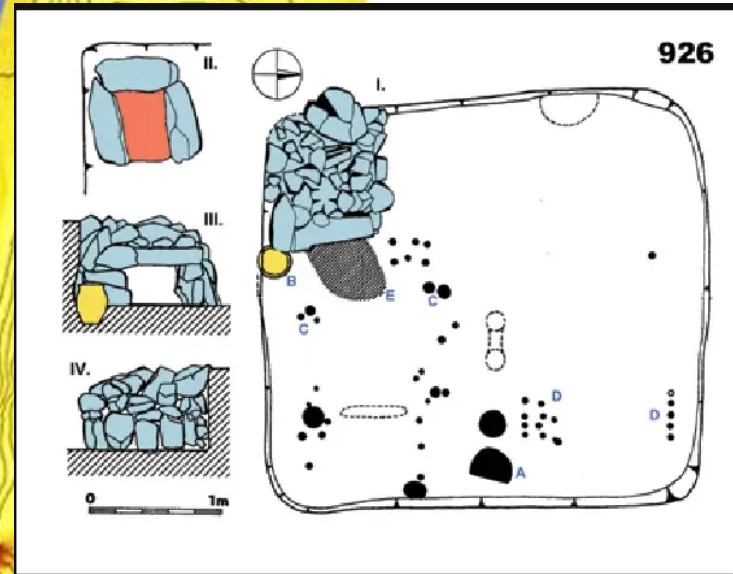
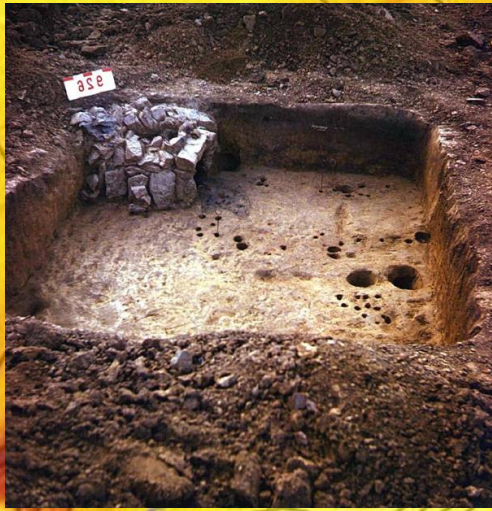

Abb. 3. Grundriß der jüngsten Phase (E) des 7. Jh. der Siedlung von Dessau-Mosigkau (nach Krüger 1967).

Roztoky u Prahy

Pohřební ritus

6. – 8/9. stol.

- **Pohřební ritus** – soubor zvyklostí v nakládání s tělem zemřelého od jeho smrti po uložení do hrobu.
- **Pohřebiště** – od sídlišť (světa živých) oddělena překážkou: 50 až 400/500 m od sídliště (vodoteč, strž)
- **I. žárový** – pohanský ritus: kremace (spalování), rozdělení podle způsobu uložení kremačních ostatků:
  1. **ploché hroby: 6. – 8. stol.**
    - a) **popelnicové:** v nádobě: většinou 1 (max. 2)
ustrina: pohřební hranice: St. Břeclav 2,5 x 1,2 m; (2 m³ dřeva)
M: Dolní Dunajovice., Přebítuky (skupiny po 30ti H (1 rodina za 2 stol.)
Pohansko 55H), St. Břeclav (34H: 2 skupiny = 2 rodiny, 3 až 4 čl.)
Č: Praha-Loretánské nám, Hevlín
    - b) **jámové:** Ø 20 až 80 cm, 10 až 20 % (Staré Město, Hradčany, Bohnice)
  2. **mohylové hroby:** 7/8 stol.: Velatice
- **II. kostrový** – vliv Avarů (později křesťanství z Franské říše): pohřbívání nespálených těl (inhumace)
  - již Slovensko: Děvínská Nová Ves, Želovce
  - **8/9. stol.:** změna ritu

- **D. Jelínková** – **1987**: Sídliště s keramikou pražského typu na Moravě, I až III (rkp. kandid. diz.práce). Brno.
  - v rámci keramického inventáře vyčlenila 3 skupiny nádob: (A, A/B, B, C
  - **1989**: K chronologii sídlištních nálezů s keramikou pražského typu na Moravě. In: Pravěké a slovanské osídlení Moravy, Sborník k 80. narozeninám Josefa Poulíka, 251-287.
  - na základě vyčlenění těchto skupin sídlištní celky z Moravy rozdělila do 3 relativně chronologických fází:
    1. sídlištní fáze: 6. stol. (poč. slov. osídl. ne dříve než 2. pol.)
    2. sídlištní fáze: 1. pol. 7. stol.
    3. sídlištní fáze: patrně 2. pol. 7. stol.

- **J. Bubeník** – **1994:** K problémům periodizace a chronologie staršího úseku vývoje raně středověké hmotné kultury v Čechách, AR XLVI, 54 – 64.
  - I. horizont – fáze s ker. v ruce robenou, téměř výhradně nezdobená časně slovanská (pražský typ a jeho deriváty)
  - II. horizont – v ruce robená nezdobená i zdobená ker., obtáčená, podunajského rázu
    - jde o smíšený horizont přechodného charakteru mezi předhradištním obdobím a plnou starší dobou hradištní (předěl kolem r. 800)
  - III. Horizont – obtáčená zdobená kramika tzv. podunajského typu - plná klasická fáze starohradištní až počátek střední doby hradištní (v klas. pojetí)
    - výskyt avarsko-slovanské industrie, památek blatnicko-mikulčického stylu a karolinského vlivu v Čechách
    - kol. pol. 6. stol. (550) – polovina 9. stol či poč. 3/4 9. stol. (850)
(hranice plně velkomoravského proudu do Čech)

Hradiska

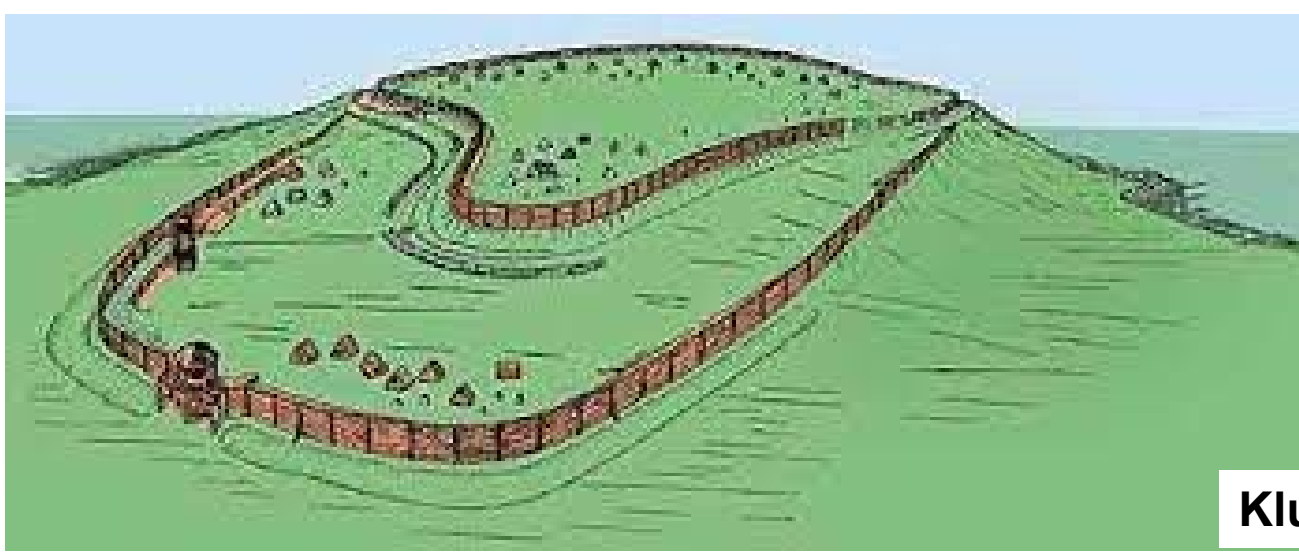
- **Vznik: 8. stol:** a) **vnější faktory (ohrožení):** 1. **franská říše** Karla Velikého (768-814) od Atlantiku po Sasko
2. **avarský kaganát** - organizace kočovnického typu, Karpatská Kotlina
b) **vnitřní faktory:** vytváření sídelních struktur po trvalém usazení v nových oblastech

Fredegarova kronika: **Vogastisburg** (castrum) – dosud nelokalizován

Tzv. Geograf Bavorský (843): Descriptio civitatum et religionum ad septemtrionalem plagam Danubii

– Moravané mají XXX hradeckých měst a 11 hradeckých obcí

- **M:** Mikulčice-Valy, Uherské Hradiště-Ostrov sv. Jiří, Olomouc-Povel, Brno-Staré Zámky u Líšně, Znojmo-Hradiště sv. Hipolyta,
- **S:** Víno u Slezských Rudoltic, Chotěbuz-Podobora
- **Č:** Rubín u Podbořan, Kal na Jičínsku, Klučov, Tismice, Cimburk u Kutné Hory, Zábřušany

- **Význam:** opevněná sídla místních vládců (duces), centra teritoriálních celků
- **Funkce:** politická, administrativní (správní), hospodářská, ideologická, vojenská a kultovní (kostely), centra výroby a obchodu

- **1. starší fáze: 8. až 10. stol.:** nejstarší: využívaly pravěká opevnění, lehce hrazené palisádami
středohradištní: tzv. kombinovaná hradba – Budeč, Praha 6- Šárka, Kouřim
- **2. mladší fáze: 10. až 11/12. stol.:** starší „kmenová“ hradiště zanikly v souvislosti s budováním **tzv. přemyslovské domény:**
přemyslovská správní centra – hrady (civitas, metropolis, urbs, oppidum, castrum)
(Boleslav I. a II.) a Břetislav I. (základ tzv. hradecké soustavy)

Klučov

Bohnice-Zámka

Libice

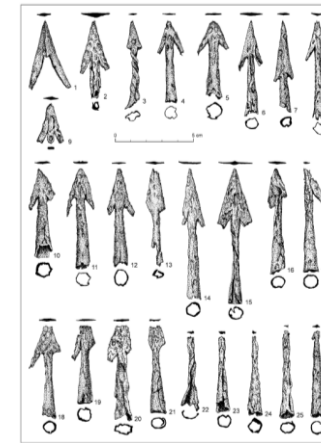
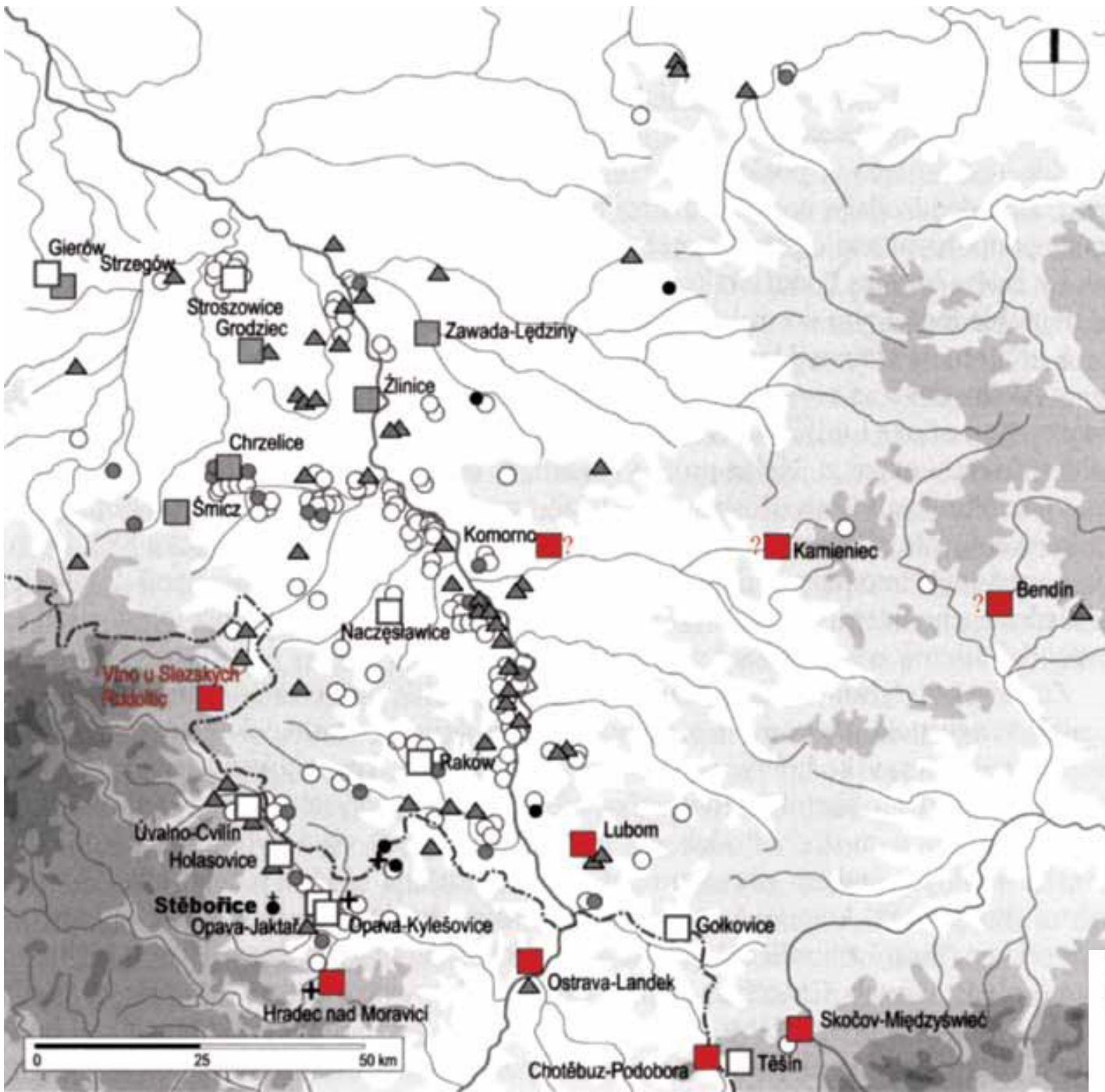
Kouřim

J. Bubeník–I.Pleinerová – N. Profantová, *Od počátků hradišť k počátkům přemyslovského státu*, PA 89, Praha 1988, 104-145.
J. Bubeník: *Archeologické prameny k dějinám osídlení Čech v 7. až polovině 9. století (Katalog nalezišť)*, Praha 1997.

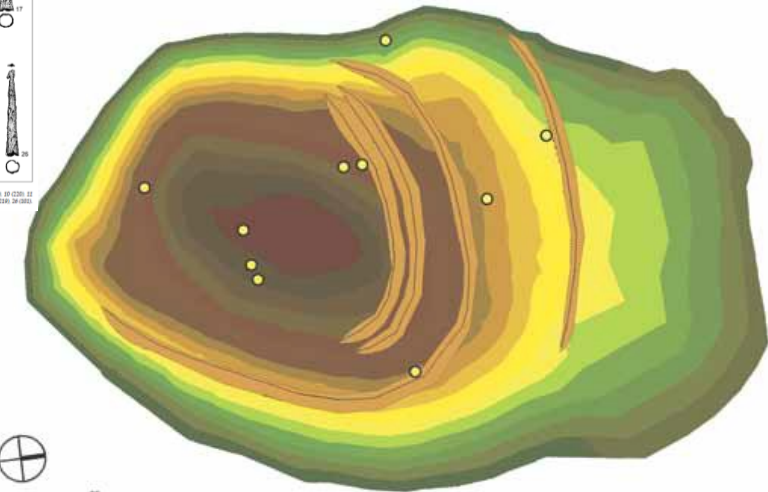

Víno u Slezských Rudoltic na Osoblažsku

moravská expanze do severních území
2. pol. 8. – 1. pol. 9. stol.

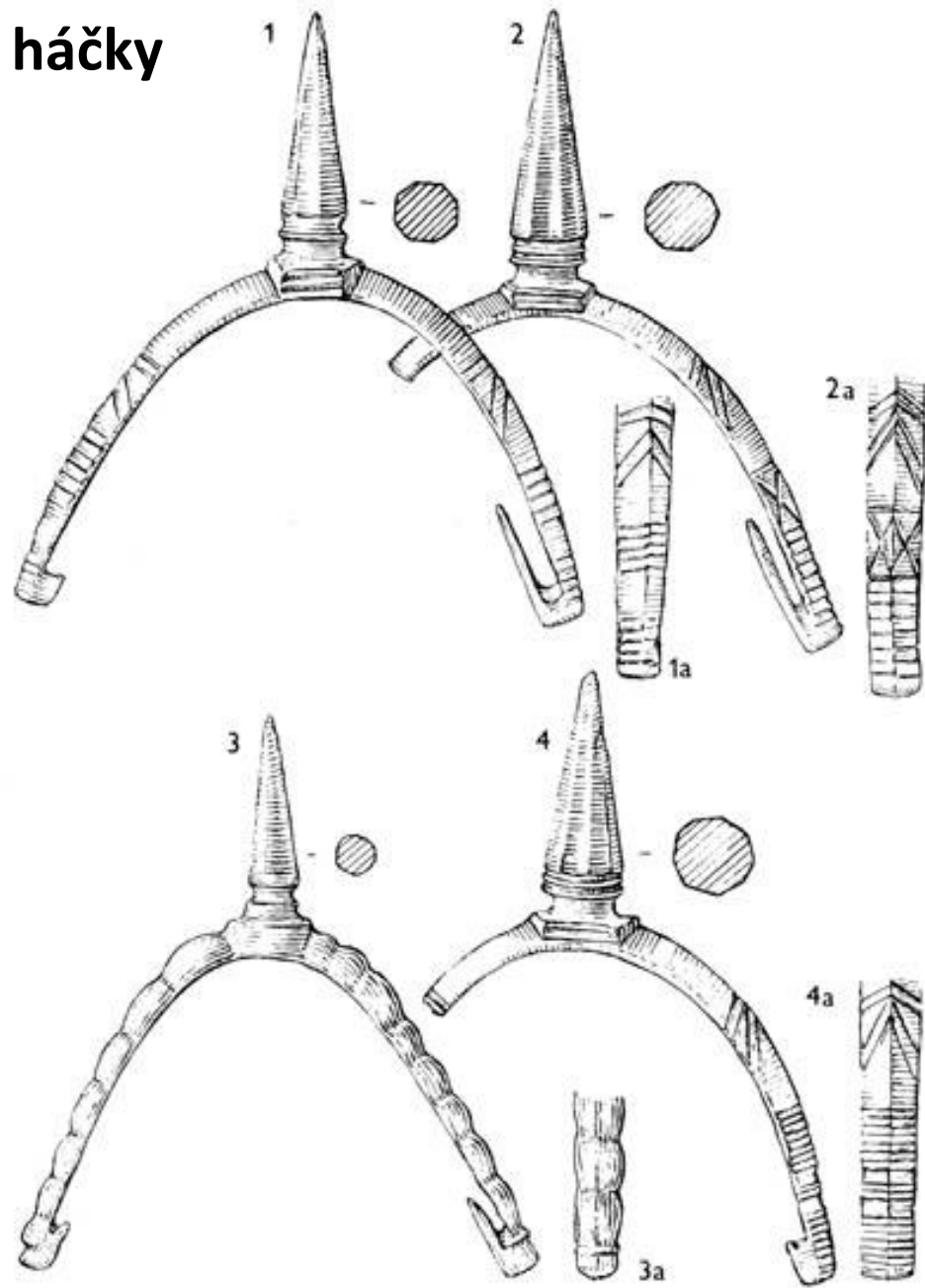

Tab. 22. Osoblažsko. Rysunki Typów. Próbki: 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.

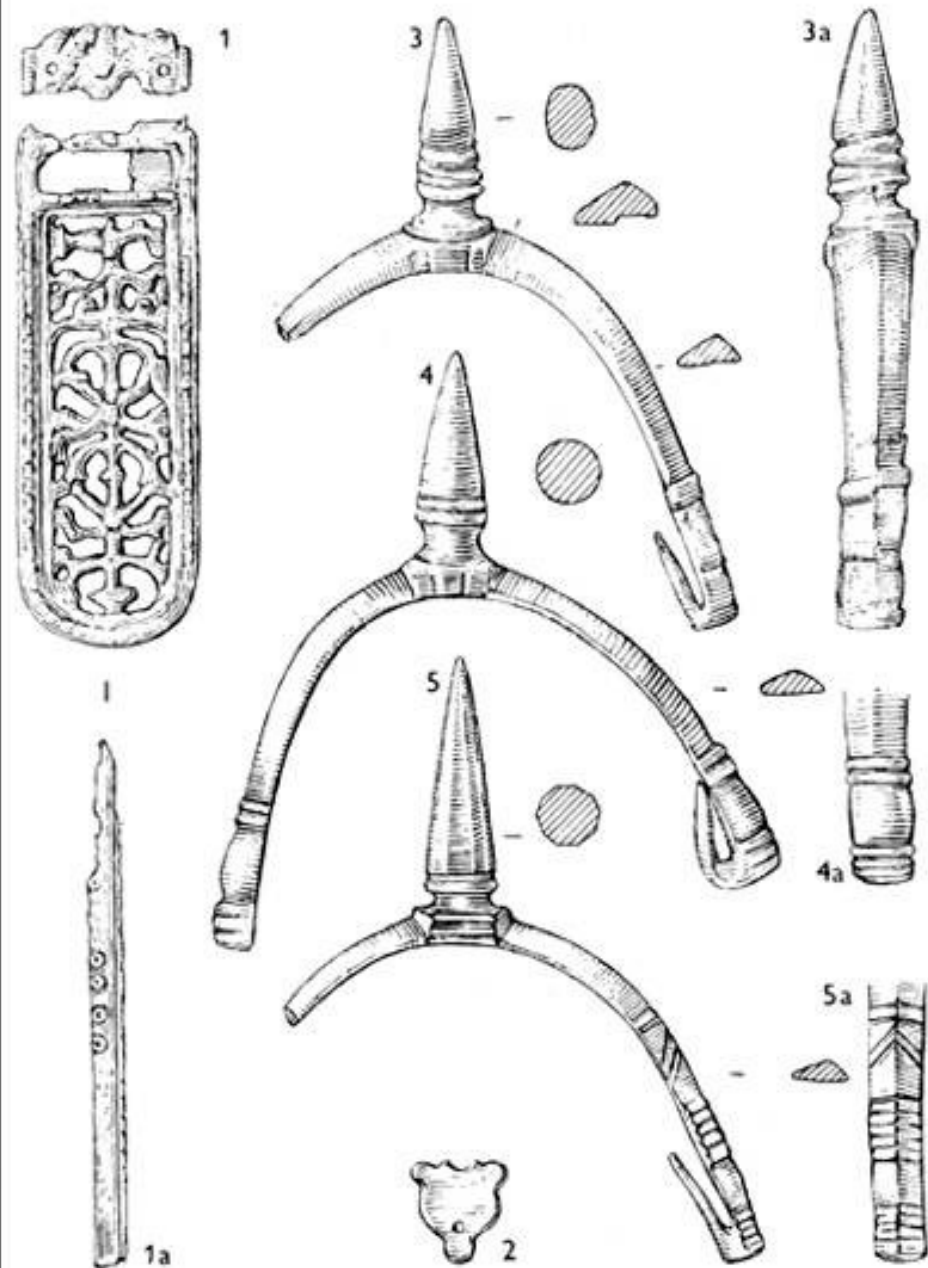

- Burgwall
- vermutlicher Burgwall
- ▲ Siedlung
- vermutliche Siedlung (mehr als 10 Keramikbruchstücke)
- vermutliche Siedlung (weniger als 10 Keramikscherben)
- ⚔ Hügelgräberfeld
- Brandhügelgräberfeld
- ⊕ Flachgräberfeld
- heutige Staatsgrenze

Ostruhy s háčky

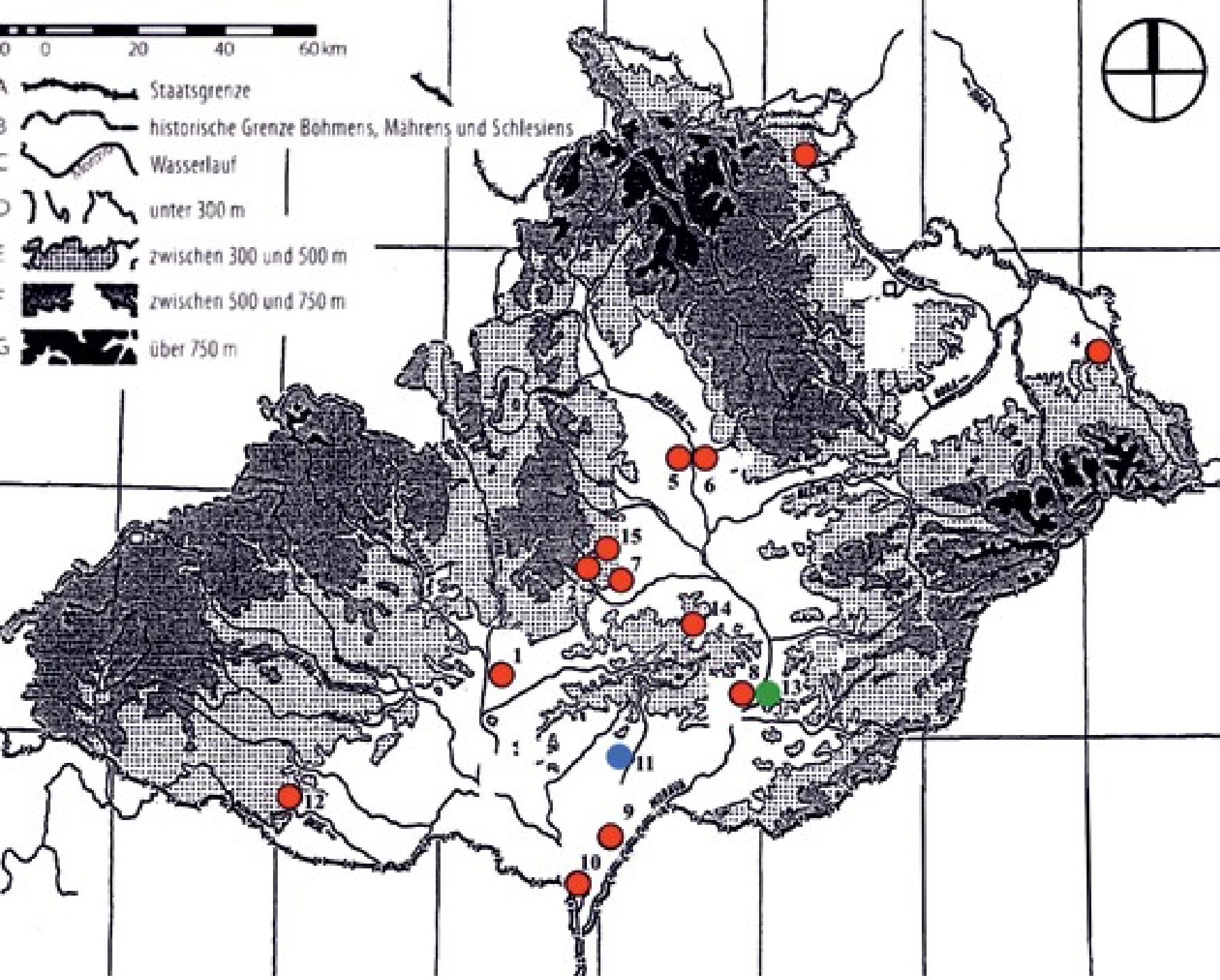

Mikulčice. Bronzové ostruhy s háčky z předvelkomoravského horizontu

Uberské Hraditě-ostrov sv. Jiří. Bronzová litá kování (1-2), bronzové ostruhy (3-5) s háčky podle R. Snášila

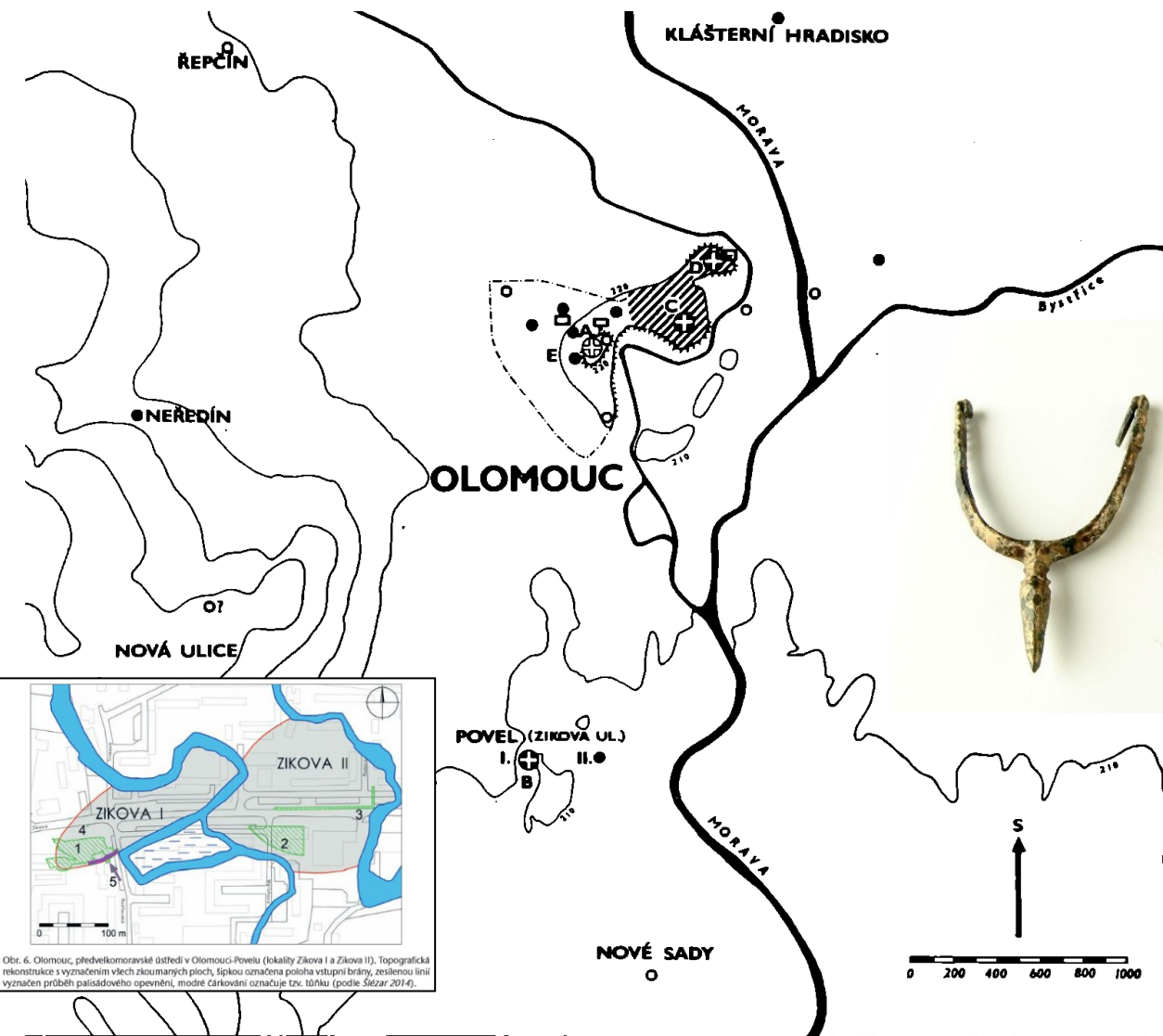

Mähren, Fundstellen der Hakensporen.

- 1 – Staré Zámky bei Líšeň
- 2 – Ježkovice-Černov
- 3 – Víno bei Slezské Rudoltice;
- 4 – Chotěbuz-Podobora
- 5 – Olomouc-Povel;
- 6 – Olomouc-Burg
- 7 – Zelená Hora
- 8 – Staré Město-Uherské Hradiště
- 9 – Mikulčice
- 10 – Břeclav-Pohansko
- 11 – Mutěnice
- 12 – Znojmo-Hradiště
- 13 – Dolní Kotvice
- 14 – Roštín
- 15 – Rychtářov

Rot – befestigte Plätze; blau – Gräberfelder; grün – Siedlungen

1986: Olomouc–Povel, Zikova ul:
 předvelkomoravského sídliště při
 výzkumu J. Bláhy jižně od Olomouce.
 V osadě žil lokální vládce, družina
 jezdeckých bojovníků a kupci.

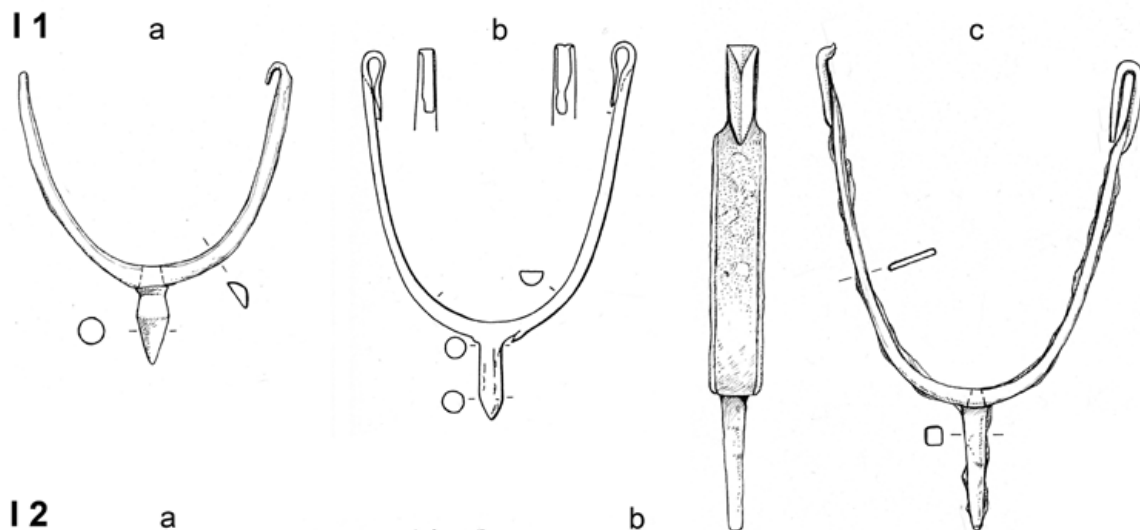

Obr. 6. Olomouc, předvelkomoravské ústředí v Olomouci-Povelu (lokality Zikova I a Zikova II). Topografická rekonstrukce s vyznačením všech zkoumaných ploch, šipkou označena poloha vstupní brány, zelenou linií vyznačen průběh palisádového opevnění, modrě čarovaní označuje tzv. tříluku (podle Šlézár 2014).

Obr. 1. Schematizovaný situační plán archeologických dokladů slovanského osídlení v okolí Olomouce.
 A – Michalský kopec; B – předvelkomoravské ústředí na olomouckém předměstí Povel; C – areál předhradí přemyslovského hradu; D – oblast přemyslovského hradu; E – oblast lokálního města.
 Vysvětlivky značek: křížek v plném kroužku – historickými i archeologickými prameny doložená místa s politicko-administrativními, církevně kultovními a hospodářskými centrálními funkcemi; křížek v prázdném kroužku – předpokládané archaické centrum v areálu Michalského kopce s funkcemi kultovními, soudními a shromažďovacími; šrafovaná plocha – oblast přemyslovského hradu a předhradí. Četné nálezy z této oblasti nejsou vyznačeny; plný kroužek – doklady osídlení; prázdný kroužek – ojedinělé nálezy; obdélník – ohřebiště; čerchovaná čára – hranice lokálního města. [Kreslíla E. Pražáková.]

Kočár, P.–Šlézár, P.–Kočárová, R., 2016: Vegetace a ekonomika předvelkomoravské centrální lokality v Olomouci-Povelu, AR LXVIII, 544–575.

Hlavní typy ostruh s háčky a očky z Čech.

I.1. s dovnitř zahnutými háčky: pol. 8. – 1. pol. 9. stol.

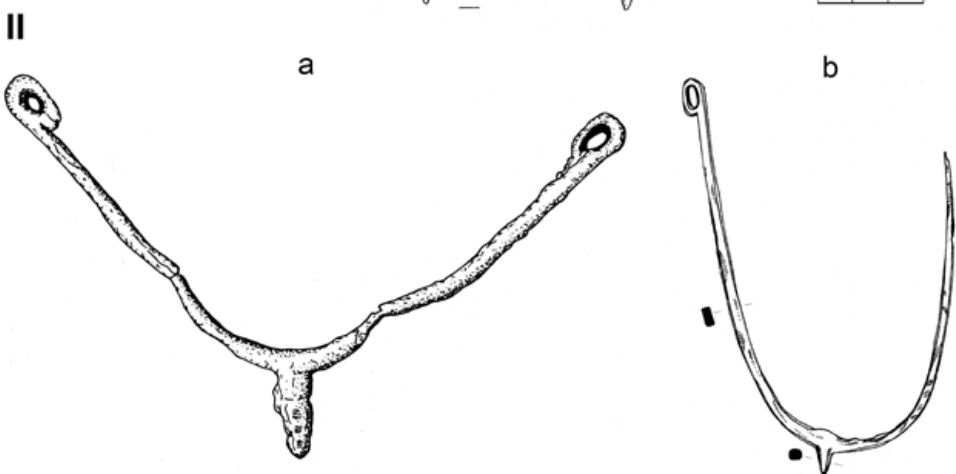
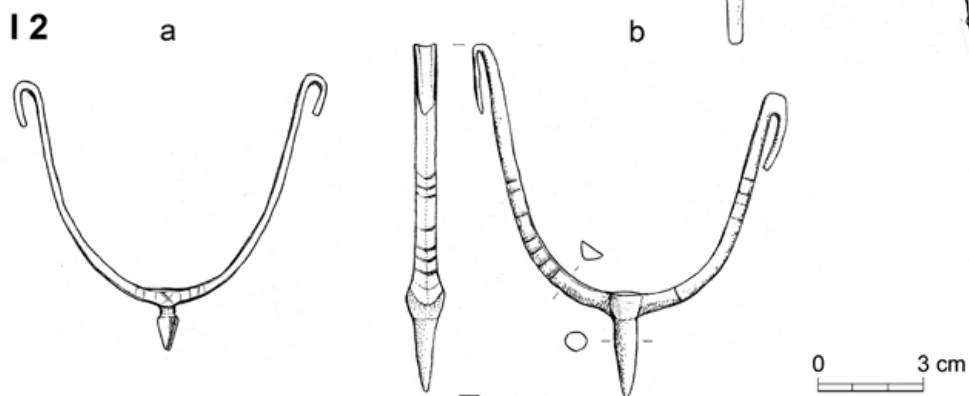
a – Mořinka, b – Benátky u Litomyše, c – Sv. Jan pod Skalou

I.2. s ven vyhnutými háčky: 2. pol. 8. – 8/9. stol.

a – Štěpánov, b – Všestary-Chlum

II. s očky: 8/9. stol. – 1. pol. 9. stol.

a – Libice n. Cidlinou, b – Sekeřice

Profantová, N., 2016: Ostruhy jako doklady přítomnosti elity v 8. a 9. století v Čechách, *Archaeologia historica* 41, 7–40.

Výzbroj

- **3. složky:**
- **1. Nomádká (avarská)** – reflexní luk, trojbřité a trojboké šipky s řapem, šavle, úzká kopí čtverhranného průřezu, avarské třmeny, sekery s dlouhým týlem, mlaty
- **2. Pozdně římská složka Karpatské kotliny** – úzké sekery s kratším týlem, širočiny, bradatice, listovité kopí, šipky s tulejí
- **3. Karolinská militaria** – saxy (krátké meče)
  - ostruhy s háčky a očky: vzory v pozdně římských tvarech
    - a) lité, b) dvojdílné, c) z jednoho kusu železa
  - I. **Ostruhy s háčky** – 1. s ven vyhnutými háčky (pol. 7. až 8/9. stol.)
    - 2. s dovnitř zahnutými háčky
    - 3. bronzové ostruhy s háčky (zdobené)
  - II. **Ostruhy s očky** (konec 8. – 9. stol.)
  - III. **Páskové ostruhy** (konec 8. – 1. pol. 9. stol.) – s očky i ploténkami

Chronologie – Peter Stadler

(AD1 – nově; AD2 – staré)

AVAR CHRONOLOGY REVISITED

59

Table 1: The chronology of the Avar age according to a combination of seriation and radiocarbon dates

Phase	Abbreviation	Years AD 1	Years AD 2	Sequence- dates1	Sequence- dates2
Early Avar I	EA I	568	600	0	90
Early Avar II	EA II	600	630	90	180
Middle Avar I	MA I	630	655	180	360
Middle Avar II	MA II	655	680	360	550
Late Avar I	LA I	680	720	550	700
Late Avar II	LA II	720	760	700	850
Late Avar III	LA III	760	822	850	1000

Avaři

- **4./5. stol.** – nomádští kočovníci původem ze Střední Asie (kmenový svaz Žuan Žuan – lidé nosící copy)
  - turko-tatarsko-mongolské nomádské kmeny a vlastní kmen Avarů
  - **Theofil Simokrates** († 628): byzantský kronikář žijící na císařském dvoře v Konstantinopoli
dílo Historiai: ...pocházeli z kmenů mezi Volhou a Dunajem...
- **561** – tažení do střední Evropy
- **567** – uzavřeli spojení s Langobardy a společně porazili Gepidy v Potisí
- **Slovany** – zčásti podmanili (poplatky, kořist), zčásti je vytlačili mimo území kaganátu
  - společně podnikali loupeživé nájezdy na Balkán a západ (Avaři – jízda, Slované – pěší)
  - **P. Ratkoš**: „avarizace“ Slovanů: převzetí ritu a materiální kultury Slovanů
  - Pókaszepekte: maďarské pohřebiště s doklady svazků Avarů a Slovanů
- **568** – obsadili Karpatskou kotlinu: **Avarský kaganát** (567 – 803): Dunaj – Tisa
- **623 až 626** – výpravy proti Byzanci: porážky Avarů
- **795/6** – definitivně poraženi Karlem Velikým
  - intenzivní misijní činnost bavorských s cílem pokřesťanštění všeho obyvatelstva

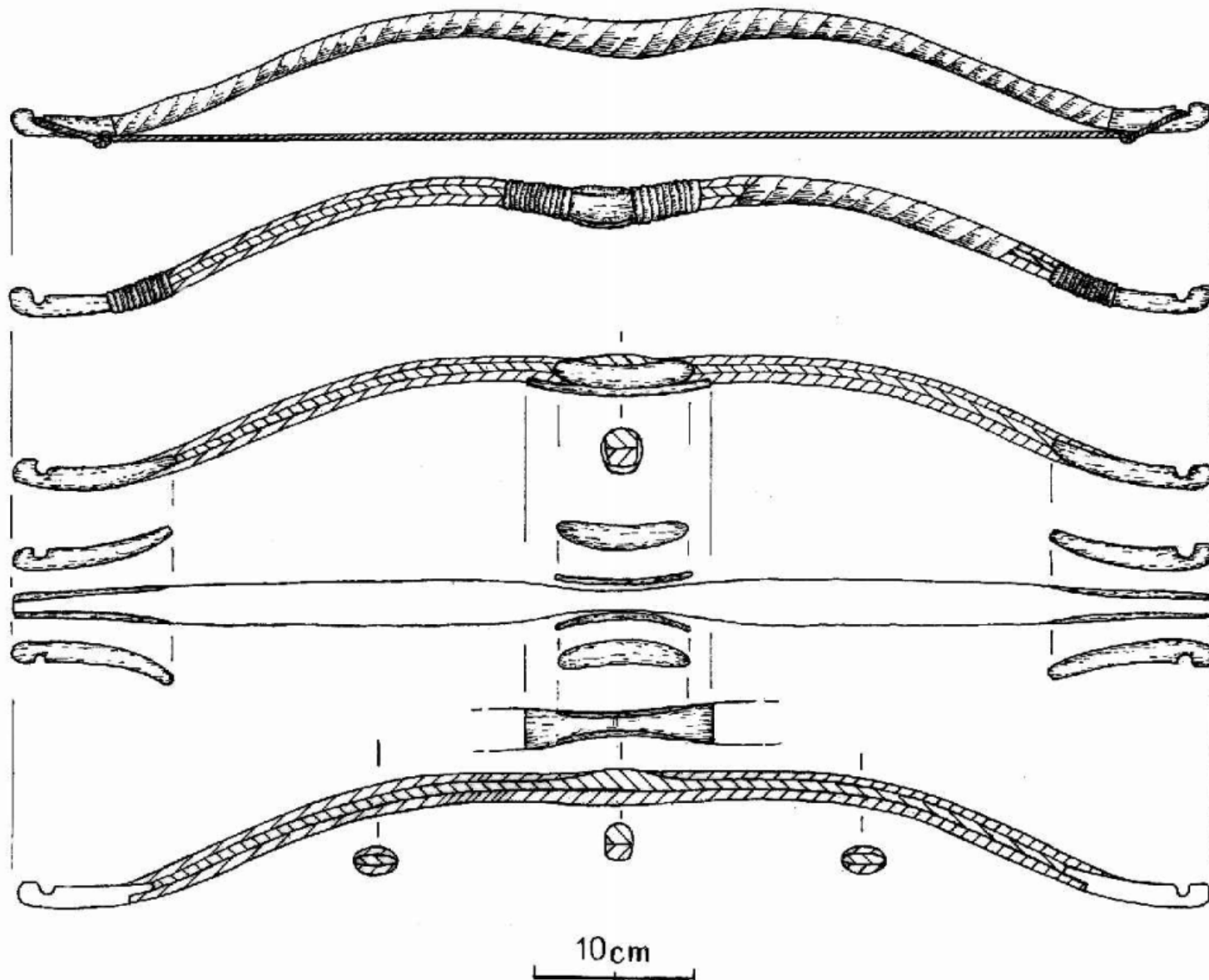

- **Luk a šípy – charakteristická součást výbroje kočovníků**

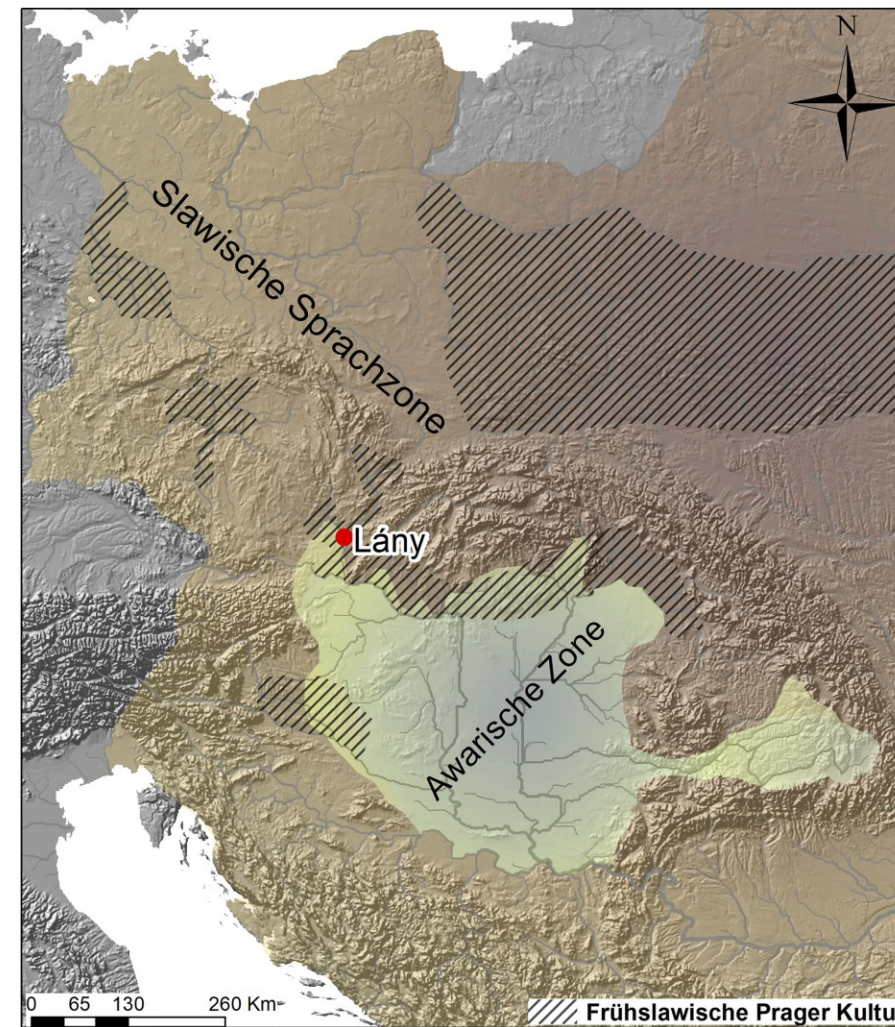
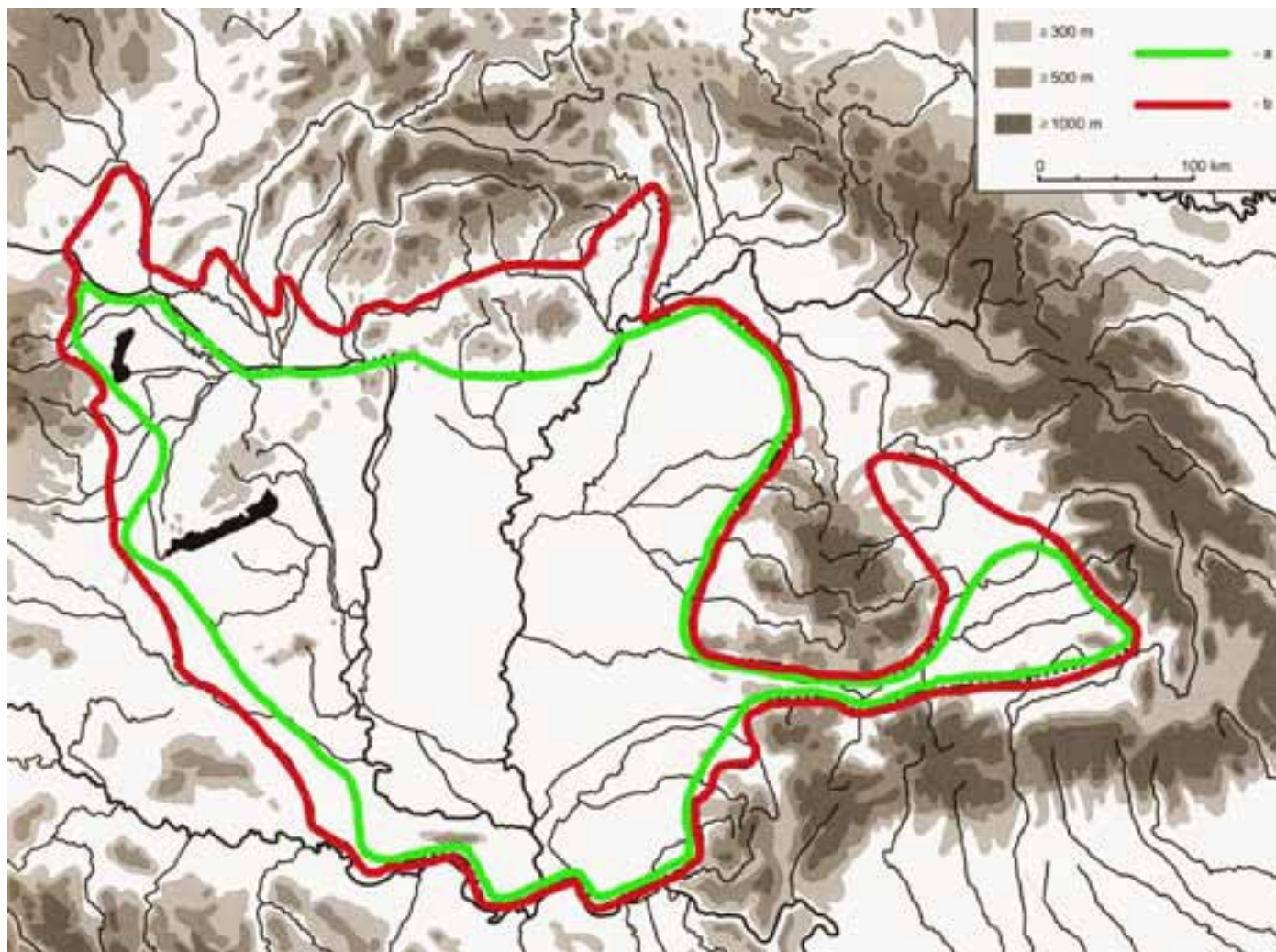
- Nálezy reflexních luků z Novgorodu (12. stol.), Staré Ladogy, Turova, Sarkelu, Drohiczyn, Czerмна, Błonia, Ostrowa Lednickiego, Wrocławu, Hrubieszowa
- 9/10. – 1. pol. 11. stol.

Rekonstrukcja łuku refleksyjnego
(wg A. F. Medvedeva (1966, tab. 3:6),
przerysowała E. Osipowa).

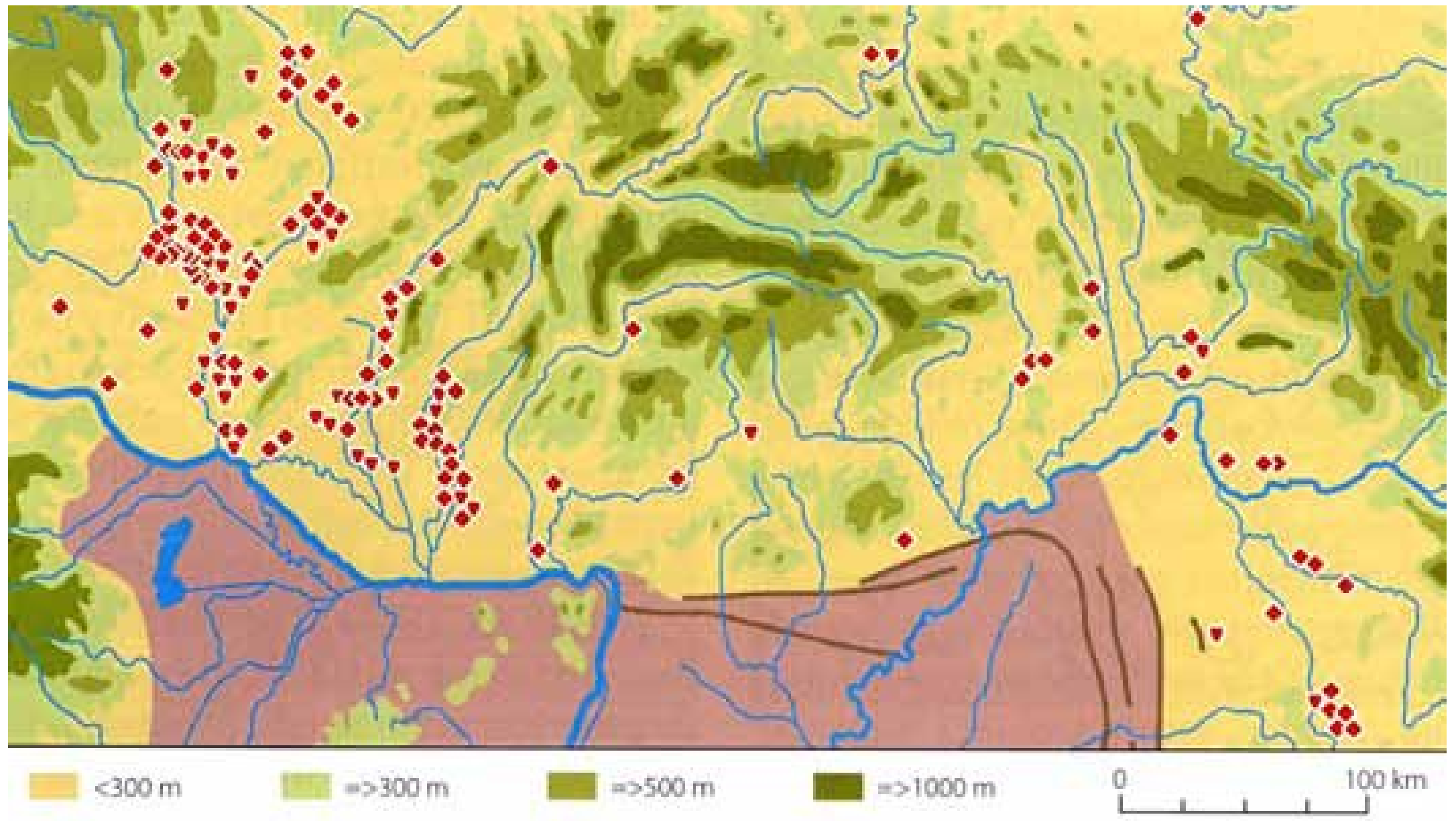
Postup osídlení

- **Časněavarské období** – osídleno jádro avarského území: meziříčí Dunaje a Tisy
okolí Szegedínu a Szentesu až po Litavu
- **Střední doba** – osídlování „okrajových území“
  - Slovensko: severně od Dunaje cca 30 km široký pás (Žitný ostrov)
  - Dunaj přírodní hranice kaganátu
- **Počátek pozdní doby** – avarské osídlení (pohřebiště) dosáhly hranice:
Šahy – Vráble – Nitra – Šaľa – Cífer – Pác – Bratislava
- **Od poslední čtvrtiny 8.stol.** – zmenšil se počet pohřebišť
– jezdecké hroby se omezují na oblast Komárna a Košické kotliny
- Maďarští badatelé připouští přežívání Avarů do 10. stol.

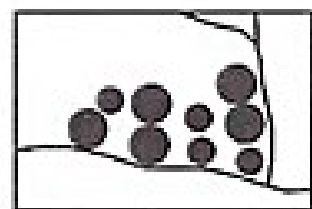
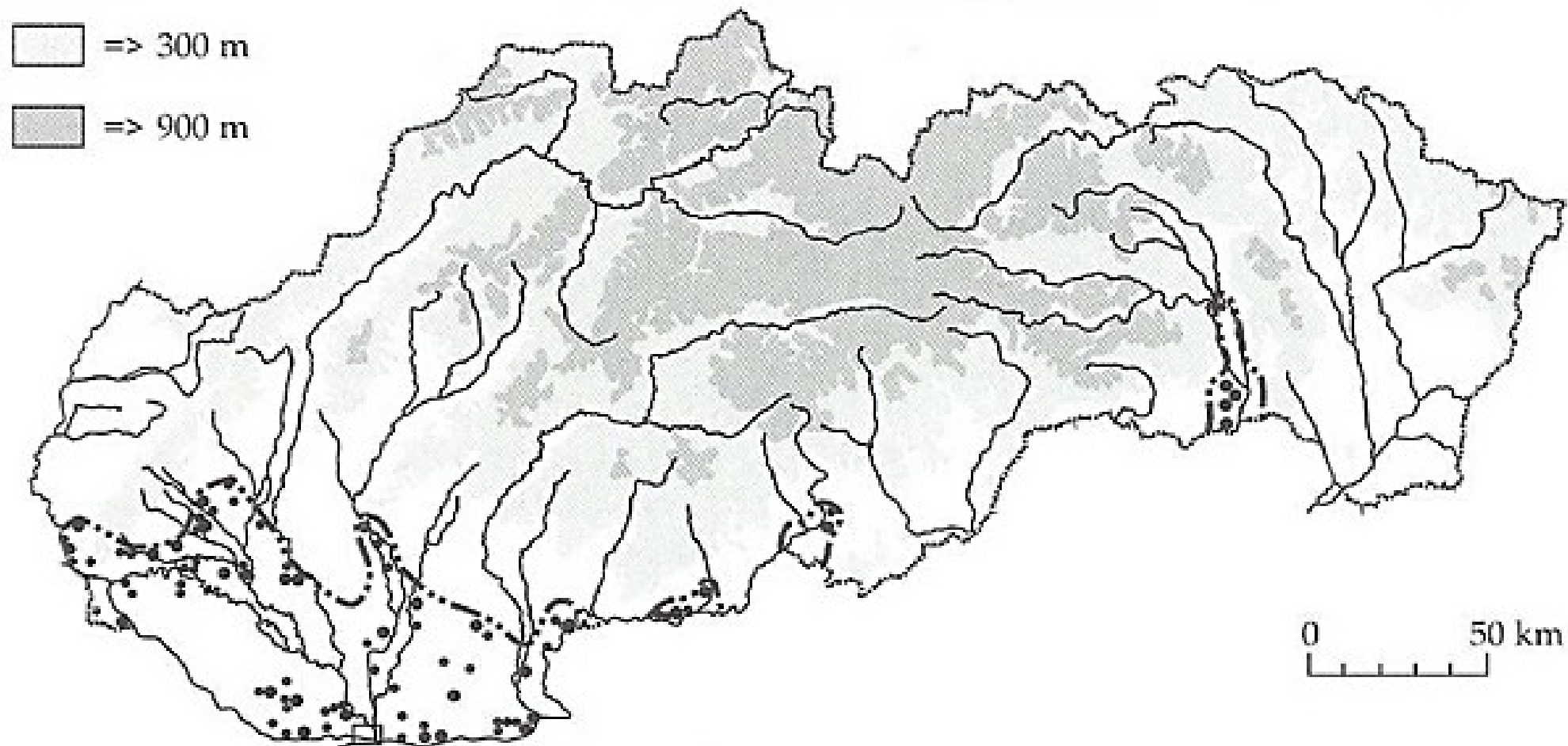
Územní rozsah avarského kaganátu: **a – tzv. časněavarský;** **b – pozdněavarský**

Lokality pražské kultury severně od Avarského kaganátu (Fusek 2008)

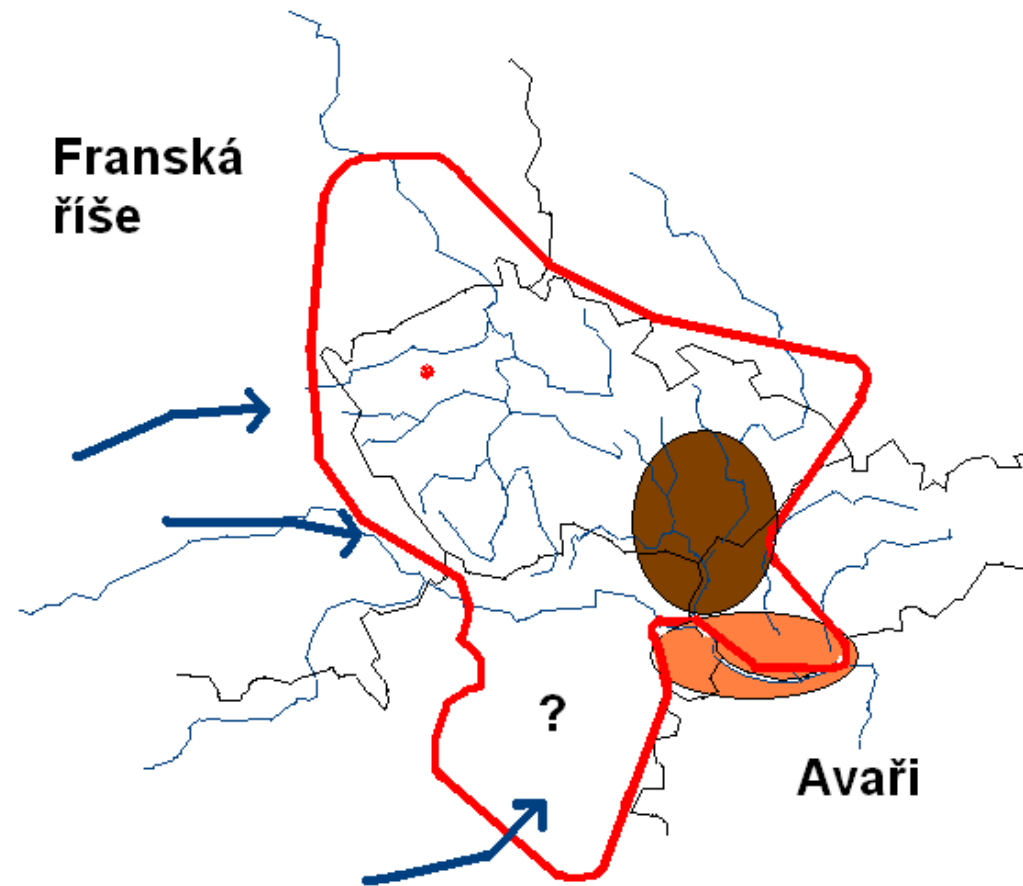
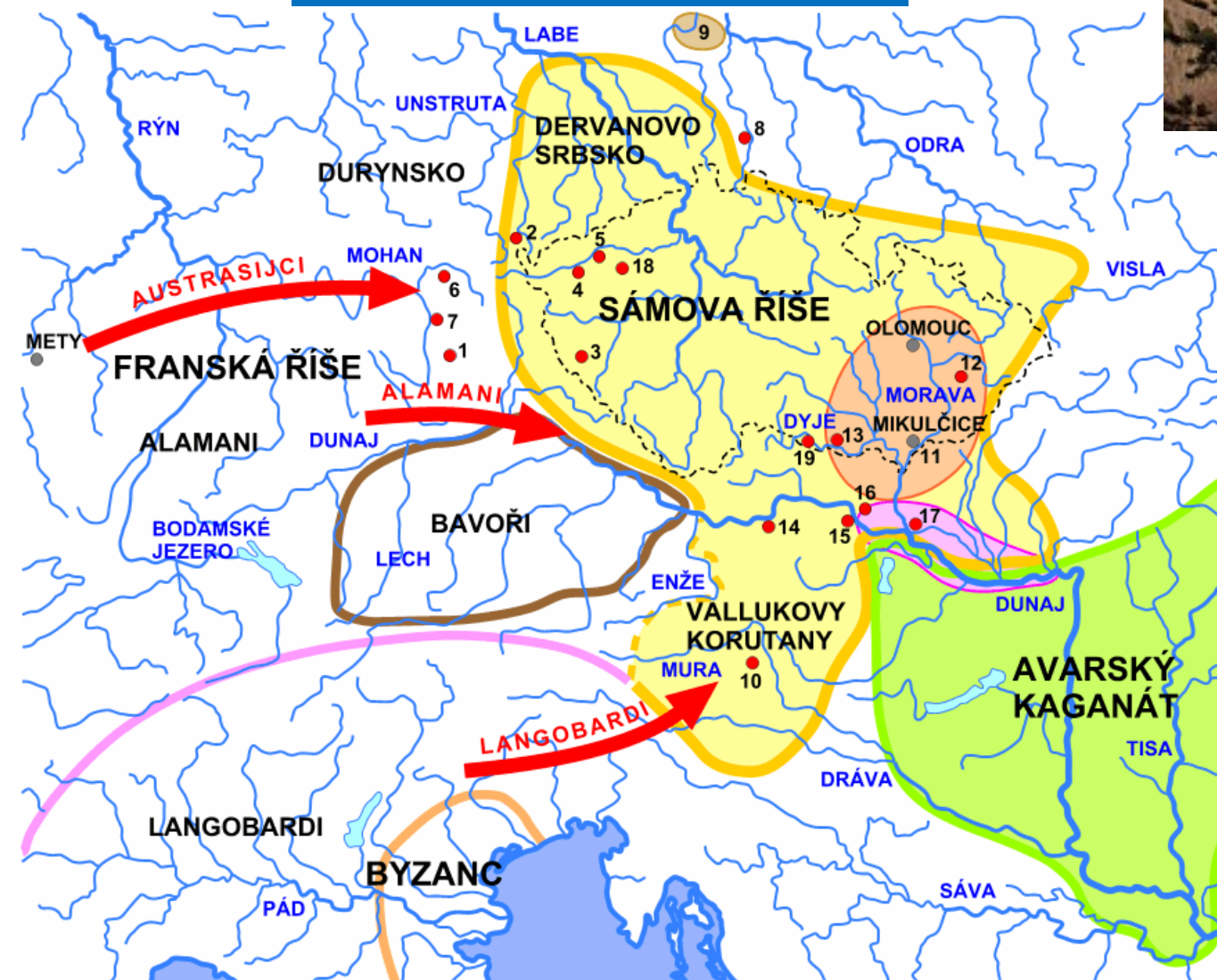
Vysvetlivky

- - ojedinelý hrob, resp. malá skupina hrobov (2-5)
- - pohrebisko
- - severná hranica avarského kaganátu na území Slovenska

- **Fredegarova kronika** (Historia Francorum):
  - sepsána v 7. stol. v Burgundsku více autory (proto Kronika tzv. Fredegara)
„Chronicarum quae dicuntur Fredegarii Scholastici libri IV.“ (Čtyři kroniky tzv. Fredegara scholastika“)
  - popisuje vznik a osudy **Sámovy říše**: Slované sloužili v avarském vojsku („befulci“)
- **623/4** – povstání Slovanů vedených franským kupcem Sámem proti Avarům
  - panoval 35 let a měl 12 slovanských manželek, 22 synů a 15 dcer
  - **Lokalizace**: severně od středního Dunaje: Bratislavská brána a část jižní Moravy (Čechy?)
- **631/2** – **bitva u Vogastisburku**: tažení franského krále Dagoberta proti Sámovi
  - vojsko (se spojenci) ve třech proudech: Austrasijci, Alamanové, Langobardi
  - po třech dnech poraženo

Slovanské hradiště Wogastisburg nebylo lokalizováno.
Ztotožňováno s vrchem **Rubín u Podbořan**.

**Rozsah Sámovy říše
631: bitva u Wogastisburku**

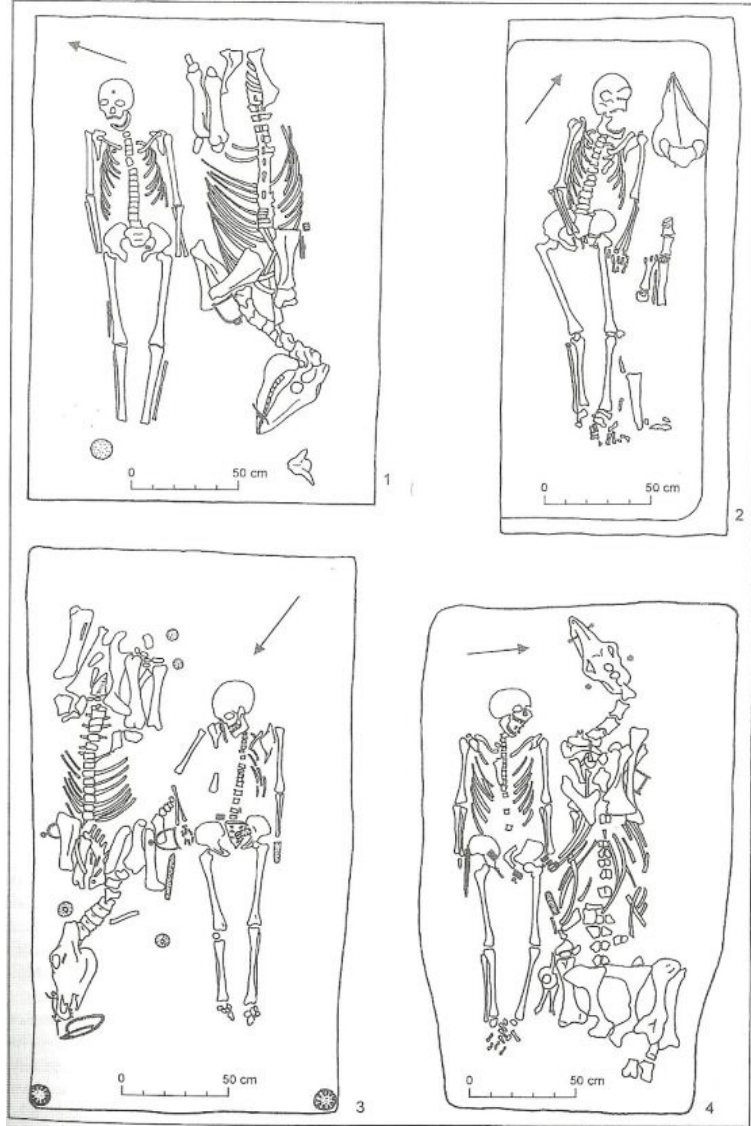

- **Pohřebiště** – plochá kostrová s pohřby koní: jižní Slovensko a sz. Maďarsko, Rakousko
  - koncentrace kolem Komárna (7), Velký Meder, Děvínská Nová Ves (J. Eisner, 1952), Holiare
  - **birituální:** Slované žárově, Avari kostrově (od 8/9.stol. chudší hroby)
    - Anton Točík: první rozlišil etnický původ (smíšená slovansko-avarská)
  - **bojovnícké hroby:** **pohřby koní** (zvířecí oběť)
    - hrobová jáma: cca 3 x 3 m, bez úpravy, dřevěná konstrukce, rakve
    - poloha kostry: na zádech s rukama podél těla SZ – JV (též V – Z)
    - inventář: výstroj koně, šavle, kopí, reflexní luk, šípy s trojhrbitými hroty, opasková kování
- **Sídliště** – u vodních toků a na terasách, v nížinách i na dunách a mírných vyvýšeninách (do 300 m. n. m.)
  - Zadunají – kamenné pece
  - Velká uherská nížina – hliněné (méně početné i mimo dům)
  - Slovensko** – J. Zábojník: **2 typy sídlišť:**
    1. sídliště s keramikou PT
    2. sídliště etnických obyvatel Avarského kaganátu
    - sídelní objekty:
      1. čtvercové zemnice s kamennou pecí (2 sochy)
      2. objekty s nepravidelným půdorysem s ohništěm nebo pecí
      3. s ohništěm vyloženým kameny

Jezdecké hroby z období avarského kaganátu

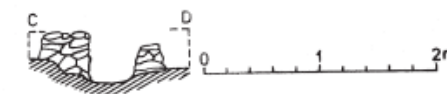
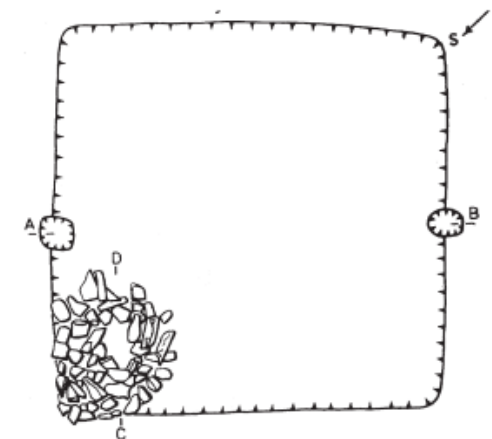
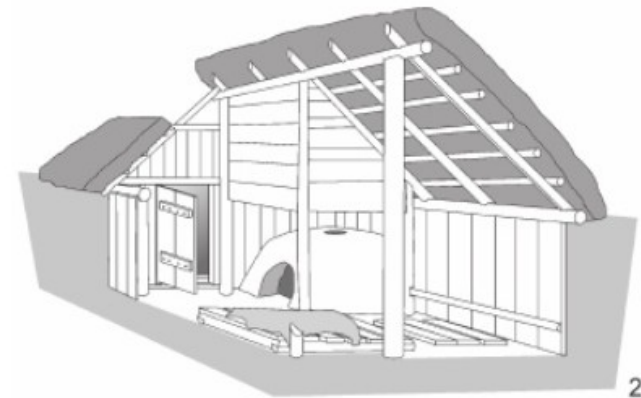
- mezi Dunajem a Tisou vzácné
- koncentrace Potisí a jz. Maďarsko

1 – Šebastovce, 2 – Čataj, 3, 4 – Holiare

Kování opasků, šperky, koňské postroje, zbraně

Zábojník, Jozef. Slovensko a avarský kaganát. Bratislava. Studia Archaeologica et Medievalia VI., Bratislava 2004.

Slovensko a avarský kaganát. Studia Archaeologica et Medievalia IX, Bratislava 2009.

Cífer-Pác

Podunajské Biskupice

2017: obchvat Bratislavy

Sídliště a pohřebiště

Osada: 20 domů (cca 100 lidí)

dům: 3 x 3 m

Pohřebiště: 480 H

Datace: 730 – 800 n. l.

Inventář: málo zbraní

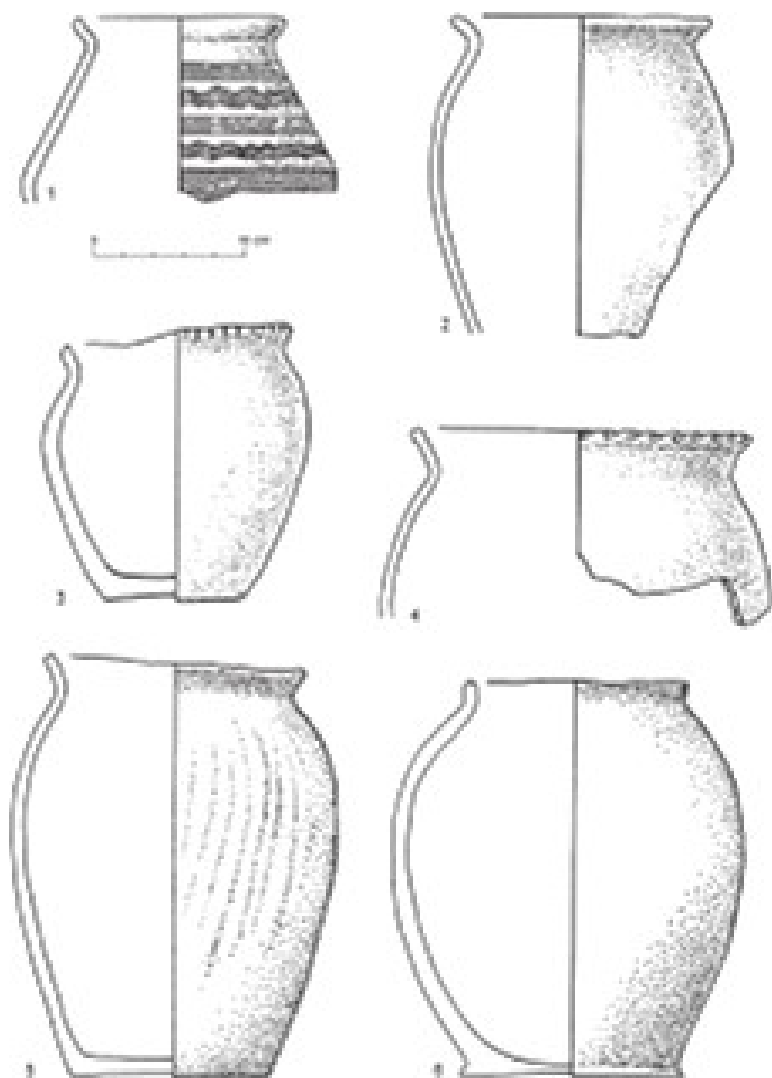
keramika (s vlnovkou)

pásové garnitury (kování)

vědérka z tisového dřeva

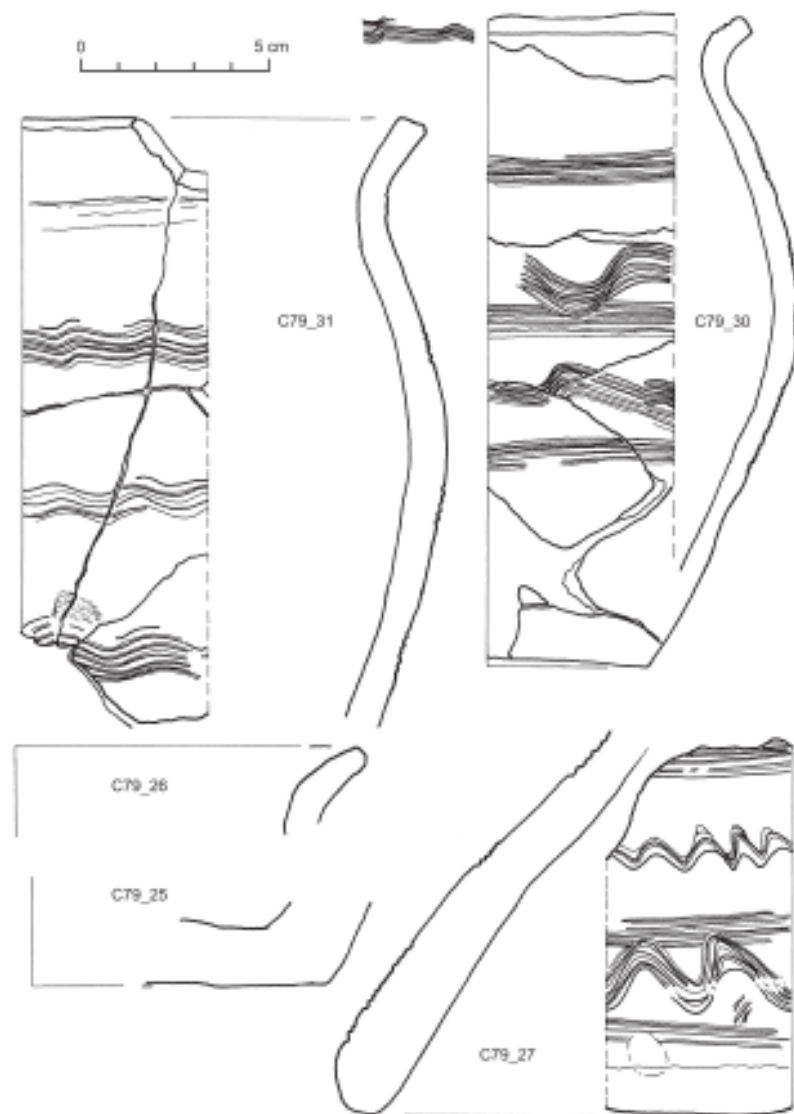
analýzy: nápoj (kumys?)

Obr. 4. Štúrovo, časť Obid II. Ukážka staršieho horizontu avarskej sídliskovej keramiky, 1–2 objekt 6, 3–6 objekt 22 (podľa J. Zabojník 2009, obr. 43).

Fig. 4. Štúrovo, part of Obid II. An example of the earlier horizon of Avar settlement ceramics, 1–2 building 6, 3–6 building 22 (after J. Zabojník 2009, Fig. 43).

Obr. 5. Cífer, časť Pác II. Ukážka keramiky stredodunajskej tradície z objektu 79, kamennej pecky zemnice s č. 78 (podľa M. Odler – T. Kolník 2011, tabuľka IV). Keramický jedinec C79_27 je príkladom zdobeného zvona na pečenie.

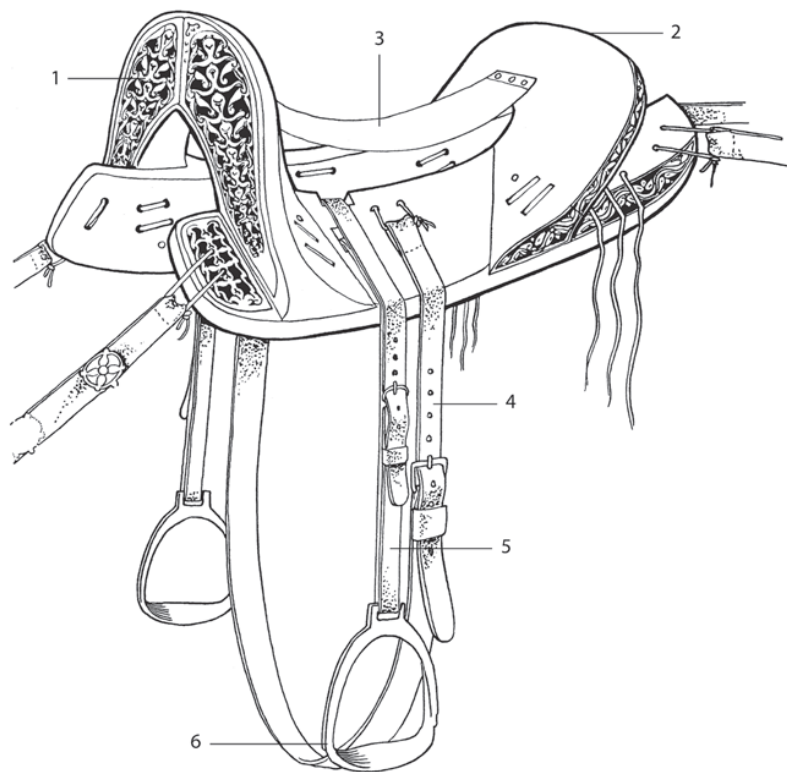
Fig. 5. Cífer, part of Pác II. An example of the ceramics of the Central Danube tradition from building 79, stone ovens of the earthen house with No. 78 (after M. Odler – T. Kolník 2011, Table IV). Ceramic item C79_27 is an example of a decorated bell for baking.

- **Keramika** – ručně robená (z původních sídel, potiská)
  - vliv pozdně antických tradic (provinciální obyvatelstvo)
  - vliv slovanské keramiky:
    - a) časně slovanský PT na pohřebištích kaganátu (Kölked)
    - b) obtáčená keramika středodun. tradice (tzv. podunajský typ) se objevuje nejdříve v okrajových oblastech a pak v kaganátu (7. st.)
- B. M. Szóke – 2 skupiny: 1. starší – z doby avarské
  - 2. mladší – staromaďarská a arpádovská
- pozdně avarskou keramiku dělí na 5 typů:
  - obtáčená, v ruce robená, v ruce formované kotlíky, keramika s mřížkovým vzorem, zvony na pečení
- **Hrobová keramika** – maďarskými badateli považována za užitkovou
- **Časná a střední doba** – vliv pozdně antických, nomádských, germánských a slovanských tradic
- **Lokální distribuční okruhy** – tzv. sivá keramika, žlutá keramika (1. pol. 9. stol.)

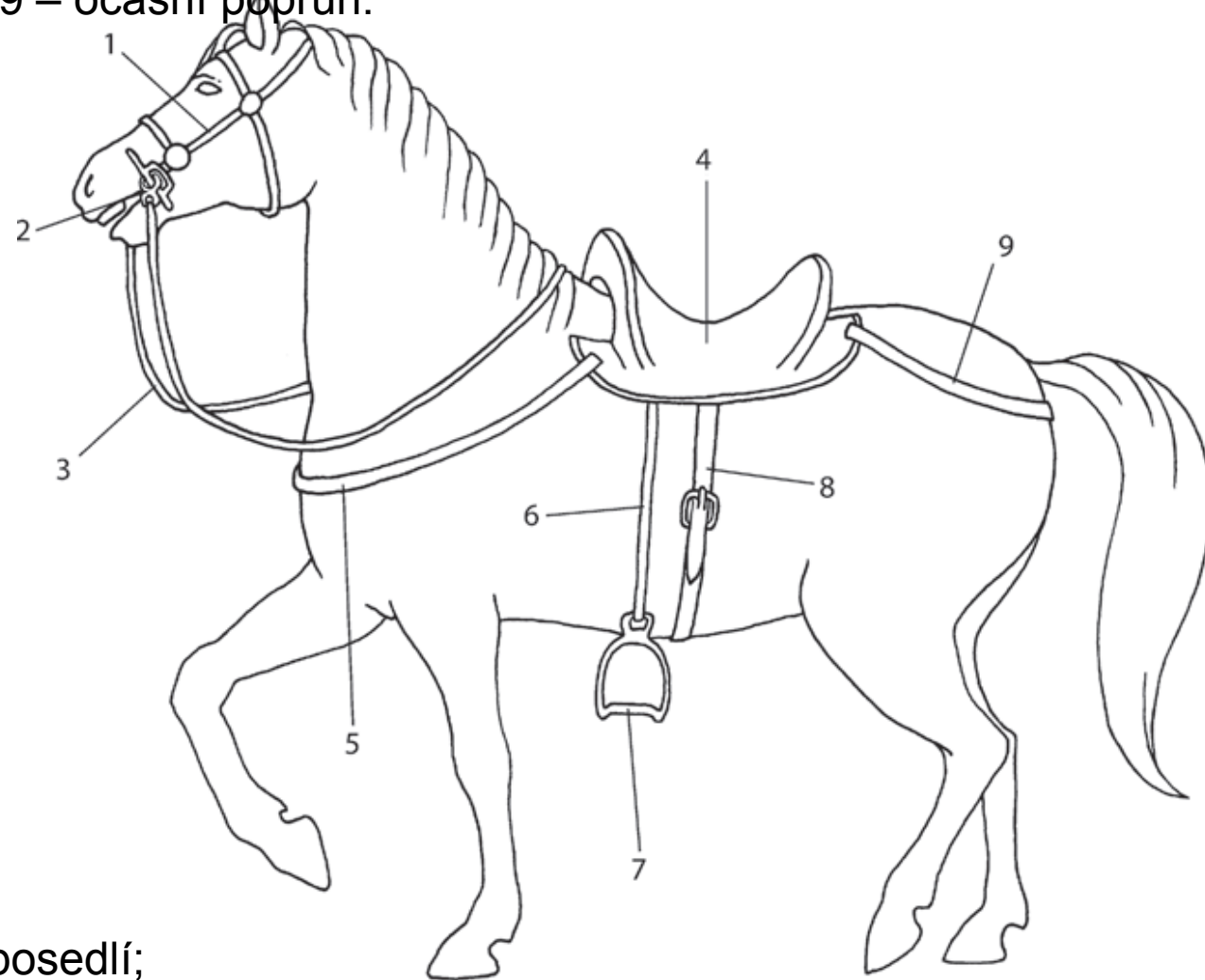
• Koňský postroj:

- **funkční:** udidlo, třmen, kování sedla, přezka podbřišní řemen
- **dekorativní:** faléry, kování ohlávky, kování řemenů postroje, držák na chochol aj.

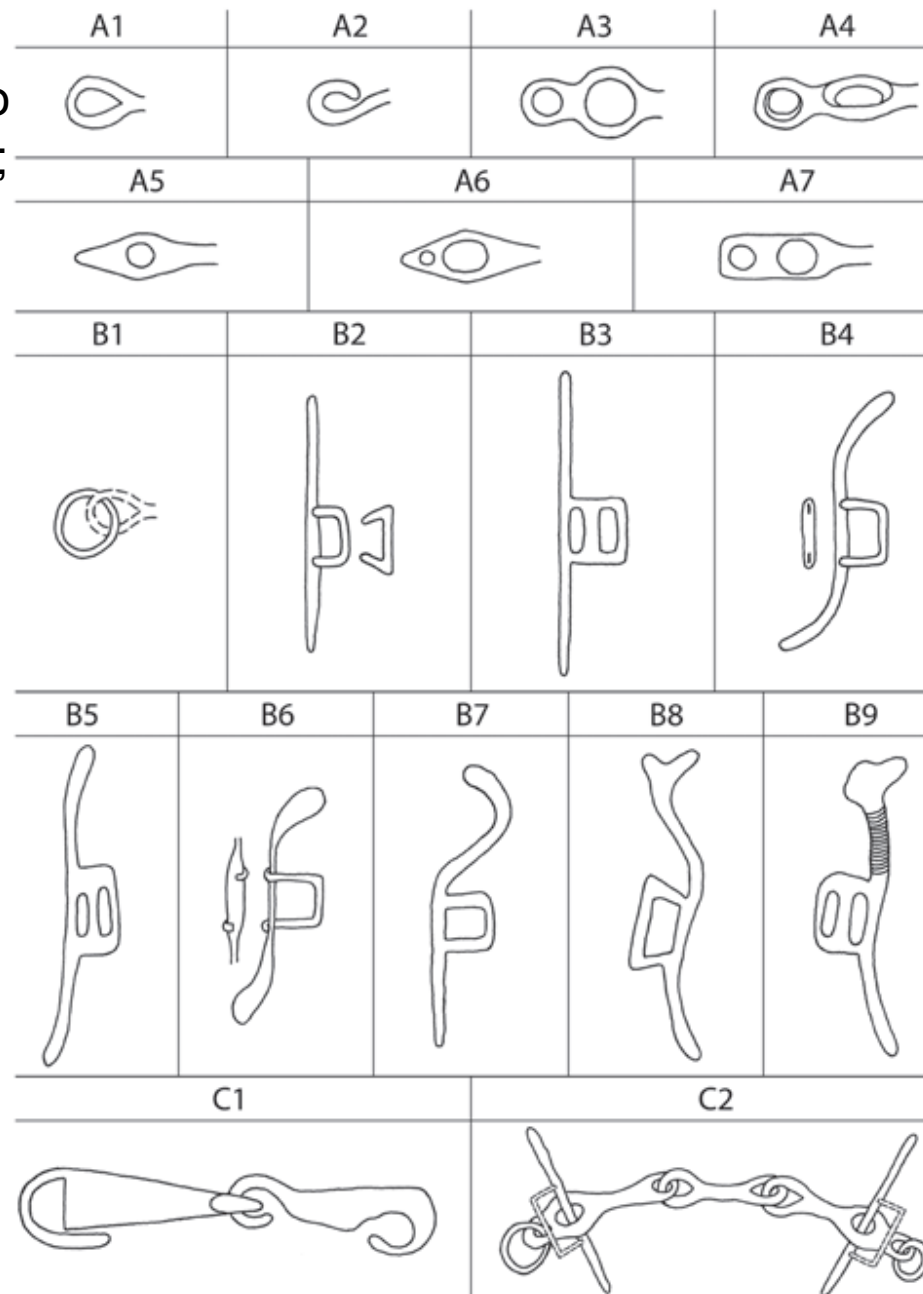
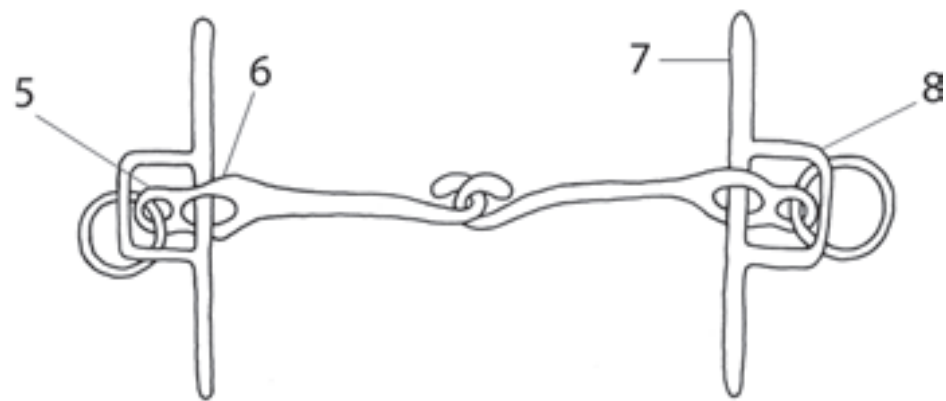
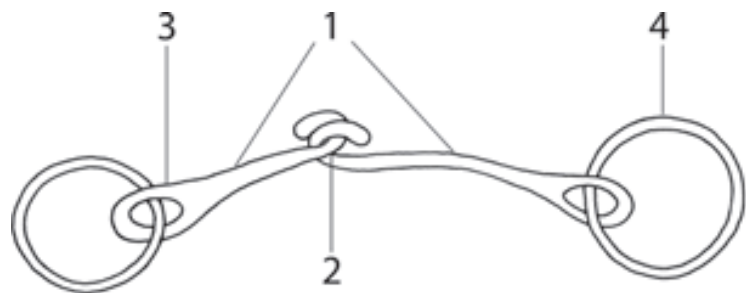

Sedlo: 1, 2 – přední a zadní rozsocha (hruška); 3 – posedlí;
4 – podbřišní pás; 5 – třmenový pás; 6 – třmen.

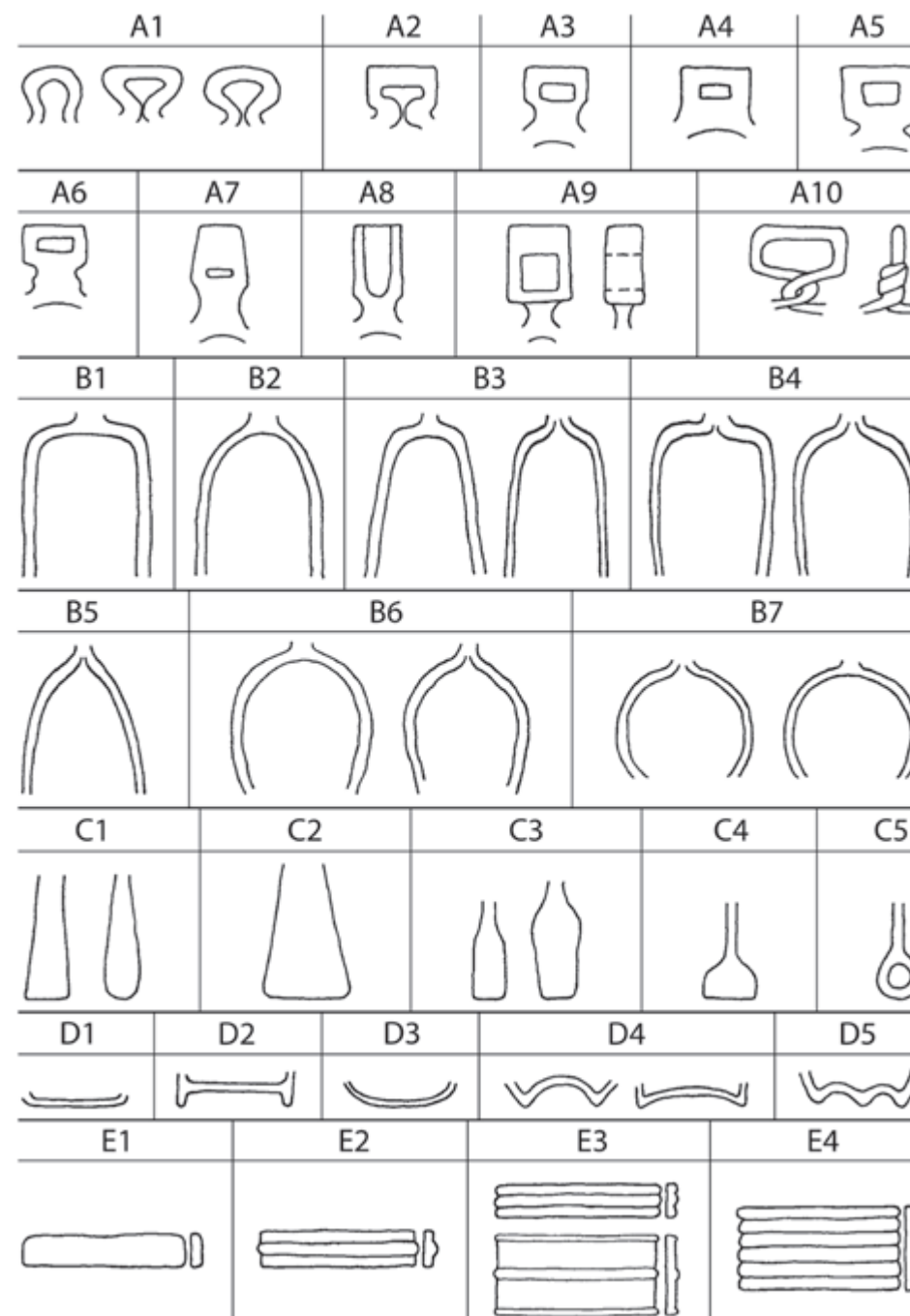
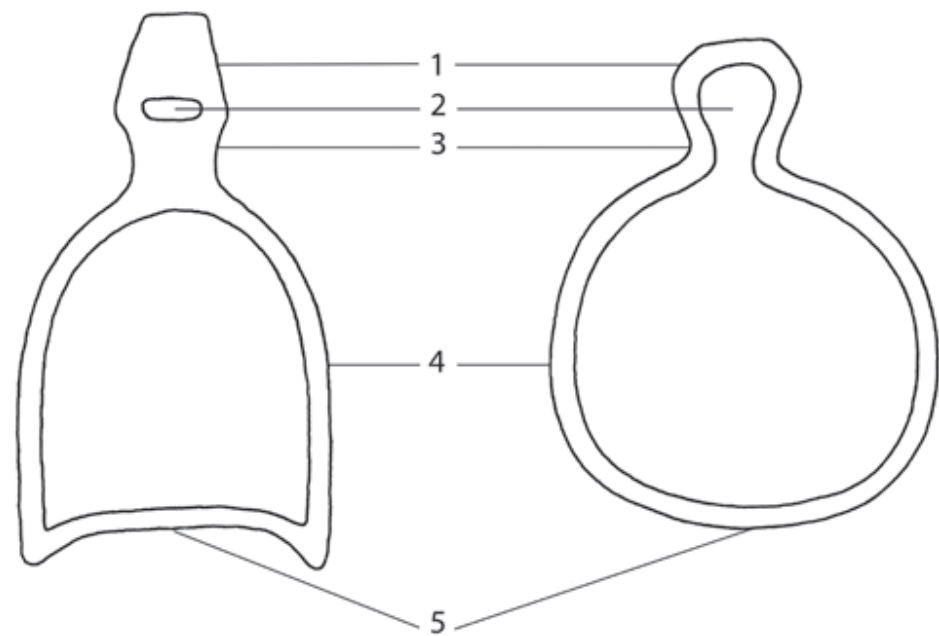
- 1 – ohlávka; 2 – uzda; 3 – otěže; 4 – sedlo; 5 – prsní řemen;
6 – třmenový řemen; 7 – třmen; 8 – podbřišní řemen;
9 – ocasní popruh.

Uzda: 1 – udítka; 2 – středový zachycovač; 3 – koncové oko
 4 – kruh otěže; 5 – vnější oko; 6 – vnitřní oko; 7 – postranice;
 8 – oko postranice.

- Třmen:** 1 – oko
 2 – poutko popruhu
 3 – krček
 4 – ramena
 5 – stupadlo

Dolné Orešany (okr. Trnava)

Depot 87 kusů tzv. pozdně avarských litých bronzů a stříbrných předmětů, převážně pásových kování a kování koňských postrojů; součástí souboru je také bronzový závěsný křížek s motivy písmen alfa a omega.

závěr 8. stol., náhodný nález

Bojovnícký pás: tzv. cingulum militare – kožený, bohatě zdobený bronzovými kováňmi

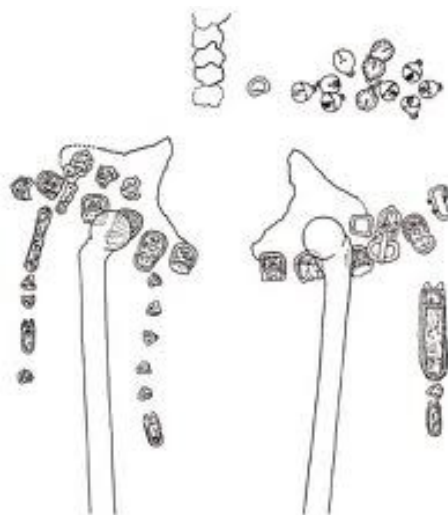
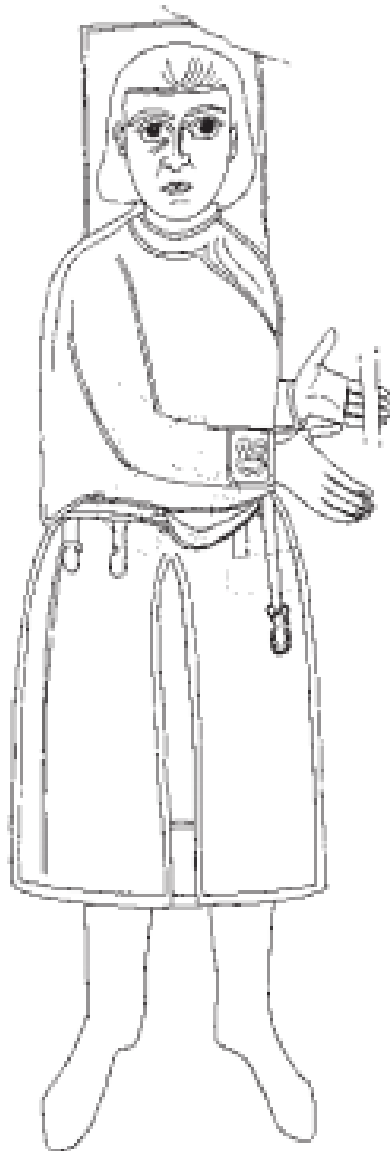
- pásové soupravy: přezka, průvlečky, nákončí
- šavle, nůž, ocilka

- a) z lisovaného plechu (568-650):
zvěrná ornamentika
(typický nomádský prvek)

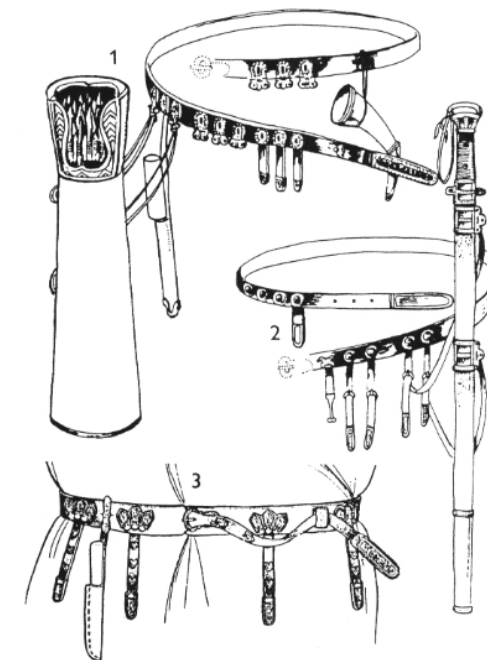
- b) lité garnitury:
odlívání do ztracené formy
st. stupeň: 680 – 730
– zoomorfní, vegetabilní,
geometrický
– prohnuté stěny
ml. stupeň: po pol. 8. stol.
– zoo i florální
– rovné stěny

pásová kováň s gryfy, Čataj, 8. stol.

Dobří Dunajovici. Rekonstrukce bronzových apunkčních kováňů a relikvií v kostrební podobě z. Podř. Z. Klanica.

Dolní Dunajovice: Z. Klanica – šlo patrně o slovanského bojovníka

Čechy: nálezy kování svěřící o kontaktech s avarským prostředím

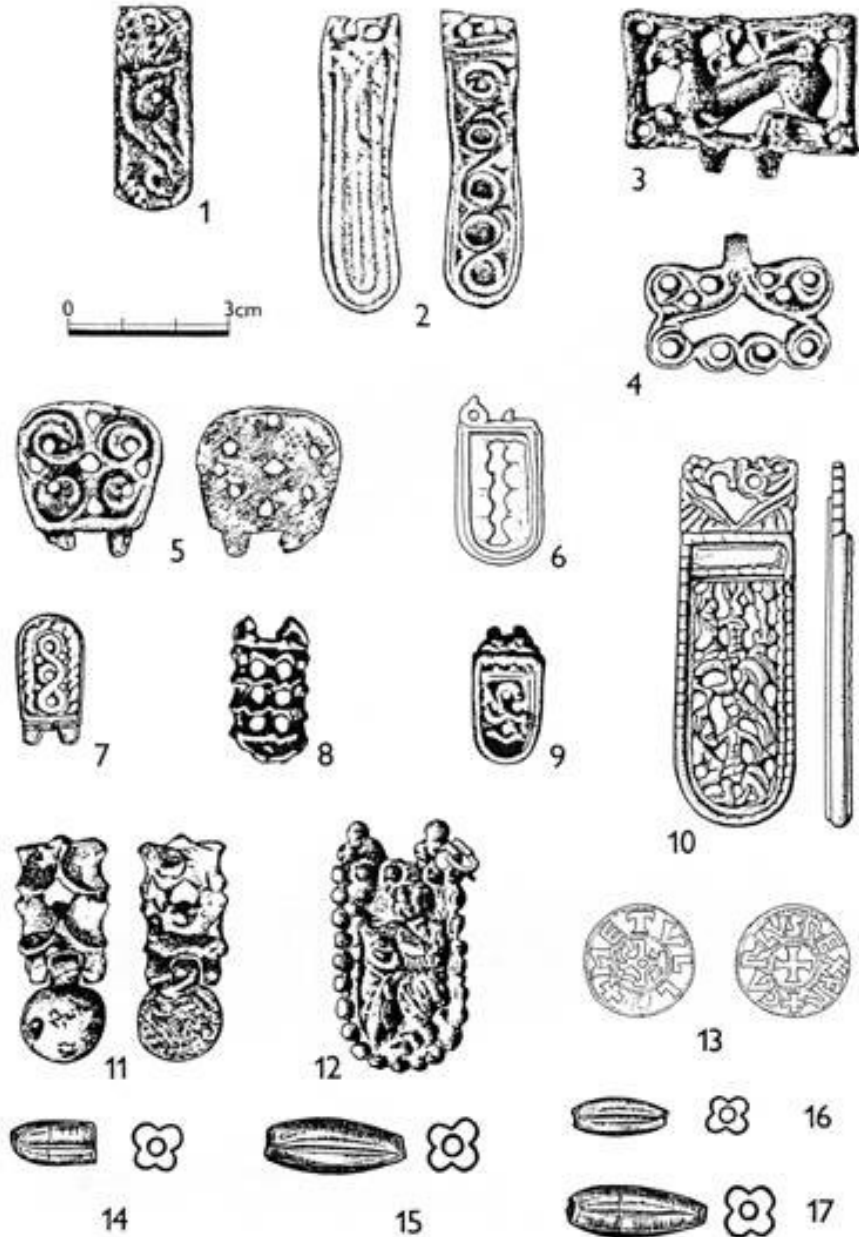

Abb. 22. Šárka (Prag 6): 1-12 - Beschläge aus dem awarischen Kulturkreis; 13 - Münze Karls des Kahlen; 14-17 - Glasperlen — Obr. 22. Šárka (Praha 6): 1-12 - kování svanského kulturního okruhu; 13 - mince Karla Lysého; 14-17 - skleněné perly.

Kal. Bronzová kování opasku a rolnička. Podle M. Profantové.

N. Profantová: Zum gegenwärtigen Erkenntnisstand der frühmittelalterlichen Besiedlung des Burgwalls Šárka (Gem. Dolní Liboc, Prag 6), *Památky archeologické* 90, 1999, s.65-106.

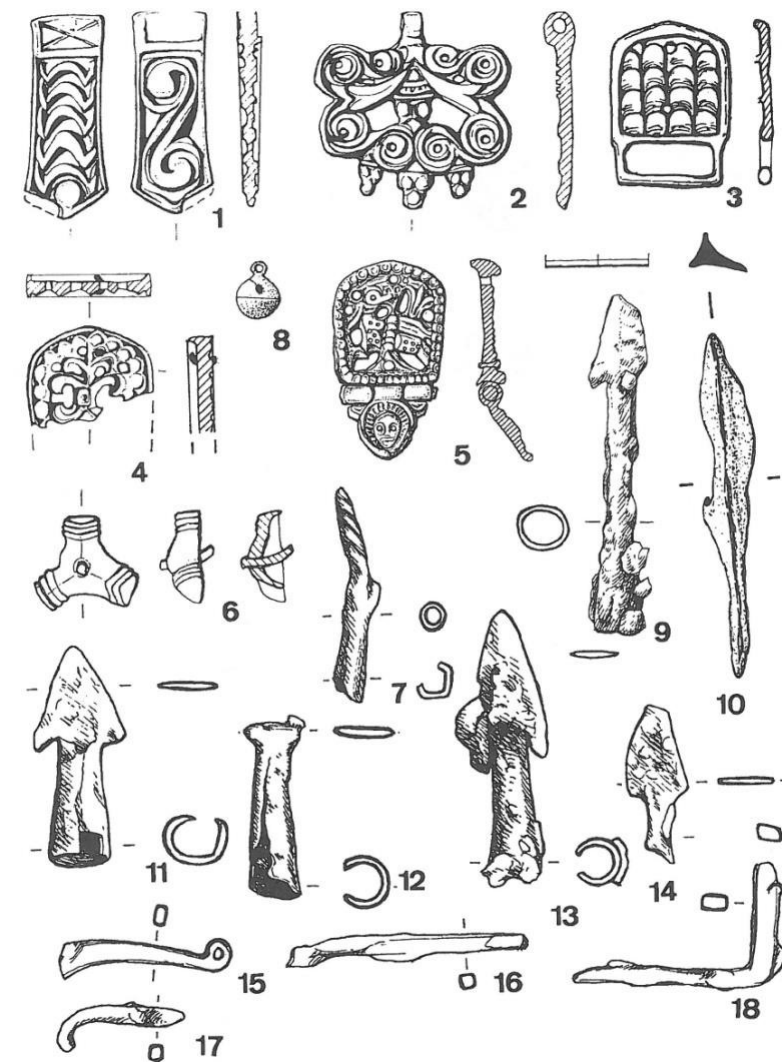
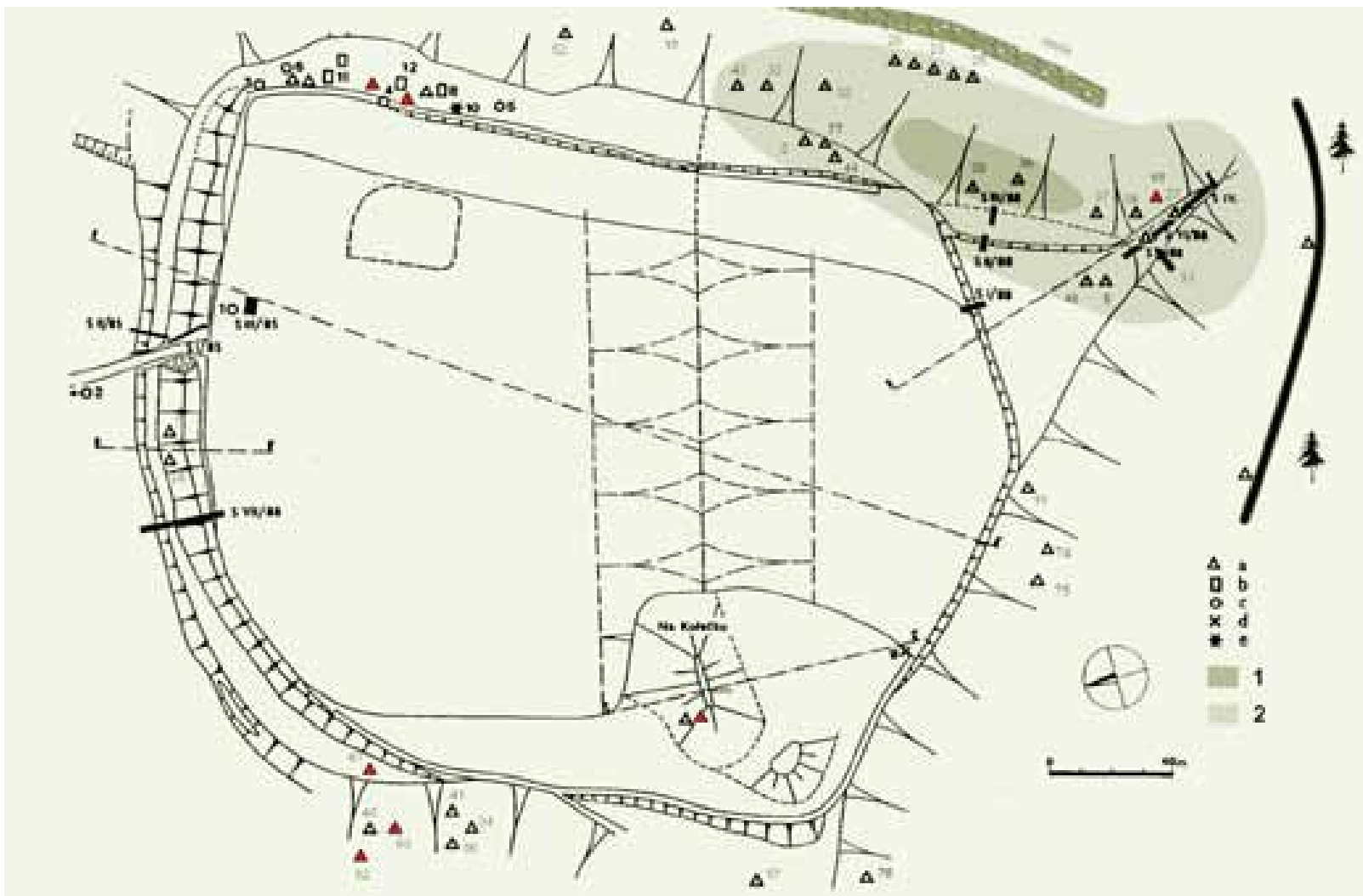
Awarische Funde aus den Gebieten nördlich der awarischen Siedlungsgrenzen, in: F. Daim ed., *Awarenforschungen* 2, Wien 1992, 605-778.

Slovansko-avarské nálezy v Čechách:

- Ojedinelé nálezy na hradištích (importy – obchodní kontakty ?)
- **Hradiště Kal**
  - starohradištní lokalita v podhůří Krkonoš, ostrožna, dvojitý val a příkop
  - 90. léta 8. stol.: zánik v období karolinsko-avarských válek
bojovníci z již. Slovenska postupující na sever Pomoravím
  - předměty avarského původu:
- lité kování z pozdní doby avarské: koňského postroje
- stříbrný nezdobený knoflíček s ouškem z 9. stol.
- dvě trojhrané šipky (avarské), šipky s křídélky (starohradištní)
- listovitá šipka
- přezka (7. – 8. stol.), analogie výšinné sídliště Přívory v okr. Mělník), kování vědra
- **Nálezy byzantského původu:** mince, formy na lisování ozdob, kování: Čechy – geograficky rozptýlené
Morava: Mikulčice

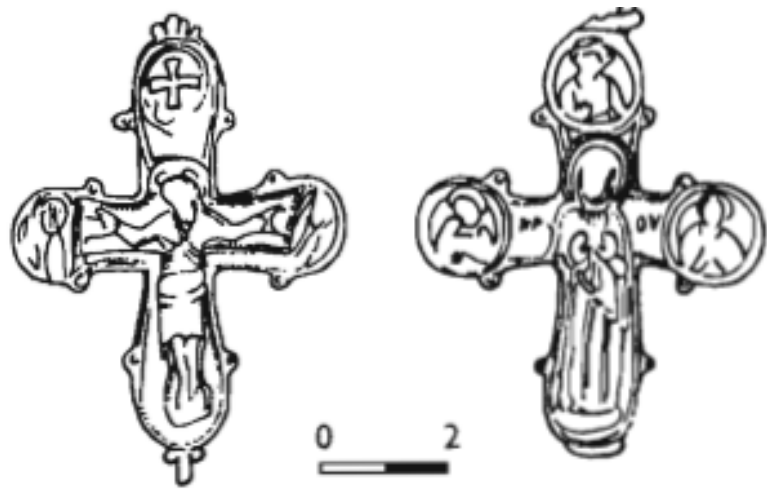

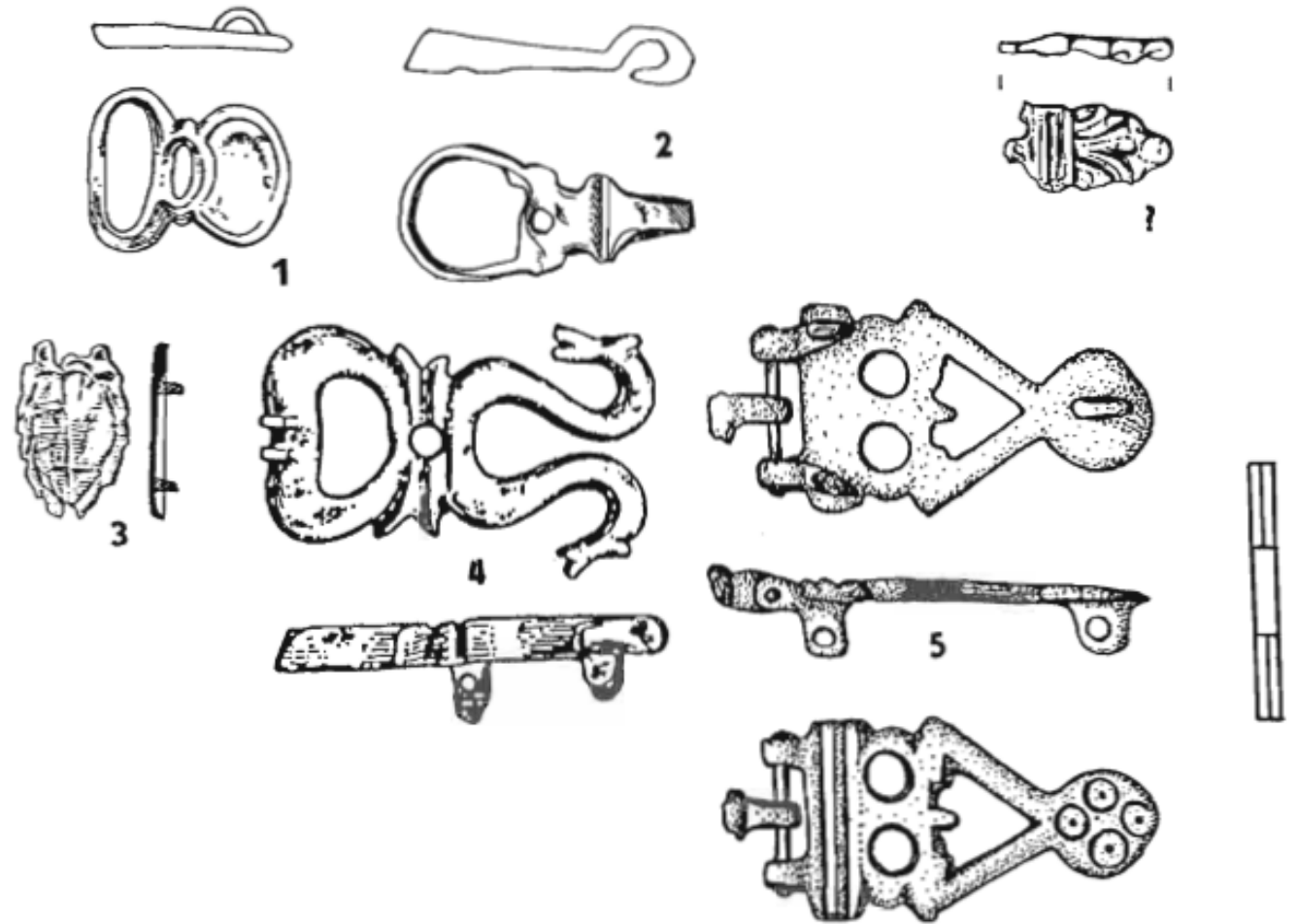
Hradisko Kal s vyznačením nálezů hrotů šípů.
1-2: největší koncentrace; červené a: trojhrbité hroty

Obr. 8 Dřevíc, byzantský relikviářový křížek, 11. – 12. století. Podle J. Bubenika.

Obr. 6 Uherské Hradiště: Závěsný křížek s řeckým nápisem. Podle L. Galušky.

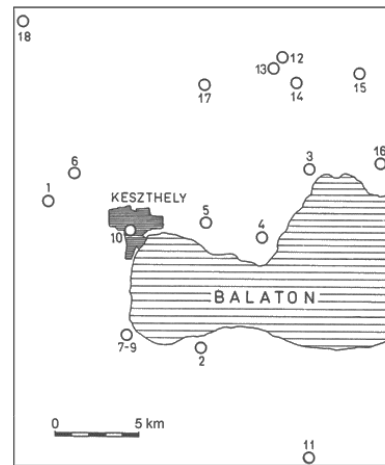
Obr. 3 Byzantské přezky a kování z Čech a Moravy (7. a počátek 8. století): 1, 2, 3 – Mikulčice, 4 – Mutěnice, 5 – Praha-Cibulka. Podle N. Profantové.

Profantová, N., Nálezy byzantského původu, teze. Zborník Slovenského národného muzea, Archeológia, Supplementum 2.

Keszthelská kultura

- Konec 6. – 8/9. stol.
- **Transdanubie:** záp. a jižně od Dunaje po Drávu (mezi záp. Balatonem a Pécsí)

1. kép. A Keszthely-kultúra lelőhelyei (DAM 2000, 468, Abb. 44) hivatkozással minden lelőhelyre; 7-10: Keszthely-Fenekpuszta, déli fal előtti temető, Fenekpuszta-Horreum, Városi temető

- Etnicky smíšená kultura se zbytky romanizovaného obyvatelstva (tzv. Románů) z původních pozdně římských provincií, ovlivněná Avary a Slované.
- **Pohřebiště v okolí Keszthel:**
Dobogó, Hévíz-Alsópáhok, Városi temető, Fenekpuszta

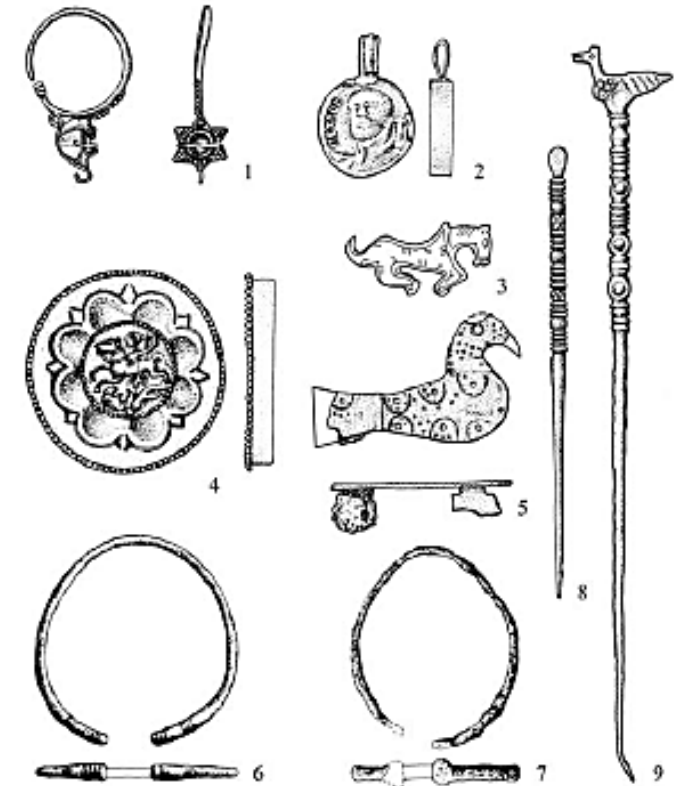

Figure 4. Artifacts illustrating the "Roman" traditions of the Early Avar period: 1—earrings with basket-shaped pendant (Keszthely-Fenekpuszta, horreum cemetery, grave 8); 2—round *bullae* (Balatonfűzfő-Szalmássy, grave K); 3—horse-shaped brooch (Keszthely-Fenekpuszta, horreum cemetery, grave 17); 4—disc brooch with Christian motifs (Keszthely-Fenekpuszta, stray find); 5—bird-shaped brooch (Várpalota-Gimnázium, grave 201); 6—bronze bracelet (Keszthely-Fenekpuszta, cemetery by the southern rampart, grave 96); 7—iron bracelet (Keszthely-Fenekpuszta, cemetery by the southern rampart, grave 70); 8—*stylus*-shaped pin (Budakalász-Dunapart, grave 348); 9—pin with bird-shaped ornament (Szekszárd-Bogyiszlói, grave 79). Drawing by Ildikó Pisch (8), all others after Barkóczi 1968, Erdélyi and Németh 1969, Müller 1999, Rosner 1999, and Garam 2001.

J. Poleski, Awarische Funde in W. Pohl, Die Awaren. Ein Steppenvolk in Mitteleuropa 567-822. Chr., München 1988; Polen.